

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**TEORİK VE AMPİRİK KANITLARLA
TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE
EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ**

Esra KÜTÜKÇÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
Eylül- 2020**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

TEORİK VE AMPİRİK KANITLARLA TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

**DANIŞMAN : Dr. Öğr. Üyesi Enver GÜNAY
JÜRİ : Prof. Dr. Hüseyin AĞIR
JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KARDAŞLAR**

Esra KÜTÜKÇÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
Eylül- 2020**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEORİK VE AMPİRİK KANITLARLA TÜRKİYE'DE ENFLASYON-
EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ**

Esra KÜTÜKÇÜ

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Enver GÜNAY

Yıl : 2020 , Sayfa: 68+VIII

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Enver Günay (Başkan)
: Prof. Dr. Hüseyin AĞIR (Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KARDAŞLAR (Üye)

Bu çalışmada, makro iktisatın önemli göstergelerinden olan enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi, ilk olarak teorik açıdan incelenmiş, sonra iktisadi okullar bakımından ele alınmıştır. Geçmişten bugüne sürekli tartışılan enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisinin literatürde geniş yer kapladığı gözlemlenmiştir.

Gelişmekte olan ülkeler kapsamında olan Türkiye’de, II. Dünya Savaşından sonra etkisini göstermeye başlayan enflasyon ve istikrarsız ekonomik büyüme özellikle 1970’li yıllardan sonra ekonomide büyük bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Bu dönemden sonra alınan tüm kararlarda fiyat istikrarı ve istikrarlı bir ekonomik büyüme sağlama, ülke ekonomisinin başlıca hedefi olmuştur. 1970-2018 dönemine ait enflasyon, kişi başına düşen milli gelir ve sabit sermaye yatırımlarının verileri ile enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin varlığı sınanmış ve negatif yönlü bir ilişki elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Ekonomik Büyüme, Türkiye Ekonomisi

**DEPARTMENT OF ECONOMIC
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**THE RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION AND
ECONOMIC GROWTH IN TURKEY WITH
THEORETICAL AND EMPIRICAL EVIDENCE**

Esra KÜTÜKÇÜ

Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Enver GÜNAY

Year : 2020 , Pages: 68+VIII

**Jury : Dr. Öğr. Üyesi Enver GÜNAY (Chairperson)
: Prof. Dr. Hüseyin AĞIR (Member)
: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KARDAŞLAR (Member)**

In this study, the relationship between inflation and economic growth, which are important indicators of macroeconomics, was first examined from a theoretical perspective and then dealt with in terms of economic schools. It has been observed that the relationship between inflation and economic growth, which has been discussed continuously from the past to the present, occupies a large place in the literature.

In Turkey, which is within the scope of developing countries, inflation and unstable economic growth which began to take effect after World War II, began to become a major problem in the economy, especially after the 1970s. In all decisions taken after this period, price stability and stable economic growth have been the main objective of the country's economy. The existence of the relationship between inflation and economic growth was tested and a negative correlation was obtained with the data on inflation, per capita national income and fixed income investments for the period 1970-2018.

Keywords: Inflation, Economic Growth, Economy Of Turkey

ÖN SÖZ

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi açısından, istikrarlı bir ekonomik büyüme bütün ülke ekonomileri açısından en temel noktalardan biri olmuştur. Fakat enflasyonun var olduğu ülkelerde ekonomik büyümenin istikrarlı bir şekilde devam etmesi pek mümkün olmamıştır. İktisat literatüründe bu iki göstergenin arasındaki ilişkinin varlığı, ilişki varsa bu ilişkinin yönü, ilişkinin belirlenmesindeki kullanılan yöntemler ve ele alınan yıllara göre gösterdiği değişkenlik uzun yıllardan beri tartışma konusu olmuştur. Son 50 yılda Türkiye ekonomisinde de en önemli konulardan olan enflasyon ve ekonomik büyüme olgusu, 2001 yılından itibaren yüksek enflasyon ile mücadele politikaları ve açık enflasyon uygulamasına geçiş programı ile kırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalar, aynı zamanda ekonomik büyüme üzerinde de olumlu etkiler bırakmıştır.

Teorik ve Ampirik Kanıtlarla Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişisini belirlemeye yönelik bu yüksek lisans tez çalışmamın her safhasında yardımını esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Enver Günay'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ekonometrik çalışma aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve yol gösteren Prof. Dr. Hüseyin AGİR'a teşekkür ederim. Çukurova Üniversitesi öğrencilik yıllarımdan beri her türlü desteği veren ve önerileriyle yol göstererek tezime katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KARDAŞLAR'a müteşekkirim. Son olarak da yüksek lisans süreci boyunca beni teşvik eden aileme ve tüm dostlarıma şükranlarımı sunarım.

Esra KÜTÜKÇÜ
Eylül-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
1.GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	2
3. ENFLASYON TANIMI, ÇEŞİTLİ ENFLASYON KAVRAMLARI VE ENFLASYON TÜRLERİ İLE ENFLASYON ÖLÇÜMÜ SEÇİMİ, ENFLASYONUN EKONOMİK ETKİLERİ.....	5
3.1. Enflasyonun Tanımı ve Enflasyonu Ölçme Yöntemleri	5
3.1.1. Baz Dönem Ağırlıklı Endekslerle Enflasyonun Ölçülmesi (Laspeyres Endeksi).....	6
3.1.2. Cari Fiyatlarla Enflasyonun Ölçülmesi (Paasche Endeksi)	7
3.1.3. Fisher Endeksi	7
3.2. Enflasyonun Nedenleri, Nedenleri Bakımından Enflasyon Kavramları ve Çeşitleri	7
3.2.1 Talep Enflasyonu	8
3.2.2. Maliyet Enflasyonu	9
3.2.3. Fiyat Enflasyonu	10
3.2.4. İthal Enflasyon	11
3.3. Sonuçları Bakımından Enflasyon Türleri	12
3.3.1. İlmli Enflasyon.....	12
3.3.2. Yüksek Enflasyon	12
3.3.3. Hiperenflasyon	13
3.4. Enflasyonun Genel Ekonomik Etkileri.....	14
3.5. Ana Akım İktisadi Okullar Bakımından Enflasyon Kavramı	16
3.5.1. Merkantilist Doktrini.....	16
3.5.2. Fizyokrasi Doktrini	17
3.5.3. Klasik Doktrin.....	17
3.5.4. Neo Klasik İktisat Doktrini	18
3.5.4. Keynes Doktrini	19
3.5.5. Yeni Sağ – Monetarist Doktrini	19
4. BÜYÜME TANIMI VE BÜYÜME KAVRAMLARI-BÜYÜMENİN ÖLÇÜMÜ-BÜYÜME HESAPLAMA YÖNTEMLERİ-BÜYÜMENİN DAYANAKLARI VE İKTİSADİ DOKTRİNLERDE BÜYÜME KAVRAMI.....	20
4.1. Büyümenin Tanımı ve Büyüme Açıklayan Kavramlar	20
4.1.1. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH).....	22
4.1.2. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH).....	22
4.1.3. Safi Milli Gelir (SFM)	23
4.1.4. Milli Gelir (MG)	23
4.1.5. Kişisel Gelir	23
4.1.6. Kişi Başına Düşen Milli Gelir.....	24
4.2. Ekonomik Büyümenin Ölçülmesi ve Milli Gelir Hesaplama Yöntemleri	24
4.2.1. Ekonomik Büyümenin Ölçülmesi	24

4.2.2. Milli Gelir Hesaplama Yöntemleri.....	24
4.2.2.1. Üretim Yöntemi	25
4.2.2.2. Gelir Yöntemi	25
4.2.2.3. Harcama Yöntemi	25
4.3. Büyümenin Ekonomik Dayanakları	25
4.3.1. Sermaye Birikimi ve Tasarruf	26
4.3.2. Teknolojik Gelişmeler.....	26
4.3.3. Nüfus ve Beşeri Sermaye	27
4.3.4. Gelir Dağılımı	28
4.3.5. Doğal Kaynak.....	28
4.3.6. Dış Ticaret.....	29
4.3.6. Kamu Ekonomi Politikaları.....	29
4.4. Ana Akım İktisadi Okullar Bakımından Büyümenin Açıklanması.....	30
4.4.1. Merkantilist Büyüme.....	30
4.5.2. Fizyokrasi ve Büyüme.....	31
4.5.3. Klasik Büyüme.....	32
4.5.4. Neo-Klasik Büyüme.....	32
4.5.5. Keynesyen Büyüme	33
4.5.6. Marksist Büyüme	35
4.5.7. Yeni Sağ-Monetarizm ve Büyüme	35
5. ENFLASYONLA BÜYÜME İLİŞKİSİNİ AÇIKLAYAN İKTİSADİ OKULLAR, TEORİLER VE MODELLER	37
5.1. Klasik Okul.....	37
5.2. Keynesyen Okul	37
5.3. Neo Klasik Okul	38
5.4. Monetarizm.....	38
5.5. Phillips Eğrisi	39
5.6. İçsel Büyüme Modelleri	40
6. TÜRKİYEDE ENFLASYON VE BÜYÜMENİN TARİHİ SEYRİ VE TÜRKİYE'DE AĞIR EKONOMİK SORUNLAR; ENFLASYON VE BÜYÜME İLE MÜCADELE POLİTİKALARI	42
6.1. Liberal Dönem: 1923-1945	42
6.2. İkinci Liberal Dönem ve Dışa Açık Ekonomi:1946-1960	44
6.3. Planlı Kalkınma ve Sistemli İthal İkamecilik: 1961-1979	45
6.4. 24 Ocak Kararları, İhracata Dayalı Kalkınma: 1980-1989	48
6.5. Üçüncü Liberal Dönem Dışa Açık Özgün Kalkınma: 1990-2002	49
7.TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN AMPİRİK OLARAK BELİRLENMESİ MODELİ.....	54
7.1. Enflasyon ve Büyüme ilişkisine Yönelik Yapılan Literatür Çalışmaları	54
7.2. Veri Seti.....	58
7.3. Ekonometrik Model ve Uygulama	58
8.SONUÇ VE TARTIŞMA	63
KAYNAKLAR	64
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR LİSTESİ

AD	: Toplam Talep Düzeyi
ADF	: Augmented Dickey Fuller
AS	: Toplam Arz Düzeyi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KG	: Kişisel Gelir
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
LRAS	: Uzun Dönem Arz Eğrisi
MG	: Milli Gelir
SFM	: Safi Milli Gelir
SRAS	: Kısa Dönem Arz Eğrisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
YD-ÜFE	: Yurtdışı Üretici Fiyat Endeksi
Yİ- ÜFE	: Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Dünyadaki Hiperenflasyonlar	14
Tablo 6.1. 1923-1929 Türkiye Büyüme ve Enflasyon Rakamları	42
Tablo 6.2. 1930-1939 Türkiye Büyüme ve Enflasyon Rakamları	43
Tablo 6.3. 1940-1945 Türkiye Büyüme ve Enflasyon Rakamları	43
Tablo 6.4. 1946-1960 Türkiye’de Büyüme ve Enflasyon Rakamları	45
Tablo 6.5. 1961-1970 Türkiye’de Büyüme ve Enflasyon Rakamları	46
Tablo 6.6. 1973-1979 Türkiye’de Büyüme ve Enflasyon Rakamları	47
Tablo 6. 7. 1980-1990 Türkiye’de Büyüme ve Enflasyon Rakamları	49
Tablo 6.8. 1991-2000 Türkiye’de Büyüme ve Enflasyon Rakamları	50
Tablo 6.9. 2002-2005 Türkiye’de Enflasyon ve Büyüme Rakamları	51
Tablo 7.1. Türkiye’de Enflasyon ve Büyüme İlişkisini İnceleyen Ampirik Çalışmalar .	54
Tablo 7.2. Değişkenlere Ait Temel Özellikler.....	58
Tablo 7.3. Augmented Dickey Fuller, 1981 (ADF) Birim Kök Testleri	59
Tablo 7.4. VAR Modeli Uygun Gecikme Uzunluğu	60
Tablo 7.5. Diagnostik Testler	60
Tablo 7.6. Eşbütünleşme Testi Johansen & Juselius Testleri	61
Tablo 7.7. Normalize Edilmiş Eşbütünleşme Katsayıları.....	62
Tablo 7.8. VECM Hata Düzeltme	62

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Talep Enflasyonu	8
Şekil 3.2. Maliyet Enflasyonu ve Genişletici Politikalar	9
Şekil 3.3. Fiyat Enflasyonu: Taban Fiyat Uygulama Süreci	10
Şekil 3.4. Fiyat Enflasyonu: Tavan Fiyat Uygulama Süreci	11
Şekil 3.5. Enflasyonun Etkileri	15
Şekil 3.6. Phillips Eğrisi	18
Şekil 4.1. Üretim Olanakları Eğrisi	21
Şekil 4.2. Mevcut Kapasitenin Artması	21
Şekil 5.1. Phillips Eğrisi	39
Şekil 7.1. Karakteristik Polinomların Ters Kökleri	61

1.GİRİŞ

Enflasyon ve Ekonomik Büyüme ilişkisi, ülke ekonomilerinin önemli göstergelerinin başında gelmektedir. Enflasyon ve ekonomik büyüme göstergeleri arasındaki ilişkinin varlığı ise uzun yıllardır iktisat literatüründe tartışma konusu olmuştur. Yapılan bu çalışmada, enflasyon ve ekonomik büyüme kavramları teorik açıdan incelenmiş, iktisadi okullar açısından enflasyon, ekonomik büyüme ve enflasyon-ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Türkiye’de görülen enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi geçmişten bugüne araştırılmış, enflasyonun büyüme ne yönde etkilediği tartışılmıştır.

Fiyat istikrarının sağlanması ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir olması, iktisat politikasının en temel amaçlarını oluşturmaktadır. Bu amaçların yerine getirilebilmesi toplumun refahı ve ülke ekonomisi için önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu iki amacın birlikte gerçekleştirilmesi iktisadın en önemli hedefi olmaktadır. Fakat ülke ekonomileri her zaman bu iki amacı aynı anda gerçekleştirememiştir. Ekonomik büyümenin arttığı dönemlerde talep fazlasının karşılanamaması fiyatlar genel seviyesindeki artışı tetiklemekte ve fiyat istikrarını bozabilmektedir. Enflasyonu ele alıp fiyatların düşürülmesi amaçlandığı durumlarda ise, toplam harcamaları azaltıcı politikalar ile ekonomide çarpan etkisi oluşturulma ihtimali olup, ekonomik büyüme olumsuz etkileme durumu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişki ile ilgili ortaya çıkan çalışmalarda; genel olarak negatif bir ilişki olduğu üstünde durulmaktadır. Aynı zamanda, II. Dünya Savaşından sonra etkisini his ettirmeye başlayan enflasyon, Türkiye tarihinde 1970’li yıllardan itibaren ekonomide büyük bir sorun olmaya başlamış ve bu dönemden sonra uygulanmaya konulan bütün ekonomi politikalarında başlıca hedef göstergesi olarak belirlenmiştir. Fakat 2000’li yılların başına kadar uygulanan bu politikalar başarısız olmuştur. 2000’lere kadar yaşanan zaman zarfında Türkiye’de kronik ve yüksek enflasyonla mücadele ederken, aynı zamanda bu dönemde zaman zaman yüksek büyüme rakamlarına ulaşmış fakat bu ekonomik büyüme oranlarının enflasyondan dolayı olduğu ve istikrarsız bir şekilde devam ettiği anlaşılmıştır.

Bu çalışma ile enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi literatürüne, ampirik analiz yapılarak katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye’nin 1970-2018 dönemleri arasında ki verileri ile ekonometrik bir analiz yapılmıştır. Çalışmanın şekillenmesi ise şu şekilde planlanmıştır.

Birinci bölümdeki Girişi takip eden, ikinci bölüm, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi ile ilgili önceki çalışmaların olduğu literatür taramasını içermektedir.

Üçüncü bölümde, enflasyonun tanımı ve ölçülmesi, enflasyonun nedenleri, büyükleri açısından enflasyon türleri, enflasyonun genel ekonomik etkileri ve iktisadi okullar açısından enflasyonun ele alınması incelenmektedir.

Dördüncü bölümde, ekonomik büyümenin tanımlanması, milli gelir hesaplama yöntemleri, ekonomik büyümenin temel dayanakları ve iktisadi okullar açısından ekonomik büyüme kavramı hakkında bilgi vermektedir.

Beşinci bölümde, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisinin varlığı, eğer ilişki varsa bu ilişkinin yönü iktisadi okullar açısından incelenmiştir.

Altıncı bölümde Türkiye’nin 1923 yılından, 2018 yılına kadar geçen süreçte, enflasyon ile ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkinin tarihsel boyutu dönemlere ayrılarak, istatistikleriyle beraber incelenmiştir.

Yedinci bölümde 1970-2018 yılları arasında enflasyon, kişi başına düşen milli hasıla ve sabit sermaye yatırımlarının verileri kullanılarak, Türkiye’de ki enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki Johansen & Juselius Eşbütünleşme analizi yöntemiyle incelenmiştir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

SCOTT ve MCKEAN 1964, 1949-1959 dönemlerini kapsayan ve yıllık kullandığı veriler ile gelişmiş ülkeler arasından belirlediği 13 ülkeden en küçük kareler testi sonucuna göre, enflasyon oranının yüzde 2'nin üstüne çıkması halinde ekonomik büyümenin olumsuz etkilendiğini tespit etmiştir.

THIRLWALL ve BARTON 1971, 1958-1967 dönemlerini kapsayan ve yıllık verilerle yatay kesit analiz yöntemini kullanarak, enflasyonun yüzde 8'in altında olduğu 17 gelişmiş ülkede enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediğini; enflasyonun yüzde 10'un üstünde olduğu 7 gelişmekte olan ülkede ise enflasyonun ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

LUCAS 1973, 1951-1967 dönemlerini kapsayan 18 ülkenin verileriyle oluşturduğu en küçük kareler yöntemine göre, Amerika gibi fiyat istikrarının var olduğu ülkelerde enflasyon ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğu fakat fiyat istikrarının sağlanamadığı ülkelerde pozitif yönlü ilişkinin nadiren görüldüğünü ileri sürmüştür.

EDWARDS 1982, 1952-1974 Brezilya ve 1952-1970 Şili için belirlenen dönemlerde yıllık veriler kullanılarak enflasyonun bir gecikmeli değeri alınmış, elde sonuç göre ise enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği en küçük kareler yöntemi ile belirlemiştir.

FISCHER 1983, 1961-1973 ve 1973-1981 dönemleri kapsayan ve yıllık verileri kullanarak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere 53 ülkeyi ele alan çalışmada regresyon analizi uygulanarak her iki dönemde enflasyon ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

GOMME 1991, 1949-1989 dönemleri içerisinde, farklı dönemlerden oluşan 82 ülkeden oluşan çalışmada, yıllık veriler ile gerçekleştirdiği korelasyon analizinde 62 ülkede enflasyon ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki elde etmiştir.

KORAY 1993, 1981:3-1989:12 dönemlerini kapsayan ve aylık verileri kullanarak uyguladığı VAR analizi sonucuna göre, enflasyon oynaklığının ekonomik büyüme üzerinde negatif etkileri olduğunu ifade etmiştir.

AŞIRIM 1995, 1964-1994 dönemini kapsayan ve yıllık veriler ile en küçük kareler yönteminin kullanıldığı çalışmada, nominal fiyat değişmelerinin reel ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

BARRO 1996, 1960-1990 dönemlerini kapsayan ve yıllık veriler ile 100 ülkenin enflasyon, ekonomik büyüme ve yatırım verileri arasındaki ilişkiyi yatay kesit yöntemi tahmin ettiği çalışmasında, uzun dönemde yüksek enflasyonun ekonomik büyümeyi azaltacağını tespit etmiş ve enflasyon oranındaki yüzde 10'luk bir artışın, ekonomik büyümeyi yüzde 0.3 ile 0.4 arasında bir değerde azaltacağını ileri sürmüştür.

KİM VE WILLETT 2000, 1963-1992 dönemlerini kapsayan ve yıllık verilerin kullanıldığı, 23 gelişmiş OECD ülkesi ve 27 gelişmekte olan ülkenin yıllık verileri ile yaptıkları panel veri analizine göre, enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

GYLFASON VE HERBERTSSON 2001, 1960-1992 dönemlerini kapsayan 170 tane gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin beş yıllık ortalaması alınmış verileri kullanarak yaptıkları yatay kesit çalışmasında, enflasyonun yüzde 10-20 arasındaki bir değeri aşması halinde, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler doğuracağını belirlemişlerdir.

YILMAZ, AKÇAY VE ALPER 2002, 1970-2000 dönemlerini kapsayan ve arasında Türkiye'nin de olduğu 29 tane gelişmekte olan ülkenin yıllık verilerini kullanarak hazırladıkları çalışmada, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında doğrusal olmayan bir ilişki belirlemişlerdir. Buna göre, enflasyon oranı yüzde 13 eşik oranının üstünde olduğu zaman enflasyon oranındaki artış ekonomik büyüme hızını olumsuz etkilemektedir.

KARACA 2003, 1987:2-2002:4 dönemlerine ait üçer aylık mevsimsel düzeltilmiş enflasyon ve büyüme verileri kullanmıştır. Uygulanan granger nedensellik analizi sonucunda, enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit

edilmiştir. Yapılan regresyon analizi ise Türkiye'deki enflasyon-büyüme ilişkisinin negatif işaretli olduğunu göstermiştir. Ele alınan dönemde enflasyondaki her 1 puanlık artışın büyüme oranını 0,37 puan düşürdüğü bulunmuştur.

GILLMAN AND NAKOV 2004, 1986:1-2002:4 Polonya ve 1987:4-2002:4 Macaristan için ilgili dönemler arasındaki aylık verileri kullanarak yaptıkları Granger nedensellik testi ve VAR yöntemi sonuçlarına göre, enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

AHMED VE MORTAZA 2005, 1980-2005 dönemine ait yıllık veriler ile Bangladeş üzerine yaptıkları çalışmada enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Eşbütünleşme ve hata düzeltme modelinin kullanıldığı çalışmada, yapısal kırılma testi ile enflasyonun eşik değeri hesaplanmış ve enflasyonun yüzde 6'yı geçtiği durumlarda enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

ARTAN 2006, 1977-2001 dönemini kapsayan 23 gelişmiş ve 40 tane gelişmekte olan ülkenin yaptığı yatay kesit ve panel veri analizi yöntemine göre, enflasyonun ekonomik büyümeyi uzun dönemde negatif yönde etkilediğini ve bu negatif etkinin gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

YAPRAKLI 2007, 1987:1-2007:1 dönemini kapsayan çalışmasında Türkiye ekonomisinde enflasyon-büyüme ilişkisini eşbütünleşme ve nedensellik açısından araştırmıştır. Yapraklı, analiz sonucu elde ettiği sonuçlara göre büyüme ile enflasyon arasında uzun dönemde negatif bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür.

TÜRKEKUL 2007, 1988:1-2005:4 döneminde, Türkiye ekonomisinde enflasyon-ekonomik büyüme ilişkisini araştırmıştır. Çalışma neticesinde enflasyonun büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca sonuçlar, ilgili dönemde enflasyonun ekonomik büyümenin Granger nedeni olduğuna işaret etmektedir.

TABAN 2008, 1970-2006 dönemi için ARDL sınır testi yaklaşımıyla Türkiye'de enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Taban'ın elde ettiği bulgulara göre, enflasyonun büyüme üzerinde hem uzun hem de kısa dönemde anlamlı negatif etkileri mevcuttur.

KURNAZ 2009, 2000-2008 dönemlerini kapsayan ve 3'er aylık veriler ile yapılan çalışmada, Türkiye'deki enflasyon ve büyüme ilişkisini Granger nedensellik analiziyle büyümeden enflasyona doğru tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Yapılan regresyon analizinde enflasyonun büyümeyi negatif etkilediği sonucuna varılmıştır. Enflasyondaki her bir puanlık artışın büyümeyi 0.0033 puan azaltacağı bulunmuştur.

TURAN 2010, 1968-2008 dönemlerini kapsayan ekonometrik analizler sonucu, Türkiye ekonomisinde büyüme ve enflasyon oranı ilişkilerinde kısa dönemde cari enflasyonun büyüme üzerine etkilerinin negatif olduğu ve bir dönemli gecikmesinin ise pozitif olduğu; net etkinin ise birbirini götürerek yansızlığa sebebiyet verdiği gözlenmiştir. Bu durumun uzun dönemli modelde de benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir.

KARAÇOR v.d. 2011, 1988:1-2007:4 dönemlerini kapsayan 3'er aylık veriler kullanılarak enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırıldığı ve ekonometrik yöntem olarak ARDL Modeli Eş bütünleşme Yaklaşımı'nın benimsendiği çalışmalarında, TÜFE'ye göre hesaplanan enflasyon oranları ile ekonomik büyüme arasında hem kısa hem uzun dönemde negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

TELEK 2012, 2003:1-2011:2 döneminde analiz sonuçlarına göre, enflasyondan milli gelire doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmiş ve Granger nedensellik testi sonucuna göre bu dönemlerde enflasyon milli geliri etkilerken milli gelir enflasyonu etkilememektedir. Sonuç olarak, Granger nedensellik analizi sonuçları da dikkate alınarak yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre ılımlı enflasyon oranlarına ulaşılan 2003:1-2011:2, dezenflasyon döneminde Türkiye'de enflasyon-büyüme arasındaki ilişki pozitifdir.

KILINÇ 2013, 2003-2011 yıllarına ait çeyrek dönemli veriler kullanılmıştır. Ekonometrik model olarak ADF birim kök testi, basit regresyon analizi ve Granger nedensellik analizi uygulanmıştır. Ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişki üzerine yapılan analizde büyüme ile enflasyon arasında büyümeden işsizliğe doğru çift

yönlü ve pozitif bir ilişki gözlenmiştir. Enflasyondaki % 1'lik artış büyümeyi % 0,002 oranında arttırmaktadır.

BEHERA 2014, 1980-2013 dönemi için, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 6 Güney Asya ülkesi için incelemiştir. Granger nedensellik analizinin kullanıldığı çalışmadan elde edilen ampirik bulgular, Bangladeş, Butan ve Hindistan'da ilişkinin yönünün ekonomik büyümeden enflasyona; Nepal'de enflasyondan büyümeye doğru olduğunu kanıtlamıştır. Maldivler ve Sri Lanka'da ise değişkenler arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

ÖZPENÇE 2016, 2003:1-2015.4 dönemini kapsayan 3'er aylık verilerle Vektör Hata Düzeltme ve Granger nedensellik analizi uygulanarak, Türkiye'de enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Nedensellik analizi bulguları, ekonomik büyümeden enflasyona doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisine işaret etmiştir.

3. ENFLASYON TANIMI, ÇEŞİTLİ ENFLASYON KAVRAMLARI VE ENFLASYON TÜRLERİ İLE ENFLASYON ÖLÇÜMÜ SEÇİMİ, ENFLASYONUN EKONOMİK ETKİLERİ

Literatürde enflasyonun tanımı çeşitlilik göstermektedir. Özellikle iktisatçıların enflasyon sebep ve sonuçları ile ilgili görüş farklılığı enflasyonla ilgili tanımlamalara yansımaktadır. İktisatçılar bakımından enflasyon bazen bir sonuç bazen dışsal faktörlerden etkilenen bir olumsuzluk bazen de yanlış hükümet politikalarından kaynaklanan bir durum olarak görülmektedir.

3.1. Enflasyonun Tanımı ve Enflasyonu Ölçme Yöntemleri

Latincede şişkinlik anlamına gelen enflasyonu tüm yönleri ile ele alan bir tanımlama yoktur. Literatürde sıkça kullanılan enflasyonun tanımlamaları ve genel kabul gören tanımlamalar ise şöyledir.

Literatürdeki yaklaşımlardan bir tanesi enflasyonu ülke parasının değeri bakımından tanımlamaktadır. Bu tanıma göre, bir ekonomide enflasyon fiyatlar genel düzeyinin devamlı olarak artması ve dolayısıyla ülke parasının iç değerinin değer kaybetmesidir. Fiyatlardaki artışın, sadece bir kısım mallarda değil, ekonomideki tüm mallarda ya da ekonomideki malların büyük bir kısmı için geçerli olmasıdır. Ayrıca bir ekonomide enflasyondan söz edilebilmesi için fiyat artışlarının devamlı olması gerekir (Dinler, 1997:404).

Diğer bir tanıma göre enflasyon ekonomide para miktarındaki artışın bir sonucu olarak görülmektedir. Bu tanımlamaya göre enflasyon bir ekonomide para miktarındaki artışın üretilen mal ve hizmet miktarındaki artıştan daha fazla olduğu durumdur. Yani fiyatlardaki artışın nedeni para miktarındaki sürekli artışlardır. Üretilen mal ve hizmet miktarlarının parasal değeri kadar dolaşımda para bulunuyorsa, fiyatlarda bir artış görülmeyecektir (Erol, 2002:52).

Bir diğer tanımlama enflasyonu fiyatlardaki yükselişin sebebi değil sonucu olarak görmektedir. Buna göre enflasyon getirdiği sonuç bakımından paranın değerinin düşmesine ve fiyatların yükselmesine neden olmaktadır. Bu şekilde artan talep arz ile dengelenmediği takdirde, fiyatlar yükselecek ve para miktarı düşecektir. Fiyatların yükselmesi enflasyonun sebebi değil, sonucudur (Çiftçi, 2015:38).

Başka bir enflasyon tanımında ise enflasyonu makroekonomik değişkenlerle açıklamaktadır. Bu tanıma göre cari fiyat düzeyi(P)'nde toplam talep düzeyi (AD)'nin toplam arz düzeyi (AS)' den daha büyük olması (AD>AS) cari fiyat düzeyi (P)'nin devamlı olarak yükselmesidir. Cari fiyat düzeyi (P)'nin devamlılık göstermeyen, bir ya da birden fazla yükselişleri enflasyon değildir. Enflasyondan bahsedebilmek için cari fiyat düzeyi (P)'nin artışlarının devamlı olması gerekir (Güvel, 2011: 235).

Enflasyonun hesaplanması ise genellikle bir önceki yılın aynı dönemine göre (yıllık) yüzde değişim olarak ifade edilir. Mal ve hizmet sepeti içinde bulunan öğelerin ortalama fiyatlarında bir yıl boyunca yaşanan değişime bakılarak ölçülmektedir. Enflasyonun hesaplanmasını basit bir formül ile gösterecek olursak;

$$\text{Enflasyon} = \frac{\text{Fiyat Düzeyi}(t \text{ yılı}) - \text{Fiyat Düzeyi}(t-1 \text{ yılı})}{\text{Fiyat Düzeyi}(t-1 \text{ yılı})} \times 100$$

Enflasyonun tanımında yer alan genel fiyat düzeyi kavramını yani enflasyon fiyat endeksleri kavramı ile ölçülür. Fiyat endeksi, belirli bir mal sepetinin cari yıldaki fiyatıyla aynı sepetin temel yıldaki fiyatı arasında arasındaki oranı 100 ile çarpımına eşittir.

$$\text{Fiyat Endeksi} = \frac{\text{Bir sepetin cari yıldaki fiyatı}}{\text{Aynı sepetin temel yıldaki fiyatı}} \times 100$$

Her yılın genel fiyat düzeyini belirli bir sepetin temel yıl fiyatına kıyasla ölçen fiyat endeksi, ölçüme konu sepetin nasıl tanımlandığına bağlı olarak baz dönemdeki ya da cari dönemdeki miktarlarını esas alarak iki farklı biçimde hesaplanır.

3.1.1. Baz Dönem Ağırlıklı Endekslerle Enflasyonun Ölçülmesi (Laspeyres Endeksi)

Laspeyres endeksine göre hesaplanan mal miktarlarının cari dönemde ki değeriyle, baz alınan dönemdeki değerine oranlaması ile Laspeyres Endeksi elde edilir. Laspeyres endeksi formülü;

$$L_t = \frac{\sum_{i=1} P_{i,0} Q_{i,t}}{\sum_{i=1} P_{i,0} Q_{i,0}} = \sum_{i=1} W_{i,0} \frac{Q_{i,t}}{Q_{i,0}}$$

Biçiminde ifade edilir. Formülde yer alan;

$P_{i,0}$: Temel yıl fiyatı

$Q_{i,0}$: Temel yıl miktarı

$Q_{i,t}$: t dönemdeki miktar

$W_{i,t}$: Temel yıl ağırlığı şeklinde tanımlanır (Tekin, 2019:7)

Laspeyres endeksi, başlangıç yıl ağırlıklı olarak hesaplanan bir endeks türüdür. Cari yıldaki değişimler baz yılına göre değerlendirilmektedir. Laspeyres endeksine göre, baz alınan yılın fiyat endeksi; o mal sepetinde hesaplanan mal miktarlarının cari dönemde ki değeriyle, baz alınan dönemdeki değerine bölünmesiyle elde edilen nispi değişimi gösterir. Endeksin baz alınan yıldaki değeri 100 olarak kabul edilir. TÜFE veya ÜFE değerlerindeki değişimler kullanılarak, fiyat genel seviyesindeki değişimler hesaplanır (Gök, 2019:7).

Tüketici fiyat endeksi, tüketicinin kullandığı mal ve hizmetlerin fiyatlarının zaman içindeki değişimini ölçmektedir. TÜFE ile elde edilmek istenilen sonuç piyasada tüketime açık olan mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişimi hesaplayarak enflasyon oranını bulmaktır (TUİK, 18.12.2019, www.tuik.gov.tr).

Üretici fiyat endeksi ise ülke ekonomisinde üretimi yapılan ve satışa konu olan ürünlerin fiyat değişimlerini ölçen endekstir. Üretici fiyat endeksi ülkemizde Ocak 2014'te TEFE ve ÜFE birleştirilerek hesaplanıp üç ayrı başlık altında incelenmeye başlanmıştır. Bunlar Yİ-ÜFE, YD-ÜFE ve Tarım-ÜFE'dir (TUİK, 18.12.2019, www.tuik.gov.tr):

- **Yİ-ÜFE:** Belirli bir dönemde ülke ekonomisinde üretimi yapılan ve yurt içinde satışa konu olan ürünlerin üretici fiyatlarının zaman içinde fiyat değişimlerini ölçen fiyat endeksidir.
- **YD-ÜFE:** Belirli bir dönemde ülke ekonomisinde üretimi yapılan ve yurt dışına satışa konu olan ürünlerin zaman içinde fiyat değişimlerini ölçen fiyat endeksidir.
- **Tarım-ÜFE:** Tarımla uğraşan kesimin üreterek piyasaya sattığı ürünlerin ilk fiyatlarındaki zaman içerisinde ortaya çıkan değişimlerin hesaplandığı endeks türüdür.

Laspeyres endeksi, Türkiye'de kullanılan bir endeks türüdür fakat bu endeks türünün çok kullanılmasına rağmen zayıf yönleri vardır. Baz döneminde ki malların

nispi fiyatlarında bir değişme olursa, firma ve hane halkları nispeten pahalılaştırmış mallardan daha az talep ederler bu durumda nispi olarak daha az pahalı olan malların daha çok miktarda talebi olacaktır. Talep kıyaslamasındaki bu etki L_t endeksinde gizlenmiş olacaktır. Bu endeks nispi olarak daha çok pahalılaştıran mallara büyük ağırlık, daha az pahalılaştıran mallara ise düşük ağırlık vermektedir. Bu yüzden gerçek fiyat değişimleri ile ilgili olarak L_t fiyat endeksi fiyatlar genel seviyesindeki artışı olduğundan daha büyük tahmin eder (Frisch, 1988:5).

3.1.2. Cari Fiyatlarla Enflasyonun Ölçülmesi (Paasche Endeksi)

Laspeyres fiyat endeksi, belli bir dönemin fiyatları ile hesaplandıklarında baz alınan yıldaki malların toplam değerindeki değişmeyi hesaplar; Paasche fiyat endeksi, baz alınan yılın fiyatları ile dikkate alınan mallar grubunun belli bir dönemdeki değerini hesaplamaktadır (Gök, 2019:8). Paasche endeksinin hesaplama formülü ise;

$$P_t = \frac{\sum_{i=1} P_{i,t} Q_{i,t}}{\sum_{i=1} P_{i,t} Q_{i,0}} = \frac{1}{\sum_{i=1} (W_{i,t} \frac{Q_{i,0}}{Q_{i,t}})}$$

biçiminde tanımlanır. Burada $P_{i,t}$, $Q_{i,0}$, $Q_{i,t}$ ve $W_{i,t}$ ifadeleri Laspeyres endeksinde olduğu gibi

$P_{i,t}$: t dönemindeki fiyatı

$Q_{i,0}$: temel yıl miktarı

$Q_{i,t}$: t dönemindeki miktarı

$W_{i,t}$: t dönemindeki ağırlığı (Tekin, 2019:7).

Paasche fiyat endeksi değerlendirilen son dönemdeki satın alınan mal sepetini dikkate alır. Laspeyres endeksinin aksine, talep yapısındaki değişiklikleri göz önünde bulundurur. Fakat Paasche endeksinin sıkıntısı baz dönemindeki toplam harcamaları olduğundan büyük tahmin ederken, genel olarak fiyatlar düzeyindeki artışı da olduğundan küçük tahmin eder (Frisch, 1988:6).

3.1.3. Fisher Endeksi

Yukarıdaki iki endeksin geometrik ortalamasının alınarak hesaplanmasına Fisher endeksi adı verilmektedir.

$$F_t = \sqrt{P_t * L_t}$$

Fisher endeksi, ideal fiyat endeksi olarak da adlandırılır. P_t ve L_t değerlerinin arasında yer alır. Enflasyonun gerçek değerine en yakın değeri verir fakat ekonomik istatistikte yaygın olarak kullanılmaz.

3.2. Enflasyonun Nedenleri, Nedenleri Bakımından Enflasyon Kavramları ve Çeşitleri

Bir ekonomide ortaya çıkan devamlı fiyat artışları birçok nedene dayanabilir. Üretim ve dağıtımdaki fiyatların belirlenmesi, dolayısıyla elde edilen parasal gelire bağlı olarak düzenlenen ekonomilerde, enflasyonun birden çok sebebi olabilir. Bu nedenlerin bir bölümü kapalı ekonominin kendi iç dinamiklerinden dolayı olabilir. Bir kısmı ise dışa açık bir ekonominin uluslararası ilişkilerini içeren dinamiklerinden dolayı olabilir (Özsağır vd., 2011: 323).

Enflasyon ekonomideki önemli tutarsızlık durumudur. Tutarsızlığın sebebinin ne olduğu bilmek, tutarsızlığı ortadan kaldırmak amacıyla uygulanacak politikalar için önemlidir. Enflasyonun nedenini anlamının şartı önce bu nedenlerin sebebinin ne

olduğunu iyi bilmekten geçer. Buradan yola çıkıldığında enflasyonun dört nedenden kaynaklandığı görülmektedir. Bunlar; talep enflasyonu, maliyet enflasyonu, fiyat enflasyonu ve ithal enflasyondur.

3.2.1 Talep Enflasyonu

Talep enflasyonu, ülke ekonomisinde cari fiyatlar ile toplam talebin toplam mal ve hizmet arzını aşması sonucu ortaya çıkan enflasyondur. Mevcut üretim faktörlerinin tümünün kullanılmasına rağmen talebin devam etmesi durumunda tam istihdam seviyesine kadar üretim artışı gerçekleşir. Fakat tam istihdam seviyesi aşıldıktan sonra toplam talebin sürekli artış göstermesi, fiyatlar genel seviyesinin artışına neden olacak bu durumda talep enflasyonuna sebep olacaktır. Bir ülkenin ekonomisinde özel kişilerin tüketim harcamaları ve yatırım harcamaları ile kamu harcamalarının ve net dış âlem harcamalarının yani ithalat ihracat farkının toplamı, mevcut bulunan mal ve hizmet arzını aşıyorsa, o ülkenin ekonomisinde toplam talep fazlası oluşmuş demektir (Turan, 2010: 10).

Toplam talepten kaynaklanan enflasyon bir ülke ekonomisinde üç sebepten kaynaklanmaktadır (Turhan, 2007:7):

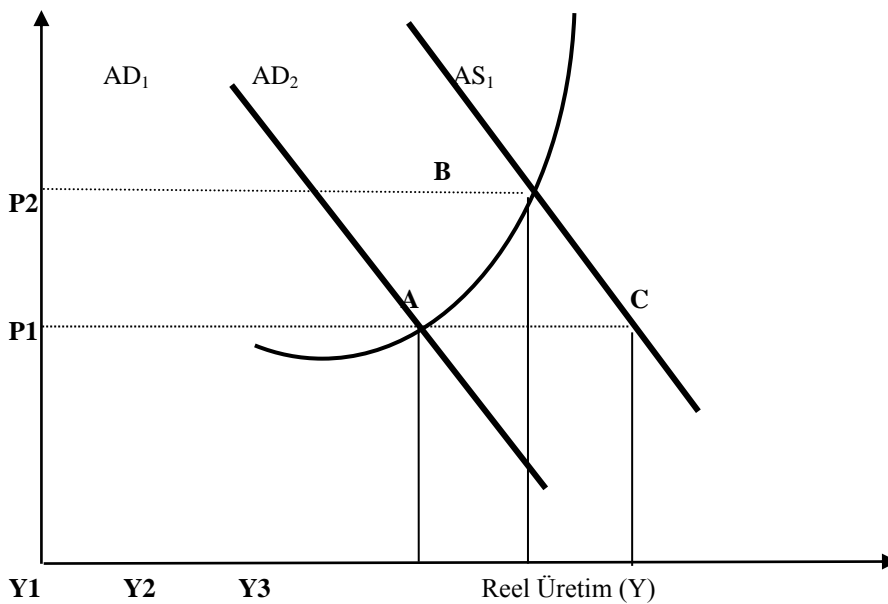
1. Kamu gelirlerinin kamu harcamalarının düşük olması sebebiyle ekonomide kamu kesiminde açık gerçekleşebilir. Kamu açığının yüksek olması toplam talebi arttırıcı bir etkiye sebep olmaktadır.

2. Özel sektör tasarruflarının özel sektöre ait yatırımlardan düşük olmasından kaynaklanan ekonomide özel sektör açığı görülür. Bu açık, para miktarını arttırıcı şekilde kapatılırsa toplam talepte artışa sebep olabilir.

3. Dış ticaret bilânçosunun fazla vermesiyle yurt içi arzın yurt içi talepten düşük olması sebebiyle ekonomide görülecek olan gelir artışı da talep fazlalığına neden olabilmektedir.

Talep enflasyonu, “miktar kuramı” ve “harcama-gelir kuramı” başlıkları altında da incelenmektedir. Miktar kuramında ücret, para miktarı ve milli gelirin değişim oranları fiyatlar ile belirlenmektedir. Bu kurama göre enflasyon açıklanırken, para miktarında ortaya çıkan değişikliklerin, kısa dönemde üretim miktarını etkilediği belirtilmektedir. Uzun dönemde ise, sadece fiyatlar genel düzeyini etkilediği görüşü savunulmaktadır (Ünal, 2019: 10).

Fiyat Düzeyi (P)

Şekil 3.1. Talep Enflasyonu (Dikilitaş, 2019:9).

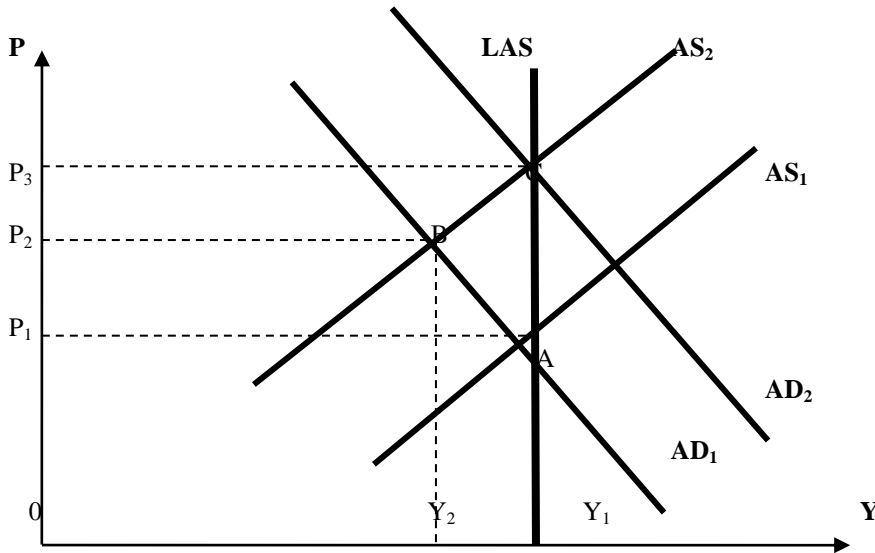
Yukarıda ki talep enflasyonu grafiğinde AD_1 toplam talep eğrisini, AS_1 toplam arz eğrisini ve bu eğrilerin kesiştikleri A noktası ise ekonominin mal piyasası denge noktasını ifade etmektedir. Fiyatlar genel düzeyi P_1 ve reel üretim Y_1 düzeyindedir. Piyasada ortaya çıkan pozitif yönlü bir talep şoku toplam talep eğrisini sağa doğru kaydırmaktadır (AD_1 'den AD_2 'ye doğru). Ortaya çıkan bu yeni durumda denge noktası A noktasından B noktasına kaymaktadır. Başlangıç noktası P_1 genel fiyat düzeyinde ortaya çıkan talep fazlasından dolayı fiyat düzeyinin Y_2 reel üretim düzeyine karşılık gelen P_2 'ye doğru yükselmesine sebep olmaktadır. Bu şekilde gerçekleşen pozitif bir talep şoku hane halkının geleceğe yönelik olumlu beklentiler içine girmesine bu durumda gelir düzeyindeki harcamaların arttırmasına neden olacaktır. Aynı şekilde firmaların artan kâr beklentileri sebebiyle otonom yatırımlarını arttırmaya gidecekler ve daha fazla üretim yapılması gerekecektir. Ancak bu durum gerçekleşmediğinde yani üretilen mal ve hizmetlerin toplam talebi karşılayamadığı zamanlarda fiyatlar genel seviyesi yükselecek ve enflasyon oluşacaktır. Talep artışından kaynaklı bu enflasyon ekonomide en sık rastlanan enflasyon türüdür (Dikilitaş, 2019:10).

3.2.2. Maliyet Enflasyonu

Bir ülke ekonomisinin tam istihdam olduğu durumda, toplam talepte bir yükseliş görülmemesine rağmen üretim girdilerinin en az birinin veya daha fazlasının fiyatlarındaki bir yükseliş sonucu yükselen üretim maliyetlerinin, ürün satış fiyatlarına etki etmesi sonucu ortaya çıkan enflasyona maliyet enflasyonu denir (Çiftçi, 2015: 64). Maliyet enflasyonunun iki temel nedeni vardır.

1. Parasal ücretlerde ortaya çıkan artış
2. Girdi fiyatlarında ortaya çıkan artış

Girdi maliyetlerinin artması nedeniyle toplam arzın azalışı, AS eğrisinin sol tarafa doğru kaymasına neden olur. Maliyet enflasyonunun temelinde, ücret artışları ve ulusal paranın değer kaybetmesi gibi nedenler yatar. Üretim girdilerinin fiyatında görülen artışlar nedeniyle ekonomide mal ve hizmet arzında daralma görülür. Mal ve hizmet arzındaki daralma ise fiyatlar genel seviyesinde yükselmeye sebep olur.

Şekil 3.2. Maliyet Enflasyonu ve Genişletici Politikalar (Orhan ve Erdoğan, 2008: 346).

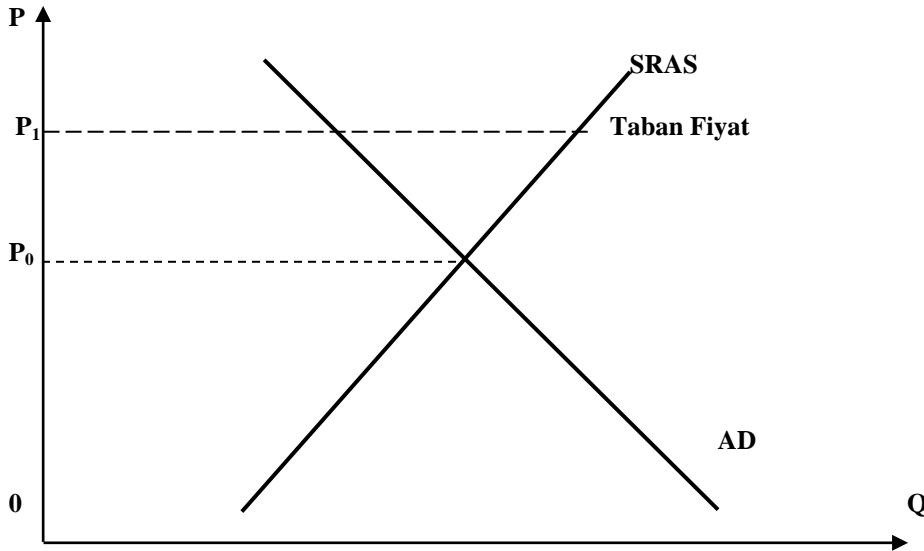
Şekil 3.2'de verimlilik artışının aşılması dikkate alınmıştır. Ücret artışı karşılığında üreticiler, maliyet artışlarını mal ve hizmet ücretlerine yansıtırlar ve bu durum üretim daralmasına yol açar. Şekil'de görüldüğü üzere başlangıçta toplam talep eğrisi AD_1 ve toplam arz eğrisi AS_1 uzun dönem toplam arz eğrisini LAS üzerinde

kesişmişlerdir. Bu noktada A noktası ekonomide doğal hasıla düzeyinde denge sağlamıştır. Bu sebeple uzun dönem toplam arz eğrisi, uzun dönem hasıla düzeyini, yani doğal hasıla düzeyini göstermektedir. Verimlilik artışından kaynaklanmayan ücret artışları nedeniyle firmalar maliyetlerinde ortaya çıkan artış, hasıla daralmasına, yani, AS_1 eğrisinin AS_2 konumuna, fiyat düzeyinin P_1 'den P_2 'ye hasıla düzeyinin de Y_1 'den Y_2 'ye gerilemesine sebep olmuştur. Böylelikle ekonomide denge, A noktasından B noktasına kaymıştır. Oluşan yeni denge A noktasından B noktasına kaymıştır. Yeni denge noktası uzun dönem arz eğrisinin sol tarafındadır. Bu durum fiyatlar artarken aynı zamanda üretimin daraldığını gösterir. Fiyatlar genel seviyesinde artışla birlikte, üretiminde daralması yani, ekonomide durgunluk eğilimlerinin ortaya çıkması stagflasyon kavramı ile ifade edilir(Orhan ve Erdoğan, 2008:347).

Bir ekonomide stagflasyon durumunun yaşanması halinde arz eğrisini sağa kayacak şekilde, toplam arzı kısmalı ya da toplam talep arttırarak toplam talep eğrisinin sağa doğru kayması sağlanmalıdır. Bu duruma göre; Merkez Bankası para arzını arttırır ve toplam talebi sağa doğru kaydırarak AD_2 düzeyine getirir. Bu durumda yeni denge noktası C noktası olarak gerçekleşir ve ekonomi P_3 seviyesine gelerek daha yüksek bir fiyat seviyesinde dengeye ulaşır ve ekonominin gelir seviyesi Y_1 düzeyine doğru yükselir(Turhan 2007:8).

3.2.3. Fiyat Enflasyonu

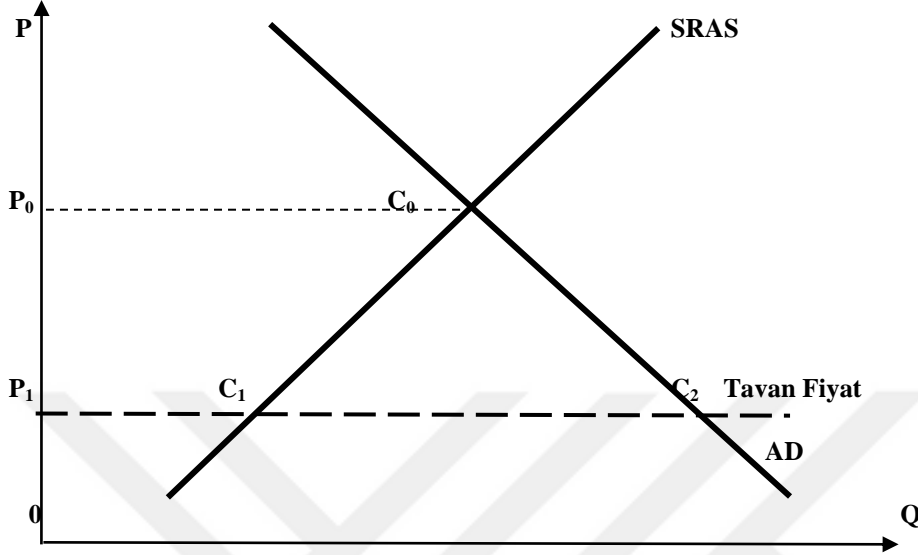
Bir ekonomide üretilen malların piyasaya sürüldükten sonra satış fiyatlarının yükselmesinin sebebi piyasada rekabetin aksamaması sonucu firmalar arası rekabet ortadan kalkar. Rekabetin ortadan kalkmasıyla kâr marjlarını arttıran firmaların sebep olduğu bu enflasyona fiyat enflasyonu ya da kâr enflasyonu denir. Fiyat enflasyonunun yaşandığı bir ekonomide devletin piyasalara müdahale ettiği dönemler görülür ve fiyatlar devlet tarafından belirlenir. Devletin burada yönetmek istediği asıl politika üretimde girdi fiyat politikası izlemek, tüketiciyi korumak, dengeli ve uygun bir ücret verebilmek, taban ve tavan fiyatları belirleyerek tarım sektörünü korumaktır. Bu sebeple devlet burada gelir dağılımını sağlamayı ve toplumun sosyal dengesini sağlamayı hedeflemektedir (Södersten ve Reed, 1994: 582).

Şekil 3.3. Fiyat Enflasyonu: Taban Fiyat Uygulama Süreci (Turan, 2010:18).

Taban fiyat politikasında devlet, üreticiyi korumak amacıyla piyasa fiyatının belirli bir düzeyin altına düşmemesini sağlar. Devletin üreticiye sağladığı bu politikaya taban fiyat uygulaması denir. Piyasa fiyatının üzerinde fiyat belirlenmesi olgusu ise ekonomide fiyatlar genel seviyesini yükseltici etki yapar. Şekil 3.3'de görüldüğü üzere piyasa fiyatı P_0 seviyesindeyken, devletin taban fiyatı uygulaması sonucu yeni fiyat

P_0 'ın üzerine çıkıp P_1 seviyesine yükselmiştir. Bu durumda faktör ya da mal ve hizmetinin genel fiyat düzeyi içerisindeki payı enflasyonu artırıcı etki yapar (Dinler, 1997:95).

Şekil 3.4. Fiyat Enflasyonu: Tavan Fiyat Uygulama Süreci (Turan, 2010:19).

Tavan fiyat politikası devlet, tüketicileri korumak için özellikle toplumun gelir seviyesi düşük olan kesimlerinin temel tüketim malzemelerini piyasa fiyatının altında maliyet fiyatının ise biraz üstünde bir fiyata tüketmelerini sağlamak ve dolaylı bir şekilde gelir dağılımında adaleti sağlama amacı bulunmaktadır. Şekil 3.4’de görüldüğü gibi tavan fiyat politikasıyla piyasa fiyatı P_0 iken, devletin bu fiyatı yüksek bularak piyasa fiyatının altında bir fiyat belirleyerek P_1 fiyatını uygular. Bu durumun ekonomide enflasyonu nispi olarak düşürücü etki yapması beklenir. Fakat, uygulanan bu taban fiyat politikasıyla özellikle özel sektörün kâr marjlarının azalması sonucu, marjinal firmaların piyasadan çekilerek C_1 - C_2 aralığında arz kıtlığının ve talep fazlalığının oluşması söz konusu olur. Ortaya çıkan bu durumda karaborsanın oluşmasına neden olarak, fiyat istikrarını bozucu etkilere sebep olur (Turan, 2010: 20).

Fiyat enflasyonu aynı zamanda arz ve talep açısından da incelenir. Çünkü talep ve arz yükseldikçe fiyat enflasyonu da aynı oranda yükselmektedir. Bunun yanında fiyat enflasyonunun arz ve taleple olan ilişkisinin temelinde, varlık tahsisi fiyatlarından hisse senedi fiyatlarına ve tüketici tercihlerinden borç verme oranlarına kadar çoğu mali kararı doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesi yatar (Can, 2019: 15).

3.2.4. İthal Enflasyon

Girdilerin bir kısmının ithal edildiği dışa bağımlı ekonomilerde, ülke parasının sürekli değer kaybetmesi veya farklı sebeplerle ithal girdi fiyatlarının artması sonucu maliyetler artar. Bu durumda olan bir ekonominin dışa bağımlı hale gelmesiyle oluşan fiyat artışlarına ithal enflasyon denir (Dinler, 1997: 409).

Ülkede ki enflasyon her zaman kendi iç sorunlarından dolayı gerçekleşmez. İthal enflasyon yabancı ülkelerdeki enflasyon sorunlarının ülke içine karışmasıdır. Bu durum hem ithalat hem de ihracat yoluyla olur. Yabancı ülkelerde görülen enflasyon, ülkedeki ürünlere olan talebi arttırarak ülkenin ihracat oranını arttırır. İhraç edilen ürünlere artan talebi karşılamak amacıyla üretim artmakta ve fiyatlarda yükselme beklenmektedir. Bunun yanı sıra yabancı ülkelerde görülen enflasyon, ithalat yapan ülkeler de girdi ve tüketim malları fiyatlarında yükselişe sebep olacaktır. İthal edilen bir ürün, ülke içinde

ikamesi varsa, fiyat avantajı oluşacağından dolayı ülke içinde üretilen ürünlere talep artacaktır. Üreticiler üretimi arttırır fakat bunun sonucunda fiyat artışları yaşanır. Bu durumda ithal enflasyona sebep olur (Enç, 1993:5-6).

3.3. Sonuçları Bakımından Enflasyon Türleri

Bir ekonomide ortaya çıkan devamlı fiyat artış oranına enflasyon denir. Bu artış şiddetine ve süresine göre değişen kavramlarla nitelendirilir. Bunlar ılımlı enflasyon, yüksek enflasyon ve hiperenflasyon olmak üzere 3 gruba ayrılır.

3.3.1. İlimli Enflasyon

Enflasyon, ülke ekonomilerine olumsuz etkiler yaratan makroekonomik bir göstergedir. Ancak her ülke ekonomisinin yapısına göre normal karşılanan enflasyon oranları vardır. Enflasyon oranının iki haneli olmadığı, fakat enflasyon etkisinin piyasalarda hissedildiği ve enflasyonist beklentilerin olduğu bu süreç, ılımlı enflasyon süreci olarak tanımlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ılımlı enflasyon oranı yıllık %6, gelişmiş ülkelerde ise %4'ün altında görülmektedir. İlimli enflasyonun gerçekleştiği zamanlarda fiyat yükselişleri düşük oranlarla artarken genel olarak ücretlerdeki artış fiyat artışlarından daha hızlı olarak artmaktadır (Coleman, 2009:191).

Bir ülkede ılımlı enflasyonun yaşandığı dönemlerde ekonomilerin istikrarla ilerlediği görülür. İlimli enflasyon, enflasyon çeşitlerine göre en çok tercih edilen ve en ideal enflasyon türü olarak kabul edilir. Bu sebeple tek rakamlı enflasyon oranları ekonominin dinamik ve canlı olmasını sağlar. Eğer ekonomide ılımlı enflasyon dışında bir enflasyon oranını varsa bu durum ekonominin dengesini bozacaktır. Hatta fiyatların bir önceki yıla göre düşüş göstermesi paranın dolaşım hızının azalmasının, ekonomide durgunluğun, üretim ve tüketim çarkının birbirini beslememesinin göstergesidir. Bu ölçüde büyümenin ve istikrarın gerçekleşmesinde diğer enflasyon türlerine göre ılımlı enflasyonun katkısı büyüktür (Künç, 2011: 15).

İlimli enflasyonun görüldüğü ülkelerde kişiler, paranın değer kaybına uğramayacağını bildikleri için parayı ellerinde tutmayı isterler. Bu durumdan dolayı ılımlı enflasyonun yaşandığı ülke vatandaşlarında refah kaybı endişesi ve servetlerinin reel değerini kaybet korkusu yaşanmaz. İlimli enflasyon, paranın kıymetinin bir sonraki yılda kaydettiği düşüklüğü çoğu zaman faiz haddi telafi etmektedir (Çiftçi, 2015: 57).

3.3.2. Yüksek Enflasyon

Fiyatlar genel düzeyinde ortaya çıkan, iki haneli ya da üç haneli yıllık artışlar dörtlü enflasyon, aşırı enflasyon ya da yüksek enflasyon olarak adlandırılır. Bu rakamlar %10 ile %1000 arasında değişmektedir. Nordhaus'a ve Samuelson'a göre, yüksek enflasyonun üç temel özelliği vardır. Bunlar;

1. Sözleşmelerin büyük bir çoğunluğunun fiyat endeksine ya da yabancı para birimlerine endekslenerek yapılmasıdır.
2. Ülkenin kendi ulusal parasının değerindeki hızlı azalışlar sebebiyle ulusal paradan kaçış yaşanması ve ülke vatandaşlarının yabancı para talebindeki artışların bu süreci daha da hızlandırmasıdır.
3. Yüksek enflasyon nedeniyle faiz oranlarında yükseliş meydana gelirken, yüksek faiz oranlarının yatırımları azaltması sonucu, reel kesimde kriz başlamasıdır (Uygur, 2000: 14).

Ekonomide görülen hızlı fiyat yükselişleri ülkenin ekonomisinin refahını bozmaya başlar. Firmalar ve vatandaşlar paranın hızlı bir şekilde değer kaybına uğramasından dolayı kendilerini korumak için önlemler alırlar. Elleri tuttukları parayı likit tutmak yerine spekülatif hareketler veya yatırım yapmaya yönelik kullanırlar. Özellikle Latin Amerika ülkeleri ve Türkiye yüksek enflasyon rakamlarıyla karşı karşıya kalmışlardır (Dinler, 1997: 404).

3.3.3. Hiperenflasyon

Hiperenflasyon, yüksek enflasyon sürecinin sonuncu ve yıkıcı evresi olarak tanımlanır. Fiyatların aylık %50 ve daha fazla, yıllık milyon ya da trilyonlar oranında artış gösterdiği durumdur. Fiyat yükselişleri, hiperenflasyon da o kadar hızlı ilerler ki, gün aşırı hatta aynı gün içerisinde bile yükseldiği görülmektedir. Para, bir değer ölçüsü ve tasarruf aracı olma işlevini kaybetmektedir. Döviz üzerinden yapılan anlaşmalar tercih edilmektedir. Ülke ekonomileri hiperenflasyon dönemlerinden önemli ölçüde olumsuz etkilenmektedir (İçöz Peker, 2019: 19).

Hiperenflasyon oranlarının ekonomideki olumsuz etkileri görüldüğü dönemin uzunluğuna ve para stokunun büyüme hızına bağlı olarak, ağır tahrip bırakır. Bu anlamda hiperenflasyon görüldüğü ülkelerin ekonomilerinde öncelikle finans sektörü içerisinde daralmalar göstermekte, fiyat sisteminin etkinliği kaybolmakta ve de o ülkenin ekonomisinde para fonksiyonları yitirerek, zaman içerisinde para yerine takas sisteminin uygulanmaya başladığı görülmektedir (Mete, 2019: 19).

Hiperenflasyonla ilgili ilk olarak literatürde üç yaklaşımdan bahdebiliriz. Birinci yaklaşım basit miktar teorisiyle hiperenflasyonu açıklamaktadır. Cagan'ın 1956'da açıkladığı bu teoride, enflasyonun temel sebebi, para stokundaki yükselmeler ve yüksek enflasyon beklentileri hiperenflasyonu oluşturmaktadır. İkinci yaklaşımda ise hiperenflasyon mali yaklaşım kuramına göre açıklanmıştır. 1920'lerde Avrupa görülen hiperenflasyonlarda olduğu gibi büyük kamu kesimi açıkları hiperenflasyona neden olmuştur. Hiperenflasyonun durdurulabilmesi için ise mali kurum ve politikalarda yapılacak yeniliklere ihtiyaç duyulmuştur. Üçüncü yaklaşımda ise hiperenflasyona negatif dış şokların sebep olduğu görülmüştür. Örnek olarak Polonya, Almanya ve Avusturya'nın 1920'lerde savaş tazminatı ödemek zorunda olmaları, bu ülkelerde devalüasyona ve hiperenflasyona neden olmuştur. Benzer bir şekilde Bolivya'da görülen hiperenflasyon 1980'lerdeki uluslararası borç krizinin başlangıcı olmuştur.

1919-1939 yılları arasında dünya ekonomisinde görülen hiperenflasyonları inceleyen Lewis'in oluşturduğu yaklaşım ise daha kapsamlıdır. Lewis'e göre hiperenflasyonun üç kaynağı vardır (Esen, 1993:20).

1. İlk olarak sendikaların baskısı ile meydana gelen ücret artışlarıdır. Ücretlerin artmasıyla fiyatlarında arttığı görülmüştür. Artan fiyatlar ile birlikte yeniden ücret artışlarında talep ortaya çıkmıştır. Bu da fiyatların yukarı doğru yükselmesine sebep olmuştur.
2. Ödemeler bilançosundan kaynaklanan sorunlar sebebiyle ulusal para değer kaybetmeye başlar. Bu durum ithal edilen malların maliyetlerini arttıracak bu durumda yaşam maliyetlerini arttıracaktır. Maliyetlerin artması fiyatları arttıracak ve bu durumda ulusal paranın değerini daha da düşecektir.
3. Sonuncusu ise bütçe açıklarını, para arzını artırarak finanse etmeye çalışmaktan kaynaklanmaktadır. Para stokundaki artış, mal hacmindeki artıştan daha hızlı ve fazla oluyorsa, bu durum fiyatları arttıracaktır (Esen, 1993: 20).

Hiperenflasyon, genellikle kamu görevlerinin fazla olduğu, gelir dağılımının olmadığı, savaş tazminatlarının ödemek zorunda olan veya yüksek oranda borç yükü olan ülkelerde ortaya çıktığı görülmüştür. Ancak bu koşullar altında olan tüm ülkeler hiperenflasyonu yaşamamıştır. Dünya ekonomisinde hiperenflasyon yaşayan ülkelerin ortak yönlerini ele alacak olursak 20.yüzyıldan sonra ortaya çıktığı ve özellikle savaş sonrası dönemlerde yaşandığı görülmüştür. Tablo 3.1'de görüldüğü üzere ülkelerde hiperenflasyonun yaşandığı üç farklı dönem vardır. İlki Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Almanya, Avusturya, Polonya, Macaristan ve Rusya gibi Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Bir sonraki hiperenflasyon süreci ise İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Macaristan, Yunanistan ve Çin gibi ülkelerde 1943-1950 yılları arasında yaşanmıştır. Hiperenflasyon yaşanan bir diğer dönem ise 1980' li yıllarda meydana gelmiştir. Hiperenflasyonun 3.dönemini ise Arjantin, Bolivya, Brezilya, Peru gibi Latin Amerika ülkeleri yaşamıştır (Parasız, 2001: 31).

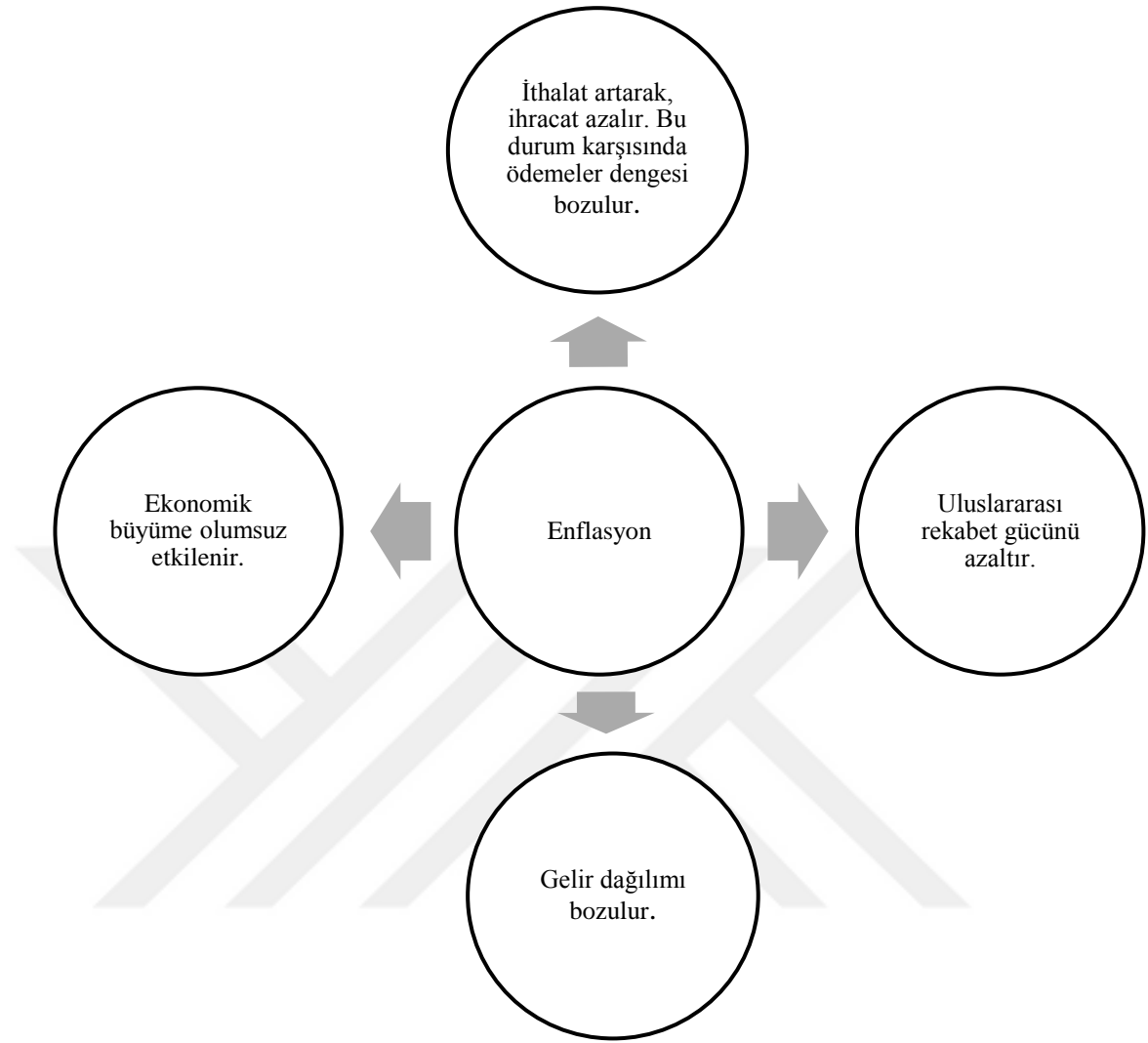
Tablo 3.1. Dünyadaki Hiperenflasyonlar (Turhan 2007:12).

ÜLKELER	DÖNEM	AYLIK ORT. ENF. ORANI(%)	AYLIK EN YÜK. ENF. ORANI(%)
Avusturya	1921-1922	47.1	134
Almanya	1922-1923	322	32400
Macaristan	1923-1923	46	98
Polonya	1923-1924	81.4	275
Rusya	1921-1924	57	213
Yunanistan	1943-1944	79.7	919.9
Macaristan	1945-1946	365	85.5×10 ⁶
Çin	1947-1949	19800	41.9×10 ¹⁵
Bolivya	1984-1985	65.95	196.6
Arjantin	1989-1990	48.1	182.8
Brezilya	1989-1990	68.6	81.3
Nikaragua	1987-1991	46.45	261.15

Ülke ekonomilerinde görülen hiperenflasyonist süreçler incelendiğinde ülkelerin belli dönemlerde hızlı fiyat yükselişlerine maruz kaldığı görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya, İkinci Dünya savaşı sonrasında Macaristan'da görülen bu süreçler enflasyonun oranlarının ulaştığı zirve bakımından dikkat çekicidir. Her iki ülkede o dönemlerde savaşın getirdiği ağır yüklerin etkisi altında kaldığı tablodaki verilerden anlaşılmaktadır. Sovyetler Birliği'nde ise savaş sonrası ön plana çıkan iç çekişme ve kargaşa hiperenflasyonist sürecin yaşanmasına neden olmuştur. Çin'de görülen bu süreç de diğer ülkeler gibi savaş sonrası dönemde ortaya çıktığı ve siyasal çekişme, otorite boşluğu gibi nedenlerden kaynaklandığı dikkati çekmektedir. Latin Amerika ülkelerinde görülen hiperenflasyonist süreçte dikkati çeken en önemli nokta ise bu sürecin uzun bir süre devam etmesidir. Kronikleşen hiperenflasyon bu ülkelerde kontrol alınmakta zorluklar yaşanmış heteredoks programlar ile gelirler politikası uygulanmış böylece enflasyon daha az maliyetle daha hızlı ve kesin olarak aşağı çekilebilmiştir (Torun, 2005: 2-3).

3.4. Enflasyonun Genel Ekonomik Etkileri

Enflasyon, birinci dünya savaşından beri dünyanın en önemli sorunlarından birisi olmuştur. Düşük bir seviyede artan fiyatlar genel seviyesi ülke ekonomisine katkı sağlarken ve ekonomi için istenen bir durum olurken; fiyatlar genel seviyesinin artış seviyesi hızlandıkça ve şiddeti arttıkça ekonomi için yıpratıcı süreçler doğurur. Yükselen enflasyon oranları sosyal ve ekonomik birçok soruna yol açar.

Şekil 3.5. Enflasyonun Etkileri (TCMB, 2013: 7).

Bir ülke ekonomisinde enflasyonun görüldüğü dönemlerde, iç fiyatlar yükselirken ithal edilen malların fiyatlarında bir düşüş görülürse ve bir malı yurt içinde almak yurt dışında almaktan daha pahalı hale gelirse ödemeler dengesi bozulur. Şöyle ki ithal edilen malların fiyatlarında bir yükselme olmaması halinde, ithalat artar ve ihracat azalır. Bu durum dış ticaret dengesinin bozulmasına yol açar. Dış ticaret açığı arttıkça yerli paranın uluslararası piyasalarda değeri düşer. Yerli paranın değerinin düşmesi durumunda ithalatı daha yüksek fiyatlara yapıp, ihracatı düşük fiyatlara yaparız. Bunun sonucunda ithal edilen hammaddelerin temininde zorluklar yaşanır. Üretiminde ithal girdi kullanan yerli endüstriler ise yaşanan enflasyondan olumsuz etkilenir. Firmalarda üretim azalır. Bu yüzden fiyatlar genel seviyesi artar (Saraç, 2009: 8).

Enflasyonun sosyal etkilerinin başında ise gelir dağılımının bozulması gelir. Düşük ve sabit gelirli memur ve işçi sınıfı gibi hane halklarının maaş tutarları sabit olduğu için daha az miktarda mal ve hizmet satın almasına yol açmakta ve gelir dağılımını sabit gelirli olanların aleyhine çevirmektedir. Toplumun bu sınıf grubu değişen fiyat hareketlerine göre davranmamaktadır. Diğer taraftan, serbest meslek sahipleri ve işverenler ise ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatlarında enflasyon oranında veya daha yüksek oranda zam yaparak enflasyonun olumsuz etkilerinden kendi işletmelerini korumaktadırlar. Bu sebeple sabit gelirli halk ve işçi sınıfı giderek daha fakirleşmekte,

serbest meslek sahipleri ve işverenler daha zenginleşmektedir. Dolayısıyla enflasyon, gelir dağılımını bu kesimin lehine çevirmektedir (Türk, 1997: 92).

Ekonominin enflasyonist süreç yaşamasından dolayı fiyat istikrarının olmadığı görülür. Bu durum karşısında uluslararası piyasalarda ekonominin rekabet gücü azalır. Bazı endüstrilerde kârlılık oranlarında artışlar görülse de hızlı enflasyon, ekonominin bütünü açısından ortalama kâr oranlarının düşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle serbest girişimciliğe dayanan serbest piyasa ekonomilerinde yatırımlar olumsuz etkilenmektedir. Diğer bir taraftan enflasyonun sebep olduğu talep artışının karşılanabilmesi için kapasite artırımına gitmek gerekmektedir. Fakat firmaların kullandıkları girdilerin maliyeti, enflasyon nedeniyle artmaktadır. Faizlerin artmasıyla borçlanma maliyetlerinin artması firmaları daha az üretim yapmak zorunda kalacaklardır. Üretimin düşmesi karşısında firmalar, iç kaynaklara başvurmak durumunda kalabilmektedir. Firmalara iç kaynakların yetmemesi durumunda ise firmalar arası birleşmelerin yaşanması gerekebilir. Firmaların bu birleşme durumunda ise, öncelikle sermaye tekelleşir. Sermayenin tekelleşmesinin sonucu olarak da piyasada oligopostik bir yapı oluşur ve ekonomideki rekabet düzeyi düşer (Şişik, 1982: 51).

Bunların yanında enflasyon, yatırımları ve tasarrufları da olumsuz etkilemektedir. Fiyatlar genel seviyesinin yüksek olması vatandaşların tasarruf yapmalarına engel olduğundan ve yatırım maliyetlerini de arttıracığından ülkedeki vatandaşların yatırım yapması zorlaşacaktır. Dahası ekonomide paranın sürekli değer kaybetmesi, iş dünyasındaki güvensizlik, hammadde maliyetinin artmasına ve bu durumun sebep olduğu hammaddeyi tedarik etme aşamasında ortaya çıkacak belirsizlik ve gelecekte ülke ekonomisinde oluşan belirsizlikler sebebiyle yatırım planı yapan vatandaşlar uzun vadeli reel yatırımlardan çok, spekülatif yatırımlara yoğunlaşacaklardır (Çiftçi, 2015: 75).

3.5. Ana Akım İktisadi Okullar Bakımından Enflasyon Kavramı

İktisadi doktrinlerde enflasyon olgusu Merkantilizm, Keynesyen İktisat ve Neo Klasik iktisat dışında benimsenmemiştir. Merkantilist ve Keynesyen iktisat enflasyonu; ekonomik büyüme fırsatlarını kullanırken ortaya çıkan katlanılabılır bir olumsuzluk olarak, Neo Klasik iktisatçılar da enflasyonu ıssızlığı önleyecek bir fırsat olarak görmüşlerdir. Klasikler enflasyonu tam istihdamı tehdit edecek bir durum olarak görmeseler de onu açıklamaya çalışmışlardır. Daha sonraki Liberal doktrinlerin özellikle Monetarizmin enflasyonu önlenmesi gereken bir sorun olarak gördüğü ve bu sorunun çözümüne dönük öneriler geliştirdiği görülmektedir.

3.5.1. Merkantilist Doktrini

Merkantilist doktrinde zenginlik kıymetli maden artışının sonucudur. 15.yy'ın bu metalist düşüncesinde para bolluğu enflasyon yaratsa da ekonomik büyüme uğruna para arzı artırılmalıdır. Merkantilistler par bolluğunun hem bireyin hem de devletin ekonomik gücünü artırdığını düşündükleri için daha da önemlisi, enflasyonun tüccar sınıfının kazancını artıran bir gelişme olduğunu düşündükleri için enflasyonu bir ekonomik problem olarak görmemişlerdir. Tüccar sınıfının gelirini kâr oluşturduğu için ve karlar enflasyon ortamın arttı için Merkantilizmde enflasyon bir ekonomik sorun değildir. Merkantilistler, kıymetli maden artışının ve para bolluğunun ticari sermayeyi arttıracığını, para miktarındaki artışın sermaye birikimini arttıracığını, borç verilebilir fonlardaki artışın kredi faiz oranlarını düşüreceğini kabul etmişler, para arzındaki artışın neden olduğu enflasyonu zenginlik artışının ekonomik yansıması olarak kabul etmişlerdir. Merkantilistler için enflasyon öngörülemeyen ve göz ardı edilen bir gelişme değildi aksine ekonomik kalkınma için göze alınması gereken bir gelişmeydi. Jean Bodin gibi Merkantilistler enflasyonu miktar teorisi çerçevesinde açıklayarak sömürgecilik yada dış ticaret yoluyla ülkeye giren para miktarının enflasyona neden olacağını kabul etse de, Sir William Petty gibi liberal Merkantilistler fiyat artışlarının farkına varsa da, faiz oranlarındaki düşmenin yalnızca para miktarındaki artışa bağlı

olduğunu kabul ettiklerinden, ulusun zenginleşmesi bakımından enflasyonun göze alınabileceğini savunmuşlardır. Merkantilizm altın biçimindeki servet artışının ticaret yoluyla mümkün olduğunu kabul ettiğinden ticareti verimli ekonomik faaliyetlerden sayarak onu öven, sanayi ve tarımı altın biçimindeki servet artışında bir katkısı olmadığı için onları kısır ekonomik faaliyetlerden sayan bir doktrindir. Enflasyonist ortam ticaretle uğraşan tüccarları zenginleştirdiği, tüccarların isteklerini karşılayan Monarşilere karşı duran ve tarımla uğraşan soyluları yoksullaştırdığı için Merkantilistler politik bakımdan da enflasyonu benimsediler.

3.5.2. Fizyokrasi Doktrini

Fizyokratik doktrinde zenginlik reel ürün artışının bir sonucudur. 18.yy. bu liberal doktrinine göre ekonomik büyüme parasal artışla sağlanamaz ancak reel ürün artışıyla sağlanabilir. Ulusun zenginliğinin kaynağı olarak değerli madenleri gören, ticarete ve sömürgeciliğe önem veren Merkantilistlerin aksine, fizyokratlar, net hasıla yaratan ve reel çıktı sağlayan tek kesimin tarım olduğunu öne sürmüşler, tarımı desteklemişler ve parasal yanılığa düşmemişlerdir. Fizyokratlar ekonomik kalkınma için tasarrufların sermaye birikiminin önemli olduğunu ve paranın sermaye birikimi için gerekli olduğunu kabul etmekle birlikte enflasyonu doğal karşılamamışlardır. Fizyokratlar parasal artış bir yana tasarrufları yararlı bir ekonomik faaliyet olarak görmemişler, elde tutulan paranın ya da kıymetli maden artışının fiziki ürün artışına neden olmayacağını parasal büyümenin doğal fiyat düzenini bozacağını savunarak enflasyonu olumsuz bir ekonomik süreç olarak görmüşlerdir. Fizyokratik düşüncede enflasyon doğal düzen içinde gerçekleşmeyecek bir olgudur. Fizyokrasi doğal düzen içinde doğal fiyatın oluşacağını, parasal artışın sadece doğal fiyatı bozacağını piyasa fiyatının doğal fiyattan uzaklaşacağını ve böylece oluşan enflasyonist ortamın fiziki ürün artışını artırmayacağını kabul etmişlerdir. Fizyokratlara göre enflasyon parasal bir olgudur, para arzı artışının yol açtığı bir bozulmadır ve piyasa fiyatının doğal fiyattan uzaklaşması gibi sonuçlar yaratır.

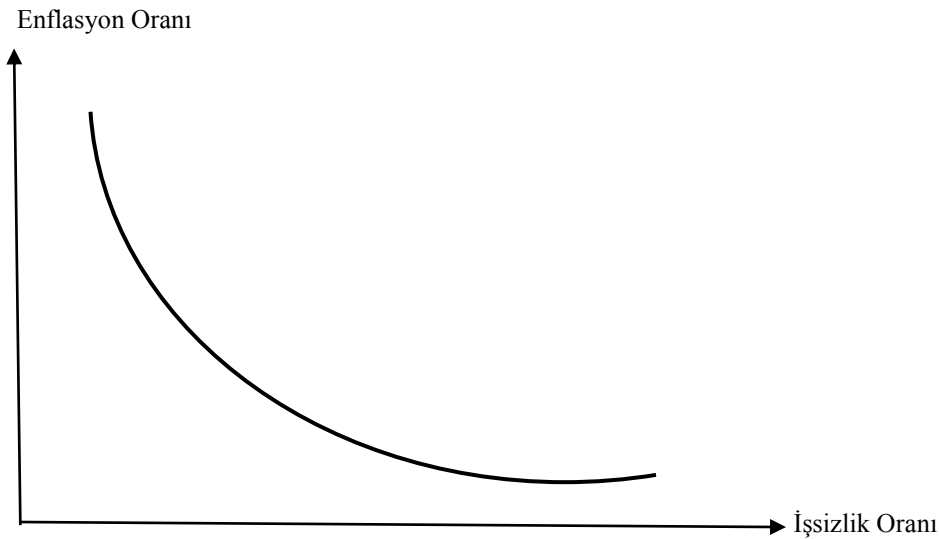
3.5.3. Klasik Doktrin

Klasik iktisatçılar Say yasası, faiz teorisi ve esnek ücret teorisi varsayımları altında tam istihdam durumunu savunmuşlardır. Tam istihdam şartları altında enflasyon gibi bir olumsuzluk kendini gösterse dahi görünmez el bu olumsuzluğu kendiliğinden çözeceğinden Klasikler bakımından enflasyon önemsenecek bir sorun olarak görülüyordu. Ancak klasikler tam istihdamın öngörmediği bu durumu anlamaya çalıştılar enflasyon problemini parasal bir sorun olarak kabul ettiler ve enflasyonu paranın miktar teorisiyle açıkladılar. Klasik iktisatçılara göre para bir örtüdür ve sadece mübadelelere aracılık rolünü üstlenir. Klasikler paranın reel üretim üzerinde olumlu bir etkisinin olmadığını para arzı artışının fiyatları etkilemesi ile ekonomi üzerinde nominal bir etki yarattığını savunmuşlardır. Klasikler enflasyonu $M.V = P.T$ şeklinde ifade edilen miktar kuramıyla açıkladılar. $M.V = P.T$ şeklinde ifade edilen miktar kuramı, gelir nedeniyle oluşan denklem şekline dönüştürülerek $M.V=P.Y$ şeklinde ifade edildiğinde bu denklemde M; dolaşımdaki para miktarını – V; Paranın dolaşım hızını – P; Fiyatlar genel düzeyini – Y; milli geliri, belirtmekteydi. Bu denkleme göre ekonomi daima tam istihdamda olduğu için ülkedeki üretim miktarı (Y) sabittir. Öte yandan klasik iktisatçılara göre para sadece bir değişim aracından ibaret olduğundan paranın dolaşım hızı (V) de sabittir. Bu durumda para miktarındaki (M) artış sadece fiyatlar genel düzeyini (P) artırarak enflasyona neden olmaktadır. Klasikler her ne kadar görünmez elin enflasyon gibi bir sorunu kendiliğinden çözeceğine inanmış olsalar da David Ricardo gibi klasik iktisatçılar sağlam parayı savunarak parasal istikrardan yana olmuşlardır.

3.5.4. Neo Klasik İktisat Doktrini

Neo Klasik iktisatçılar enflasyonu Phillips Eğrisi ve IS-IM analizi ile birlikte açıklamış olsalar da, Neo Klasik doktrinin enflasyonla ilgili görüşünü daha çok Phillips Eğrisi üzerinden ifade ettiği görülmektedir. Phillips Eğrisi incelendiğinde işsizliği önleyecek bir tercihte bulunduğu takdirde işsizliği önleyen bir fayda yarattığı için enflasyonu benimsenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Alban W.H. Philips işsizlik ile ücret oranlarındaki değişim oranı arasındaki ilişki kurarak bu ilişkiyi şöyle açıklamıştı. “Bir mal veya hizmete yönelik talep, arzına göre daha yüksekse, fiyatının yükselmesini bekleriz, talep fazlası arttıkça, [fiyatın] yükselme oranı da ar-tarak. Tersine, arza göre talep düşük olduğunda, fiyatın düşmesini bekleriz, talep yetersizliği arttıkça, [fiyatın] düşüş oranı da artarak. Bu ilkenin, emek hizmetlerinin karşılığı olan parasal ücret oranlarındaki değişim oranını be-lirleyen faktörlerden biri olarak çalışması gerektiğini [düşünmek] akla yakın görünmektedir. Emek talebi yüksek ve çok az işsizlik olduğunda, diğer firmalardan ve endüstrilerden en uygun emeği çekebilmek için her firma ve her endüstri, sürekli olarak cari oranların biraz üzerinde teklif sunma yönünde istekli olduğundan, işverenlerin oldukça hızlı bir şekilde ücret oranlarını yükseltmelerini beklemeliyiz. Diğer taraftan, emek talebi düşük ve işsizlik yüksek olduğunda, işçiler cari oranların altında hizmetlerini sunmaya isteksiz gibi görüldüğünden, ücret oranları çok yavaş bir şekilde düşmektedir. Bu yüzden, işsizlik ile ücret oranlarındaki değişim oranı arasındaki ilişkinin [highly] doğrusal olmaması [non-linear] olasıdır”(Akkuş, 2012: 105). A.W. Phillips’in çalışmasından iki yıl sonra iktisatçıların gözünde canlanan Phillips Eğrisi şekli Paul Samuelson ve Robert Solow tarafından çizilmiştir. Yazarlar, parasal ücretlerdeki değişim oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi gösteren Phillips Eğrisi’ni, enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi gösterecek şekilde dönüştürmüşlerdir. Phillips Eğrisi’nde yapılan bu dönüştürme çok basit bir mantığa dayanmaktadır. Hatırlanacağı üzere Phillips, parasal ücretlerin işsizlik oranı düşerken daha hızlı, işsizlik oranı artarken de daha yavaş değiştiğini söylemektedir. Samuelson ve Solow da ortalama fiyat seviyesinin, işsizlik oranı düşük olduğunda yükseleceğini, işsizlik oranı yüksek olduğu zaman da düşeceğini belirterek bu dönüşümü gerçekleştirdiler (Büyükakın, 2008:139). Paul Samuelson ve Robert Solow; Alban W.H. Philips’in işsizlik ile ücret oranlarındaki ilişkiden harekele geliştirdiği kuraldan, işsizlikle enflasyon ilişkisini açıklayan aşağıdaki şekli çıkardılar.

Şekil 3.6. Phillips Eğrisi (Saraç, 2009:35).

Samuelson ve Solow’un dönüştürdükleri Philips eğrisinden de anlaşılacağı gibi Neo Klasiklere göre işsizliği önlemek enflasyon pahasına mümkün olmaktadır. Bu

yönüyle bir ölçüde Keynes'yen doktrinle de örtüşen Neo Klasik doktrine göre işsizliğe karşı olanlar enflasyona, enflasyona karşı olanlar da işsizliğe razı olmak durumunda kalacaklardır.

3.5.4. Keynes Doktrini

Keynes Klasik İktisatçıların; Say yasası, faiz teorisi ve esnek ücret teorisine bağlanan kendiliğinden tam istihdam dengesinin korunacağını kabul eden tam istihdam varsayımlarını reddederek eksik istihdam tezini savunmuştur. Keynes'e göre ekonomimler sürekli eksik istihdam halinde olduklarından devlet tarafından talebin desteklenmesi enflasyon yaratmaz, enflasyon ancak aşırı istihdam durumunda ortaya çıkar. Keynes, eksik istihdam koşulları altında bulunan bir ekonomide para politikası ya da maliye politikası vasıtasıyla para arzının artırılmasının fiyatlar genel düzeyinden çok istihdam ve hasılayı etkileyeceğini ileri sürmektedir. Keynes'e göre enflasyon para miktarından değil istihdam durumundan etkilenmektedir, aktivist politikalar yoluyla para miktarı artırılrsa dahi fiyatlar genel düzeyi ancak tam istihdam düzeyine yaklaştıkça artacaktır. Keynes işsizliği katlanmasa zor bir ekonomik sorun olarak görmekte ve enflasyonu işsizliğe tercih etmektedir.

Keynes'e göre; paranın kullanılmasının bir takım ekonomik sonuçları olacaktır çünkü para nötür değildir. Para miktarındaki artışlar faizlerin düşmesini, faizlerin düşmesi yatırımları, yatırımlar gelirleri, gelirler de istihdamı ve gelir dağılımının iyileşmesini, sosyal adaletin sağlanmasını belirlerken, bu kadar ekonomik iyileşme uğruna tam istihdam düzeyine yaklaşıldıkça beliren enflasyon ihmal edilebilir, ekonomik ve sosyal gelişme uğruna bir miktar enflasyon göze alınabilir (Özgül, 2001: 2017).

3.5.5. Yeni Sağ – Monetarist Doktrini

Yeni sağ Keynesçi sosyal devletin yeni tür eleştirisi, serbest piyasa liberalleriyle küçük devlet kavramını daha ileriye götürmeleri kapsayan genel bir kavram olarak kabul edilir, Avusturya Okulu, Chicago Okulu ile Virginia okulunu kapsayan düşünceleri ifade etmek için kullanılır Ölmezogulları, 1999: 119). Ancak yeni sağ içinde enflasyon konusu Chicago Okulunun önemli temsilcisi Milton Friedman tarafından öne çıkarıldığı için ve Keynesyen iktisat politikalarına karşı etkili muhalefeti yürüttüğü için yeni sağın enflasyonla ilgili görüşlerini Monetarizm çerçevesinde açıklamak mümkündür. Milton Friedman paranın önemini savunmuş klasik miktar kuramını geliştiren çağdaş miktar kuramı ile enflasyonu açıklamaya çalışmıştır. Milton Friedman para arzındaki artışın kısa dönemde ekonomik büyümeyi pozitif etkileyeceğini ancak uzun dönemde parasal genişlemenin reel etkisini yitirerek nominal etki yaratacağını ileri sürmüştür. Friedman ne klasikler gibi parayı değersiz ve kaçınılması gereken bir durum olarak görmüş ne de Keynesçiler gibi paraya büyük umutlar bağlamıştır. Monetarizme göre para kısa dönemde Keynes'yen sonuçlar yaratarak büyüme ve gelir artışına yol açsa ve üretimi etkileyerek reel canlılık yaratsa da, uzun dönemde para azı artışının etkisinin nominal kalacağını ve enflasyon yaratacağını savunmuştur. Friedman'a göre paranın özelliği nedeniyle genişletici para politikası büyümeye ve enflasyona, daraltıcı para politikası da durgunluğa neden olabilir. Friedman para politikasının büyümeyi destekleyecek şekilde faydalanılması gerektiğini para politikasının maliye politikasının alternatifi olarak kullanılmasını gerektiğini savunarak, enflasyonu bir olumsuzluk ve bozulma olarak görmüş ve fiyat istikrarını savunmuştur. Friedman hükümetlerin para arzını sorumsuzca artırmalarının sonucunda enflasyonun arttığını enflasyonun parasal kökenli bir istikrarsızlık olduğunu ileri sürmüş, devletin para arzını her yıl ve üretim artış hızına eşit bir oranda artırmasını gerektiğini savunmuştur.

4. BÜYÜME TANIMI VE BÜYÜME KAVRAMLARI-BÜYÜMENİN ÖLÇÜMÜ-BÜYÜME HESAPLAMA YÖNTEMLERİ-BÜYÜMENİN DAYANAKLARI VE İKTİSADİ DOKTRİNLERDE BÜYÜME KAVRAMI

Bir ülkenin makro ekonomik performansının önemli göstergelerinin başında ekonomik büyüme gelmektedir. Ekonomik büyüme bir ülkenin belirli bir döneminde milli gelirinin incelenmesidir. Ekonomik büyüme üretim potansiyeli ve verimlilik ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla ekonomik büyüme, nitelikten ziyade nicelik bakımından ortaya çıkan bir değişikliği ölçmektedir.

4.1. Büyümenin Tanımı ve Büyüme Açıklayan Kavramlar

Ekonomik büyüme ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi; Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla da (GSYİH) meydana gelen reel artışların ülke nüfusuna bölünmesi ile elde edilen kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsılada ki reel artışlardır. Bu reel artışlar ekonomik büyümenin sayısal olarak ölçülebilen bir olgu olduğunu göstermektedir (Dinler, 2008: 174).

Bir başka tanımlamada ise Dinler ekonomik büyümeyi üretim kapasitesine göre açıklamıştır. Ekonomik büyüme bir yıl içinde bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarının yani üretim kapasitesinin ve milli gelirin önceki yıla oranla daha fazla ölçülmesidir (Dinler, 1997: 67).

Bir diğer tanımlamada ise büyüme üretim faktörlerine göre açıklanmıştır. İşgücü, doğal kaynaklar, sermaye, emek gibi üretim faktörlerinin artışlarının ve kişi başına düşen gelirin bir yıldan sonraki yıla doğru artan bir seyirle ilerlemesine ekonomik büyüme adı verilmektedir (Ülgener, 1976: 409). Emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin arzındaki yükselişlerin veya üretimde kullanılan faktörlerdeki birim başına düşen sonucun oranının da ki yükselişin potansiyel milli gelirden yaptığı artışa büyüme denilmektedir (Turhan, 2007: 14).

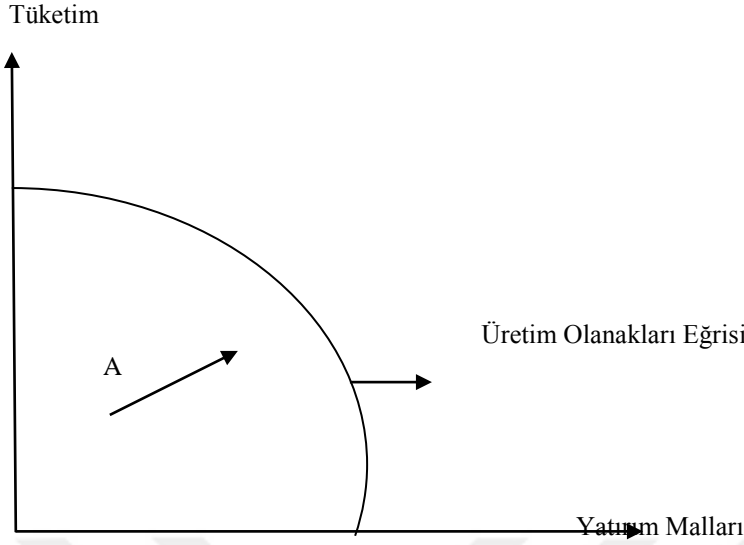
Ekonomik büyüme, genel bir bakış açısıyla iki şekilde gerçekleşmektedir. Ülkenin üretim faktörlerinde meydana gelen yükselişler ya da üretim faktörlerinin verimliliğinde ortaya çıkan artış şeklindedir. Üretim faktörlerinin genişlemesi ve verimliliğinin artması ancak uzun dönemde ortaya çıkacak bir durum olduğundan ekonomik büyüme uzun dönemli dinamik bir değişkendir (Türlüoğlu, 2019: 3).

Ekonomi büyüklük arttıkça üretimde artmaktadır. Üretimin artması ise tüketimin artmasına neden olmaktadır. Tüketimin artmasıyla da ekonomik büyümesi gerçekleşen ülke vatandaşlarının refahında artış olduğu görülmektedir (Eğilmez, 2010:194).

Bir ülkenin ekonomik büyümesi ülke ekonomisinin tam istihdam düzeyinde ve eksik istihdam düzeyinde olduğu iki durumda gerçekleşir. Bunlardan birincisi; eksik istihdam düzeyinde olan bir ekonominin bu durumdan çıkmak amacıyla, talep artışlarını karşılamak için üretimi arttırması sonucu ortaya çıkan iktisadi kaynakların daha etkin kullanılmasına dayalı ekonomik büyümedir. İkincisi ise ekonomi tam istihdamdayken, mevcut üretim faktörlerine yeni girdilerin eklenmesiyle veya kullanılan teknoloji düzeyi geliştirilerek uzun dönemli bir ekonomik büyüme sağlamaya yönelik büyümedir (Yeşiloğlu, 2018: 12).

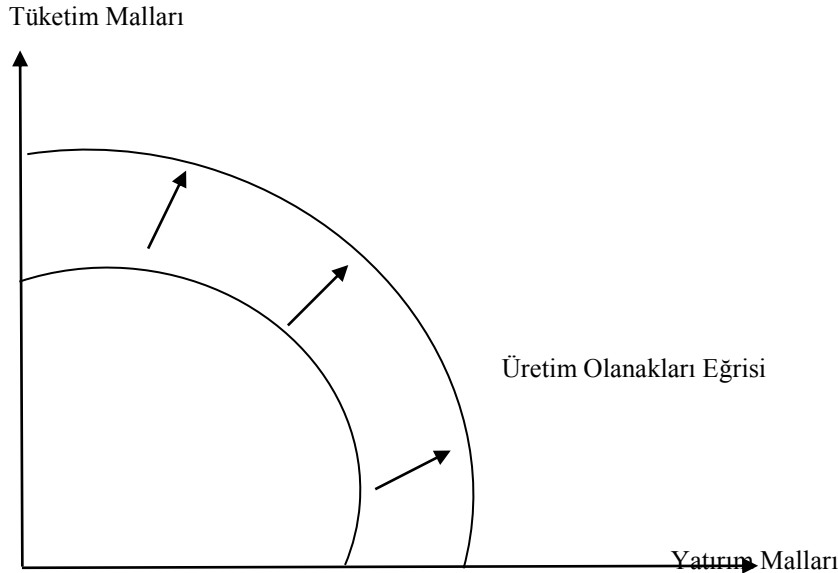
Bir ülkenin ekonomik büyümesi ayrıca o ülkedeki kıt üretim faktörlerinin kapasite oranlarının arttırılmasıyla olabilmektedir. Bu yaklaşıma göre; her ekonominin ürettiği mal ve hizmetin bir sınırı vardır. Kıt üretim faktörlerinin bir araya gelmesiyle üretim olanakları eğrisi oluşmaktadır (Ertek, 2016: 76).

Üretim olanakları eğrisi üzerindeki rastgele gösterilen bir noktada, ekonomide ki mevcut faktörlerin tamamı kullanarak, kısa dönemde elde edilen mal kombinasyonu gösterilmektedir. Şekil 4.1'de gösterildiği gibi ekonomi eğer A noktasında eksik istihdamdayken, üretim olanakları eğrisine doğru yükselmesi için, âtil kapasitenin dahil edilmesi ve üretim miktarının yükselmesi gerekmektedir. Bu da daha fazla mal ve hizmet üreterek büyümeyi gerçekleştirmektedir (Turhan, 2007: 14).

Şekil 4.1. Üretim Olanakları Eğrisi (Turhan, 2007: 14).

Eğrinin sağa doğru kayması pozitif yönlü kaymalar olup ekonomik büyümenin yaşandığını göstermektedir. Üretim artışlarını ekonomik büyüme olarak değerlendirdiğimizde, üretim olanakları eğrisindeki sağa doğru kaymaların üretim faktörlerindeki değişimlerden kaynaklandığı görülmüştür. Ekonomi tam istihdama ulaştığında, üretimin yükselişi kapasite kullanım oranlarının değil kapasitenin yükseltilmesiyle gerçekleştirilir. Bu durum da Şekil 4.2.'de olduğu gibi üretim olanakları eğrisinin sağa doğru kayması anlamına gelmektedir. Üretim olanakları eğrisinin sağa doğru kayması potansiyel GSYH'nin yükselmesi demektir. Buna göre ekonomik büyüme, potansiyel GSYH yükselişi şeklinde tanımlanabilir. Bu değişimler teknolojik değişimler veya emek ve sermaye stokundaki yükselişler sebebi ile oluşmaktadır. (Ünsal 2014, 46).

Şekil 4.2. Mevcut Kapasitenin Artması (Turhan, 2007: 15).

Yukarıda ki şekilde üretim olanakları eğrisinin sağa doğru kaymasında etkili olan tüm faktörler ekonomik büyümenin göstergeleri arasında yer alır. Ülke ekonomilerinin büyüme oranlarının farklılık göstermesi büyümenin etken parametreleri ile açıklanır.

Bunlardan birincisi doğal kaynaklar bakımından elverişli olan ekonomilerin diğer ekonomilere göre daha fazla yabancı sermaye yatırımlarını çekerek tasarruf yetersizliklerini karşılamaları ve ekonomik büyüme oranlarını yükseltmesi beklenir. Fakat ekonomik büyüme için sadece doğal kaynakların elverişli olması yeterli olmayabilir. (Akayev ve Yamak, 2009: 184).

Ekonomik büyümenin en önemli parametrelerinden biri olan diğer faktör ise sermayedir. Sermaye kavramı, fiziki ve beşeri sermaye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Fiziki sermaye, üretim sürecinde uzun yıllar kullanılabilen makine, teçhizat, bina gibi öğelerden oluşmaktadır. Ekonomik büyümeyi makro düzeyde etkilediği düşünüldüğünde fiziki sermaye stoku karayolu, demiryolu ve havayoluna yapılan yatırımlar, elektrik üretimi için kurulan barajlar gibi altyapı yatırımlarından oluşur. Fiziki sermaye stoku içinde yer alan sermaye malları birçok yönden birbirine benzemese de ortak yanları; her birinin, üretim sürecinde emek faktörünü verimli kılmak amacıyla kullanılmasıdır. Beşeri sermaye ise özellikle tarımsal üretimdeki artışlar, eğitime yapılan yatırımlar, üretimde yenilik ve ar-ge harcamaları beşeri sermayeyi ekonomik büyümenin etkileyen bir faktörü olarak göstermiştir (Songur, 2017: 202-204).

Büyümenin bir diğer parametre unsuru işgücüdür. İşgücü, istihdam edenler ile işsizlerin toplamını gösterir. İstihdam edenler, emeği temsil ettiğinden beşeri sermayenin faktörleri ile uyumaktadır (Özçoban, 2019:16).

Büyümenin son parametresi teknolojik gelişmedir. Üretim için önemli olan bilgi, beceri, teknik, yöntemlerin bir bütün olarak ele alındığı teknolojik gelişme, rekabeti ve uzun dönemde büyümeye ve diğer üretim faktörlerinin eskisinden daha az kullanılmasına neden olmaktadır. Böylece aynı ölçüde girdi kullanılarak daha çok çıktı ortaya çıkmakta ve yeni üretim metotları oluşmakta, kaynakların etkin kullanımı sağlanmaktadır. Toplam faktör verimliliğinin artması ile kurumsal ve yönetim becerileri artmakta, tüketici istekleri doğrultusunda ürünler üretilmektedir (Mammadov, 2016:3).

Bir ekonomide iktisadi büyüme oranını ölçmede ülkeler birçok yöntem kullanmaktadır. Bunlar; ülkedeki bir önceki yıla göre; üretim faktörlerindeki artıştan enflasyon oranlarındaki değişime, istihdam seviyesine, doktor sayısındaki artıştan memur sayısındaki artışa, nüfus artışından sosyal harcamalardaki artışa göre değişmektedir. Fakat bu kriterler arasında ekonomik yönden anlamlı olanlar milli gelir büyüklükleridir. Bu büyüklükler; Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), Safi Milli Hasıla (SMH), Milli Gelir, Kişisel Gelir, Kişi Başına Düşen Milli Gelir ve Kullanılabilir Gelir olarak adlandırılmaktadır (Acar, 2002: 11).

4.1.1. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)

GSMH, bir ekonomide, belirli bir dönemde vatandaşlar tarafından yurtiçinde veya yurtdışında üretilen nihai mal ve hizmetlerin parasal değeridir. Makro iktisadın en önemli terimlerinden biri olan gayri safi milli hasıla bir ülkedeki toplam üretim gücünü gösterir. Bir ülkenin gayri safi milli hasılası o ülkenin gelişmişlik seviyesi hakkında da bilgi verir. Ülkelerin ekonomik güçleri, iktisadi refahları ve kalkınma seviyeleri karşılaştırılırken GSMH değerleri ölçü olarak alınır.

GSMH=GSYİH+Dış Alem Geliri

Gayri safi milli hasıla, gayri safi yurt içi hasıla değeri ile dış alem gelirinin toplanması ile elde edilir. Dış alem gelirinin değeri eğer pozitifse gayri safi milli hasıla, gayri safi yurtiçi hasıladan büyük, eğer negatifse gayri safi milli hasıla, gayri safi yurtiçi hasıladan küçük olur (Bocutoğlu vd., 2000:189).

4.1.2. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)

GSYİH, bir ülkenin bir yıllık döneminde sınırları içerisinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları cinsinden toplam parasal değerine denir. Ülkelerin

vatandaşları vasıtasıyla diğer ülkelerden sağladıkları gelirler arttıkça, ülkeler arasında milli gelir rakamlarının kıyaslanmasında, ölçüt olarak alınan GSMH rakamları, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri açısından güvenilir bir bilgi edinilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle özellikle uluslararası kıyaslamalarda bir ülke vatandaşlarının bir yılda ürettikleri mal ve hizmetlerin parasal değerini gösteren gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) dikkate alınmaktadır. GSYİH “dış âlemden gelen faktör gelirleri” ile “dış âleme giden faktör gelirleri arasındaki farkı hesaplanan ülkenin GSMH’den çıkararak elde edilir.

GSYİH=GSMH – (Dış Âlemden Gelen Faktör Gelirleri) – (Dış Âleme Giden Faktör Gelirleri)

Bir ülkenin dış ülkelerden gelen faktör gelirleri ücret, faiz, rant ve kâr gelirleri yani yabancı ülkelerden gelen üretim faktörleridir. Aynı ülkenin dış âleme gönderdiği üretim faktörleri ne kadar büyükse, dikkate aldığımız ülkenin GSYİH’sı, GSMH’den küçük ve önemli olacaktır (Dinler 1997: 294).

4.1.3. Safi Milli Gelir (SFM)

GSMH hesaplaması yapılırken, bir ülkede elde edilen mal ve hizmetlerin maddi değerini gösteren gayri safi milli hasıladan, önceki yıllarda alınan mal ve hizmetlerin üretiminde yer alan üretim faktörlerinin üretim esnasında uğradıkları aşınma ve yıpranmalara çıkartıldığında, safi milli hasıla elde edilir. Bu aşınma ve yıpranmalara ise amortisman denir (Dinler, 1997: 289). SMH dikkate alınan dönemde ülke ekonomisinin reel üretim gücünü ortaya koymaktadır (Yıldırım ve Karaman, 2003: 53).

SMH= GSMH- Amortismanlar

SMH ekonominin o yıla ait verimliliği gösterme açısından GSMH hesaplamalarına göre daha ideal hesaplama yöntemidir. Çünkü SMH dikkate alınan dönemdeki üretim faaliyetlerinin net sonucunu vermektedir. Uygulamada ise özellikle GSMH büyüklüğünün hesaplanması ve safi milli hasılaya göre analiz yapılmamasının sebebi ise amortismanların hesaplanmasının oldukça zor olmasıdır (Güran, 1999: 17).

4.1.4. Milli Gelir (MG)

Milli gelir, belirli bir dönemde ülke ekonomisinde ekonomik faaliyetlere katılan üretim faktörlerinin belirli bir sürede, genel olarak bir yıllık süre içinde, elde ettikleri gelirler toplamını ifade eder. (Köklü, 1972:85).

Milli gelir büyüklüğü, safi milli hasıla büyüklüğünden vasıtalı vergilerin çıkarılması ile elde edilir. Vasıtalı vergi ise mal ve hizmetlerden alınan vergidir. O halde milli geliri şu şekilde hesaplarız.

Milli Gelir = SMH – Vasıtalı Vergiler (Dinler, 1997:289)

Milli gelir hesaplaması yapılırken safi milli hasıladan vasıtalı vergilerin çıkarılmasının nedeni devletin mal ve hizmetlere katma değer vergisi gibi dolaylı vergiler ekleyerek mal ve hizmet fiyatının üretici fiyatından daha yüksek bir düzeye yükselmesine neden olmasıdır (Turhan, 2007:17).

4.1.5. Kişisel Gelir

Kişisel gelir, bir ekonomide bir yıllık dönemde, milli gelire dahil olduğu halde üretim faktörlerinin eline geçmeyen gelirlerin milli gelirden çıkarılmasıyla ve milli gelire dahil olmadığı halde üretim faktörlerinin eline geçen gelirlerin milli gelire eklenmesi suretiyle hesaplanan değerdir (Bucutoğlu vd, 2000: 193).

Kişisel Gelir = Milli Gelir + (Transfer Harcamaları + Sübvansiyonlar) – (Kurumlar Vergisi + Şirketlerin Dağıtılmayan Kârlar + Sosyal Kesenekler)

Kişisel gelir, ekonomik analizlerde kişilerin gelirlerinin, tüketim, dolaysız vergiler ve tasarruf arasında nasıl ve hangi oranlarda paylaştırıldığını ortaya koymakta faydalı olmaktadır(Ülgener, 1976: 40).

4.1.6. Kişi Başına Düşen Milli Gelir

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan analizlerde kullanılan ölçü millî gelir olmayıp; kişi başına millî gelirdir. Herhangi bir ülkenin millî geliri o ülke nüfusuna bölündüğünde kişi başına millî gelir elde edilmektedir.

Kişi Başına Düşen Milli Gelir= Milli Gelir/Ülke Nüfusu

Bir ülkede fert başına düşen milli gelir, ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi verir. Anlamli olabilmesi için ise dikkate alınan ülkenin ekonomisinde kişiler arasında gelir dağılımının adaletli olması gerekir. Ülkeler arası kişi başına düşen milli gelir karşılaştırılmalarının anlamli olabilmesi için fert başına düşen milli gelir ile o ülkede ne kadar mal ve hizmet satın alınacağını gösteren satın alma gücü paritesine bakmak gerekir(Dinler, 1997: 296).

4.2. Ekonomik Büyümenin Ölçülmesi ve Milli Gelir Hesaplama Yöntemleri

Bir ekonomi de belirli dönemde görülen gelir artışı; nominal yada reel veriler ile ölçülebilir. Ancak ekonomik büyüme oranı nominal değişmelerle değil, reel değişmelerle ölçülmektedir.

4.2.1. Ekonomik Büyümenin Ölçülmesi

Ekonomik büyüme, üretimdeki değişimlerin önceki yıllara göre gelir artış oranı olarak ölçülür ve karşılaştırılarak hesaplanmaktadır. Bu sebeple ekonomideki üretimin niteliği büyük önem taşımaktadır.

$$\text{Yıllık Reel Büyüme Hızı: } g = \left(\frac{REEL\ GSYİH_t - REEL\ GSYİH_{t-1}}{REEL\ GSYİH_{t-1}} \right) \times 100$$

$$\text{Ortalama Reel Büyüme Hızı: } g \times \left(\frac{REEL\ GSYİH_t}{REEL\ GSYİH_{t-1}} \right)^{\frac{1}{n}} - 1 \times 100$$

Bir ekonomide ki ekonomik büyümenin hesaplanabilmesi için Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın dönemlere göre artış hızı tespit edilmeli ve ortalama büyüme hızı ile yıllık büyüme hızı hesaplanmalıdır. Bu hesapların yapılabilmesi için üretim gücünün dönemsel değişimleri yukarıda ki formüller ile gösterilmektedir (Polat, 2020: 3).

4.2.2. Milli Gelir Hesaplama Yöntemleri

Milli gelir hesaplanmasında üç yöntem kullanılır. Bu yöntemler genellikle bir arada kullanılır.

1. Üretim Yöntemi
2. Gelir Yöntemi
3. Harcama Yöntemi

Milli gelirin ortaya çıkması üretim yöntemi, paylara ayrılması gelir yöntemi, kullanılması ise harcama yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Eren, 2002: 38).

4.2.2.1. Üretim Yöntemi

Üretim Yöntemi bir ekonomide bir yılda üretilen nihai malların değerlerini gösteren bir hesaplama yöntemidir. Üretim yönteminde sadece nihai mallar hesaplamaya dikkate alınmakta, ara mallar ise hesaplamanın dışında tutulmaktadır. Üretim yöntemi nihai malın değerinin yanı sıra o üretim işleminde ortaya çıkan katma değerlerin toplamına eşit olduğu için, üretim yöntemi sadece nihai mal değerlerinden oluşan katma değerler toplamını dikkate alır. Ara mal değerlerini dikkate almadan hesaplama yapmaktadır (Bocutoğlu, vd., 2000: 199).

Üretim yöntemi ile kullanılarak bir ekonomide üretilen nihai malların belirlenerek GSMH' ya dâhil edilmesinde karşılaşılan bazı zorluklar vardır. Bunlardan bir tanesi üretimi olmasına rağmen bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkardıkları hizmetlerin hesaplanamamasıdır. Bir başka karşılaşılan zorluk ise; tarım kesiminde bulunanların ürettikleri ürünlerin ne kadarını kendi tüketimlerine ne kadarını piyasaya sürdüklerinin belirlenememesidir. Kısacası GSMH hesaplarına dahil edilebilmesi için, mal ve hizmetlerin bir piyasasının olması yani fiyatlarının olması gerekir (Dinler, 1997:291).

4.2.2.2. Gelir Yöntemi

Gelir yöntemi ile milli gelirin hesaplanmasında üretim faktörlerinin üretime yaptıkları katkılarının karşılığında ödenen ödemeler toplanarak bulunur. Bu yöntemde önemli olan koşul üretime katkı yapma olduğu için toplumdaki kimi bireylere yapılan karşılıksız ödemeler dikkate alınmaz.

Üretim faktörlerinin karşılığında yapılan gelirler şöyledir. Emeğin geliri ücret, sermayenin geliri faiz, toprağın geliri rant, girişimin geliri kârdir. Üretim faktörlerinin üretimden aldıkları payları gösteren gelirler toplandığında milli gelir rakamlarına ulaşılır (Orhan ve Erdoğan, 2008:254).

4.2.2.3. Harcama Yöntemi

Bir ekonomide belirli bir dönemde üretilen nihai malların üretiminde görev alan üretim faktörlerinin sahipleri, elde ettikleri gelirleri üretilmiş olan mal ve hizmetlerin satın alımı için kullanacaklardır. Bu nedenle, toplumdaki bireylerin harcamaları toplamı, milli gelirin harcama yöntemi ile hesaplanmasını mümkün kılacaktır.

Diğer bir taraftan hane halkı ve devlet, gelirlerin bir bölümünü tüketim, bir bölümünü de yatırım harcamalarına ayırırlar. Bu duruma göre bir ekonomide belirli bir dönemde yapılan harcamalar, o ekonomideki bireylerin ve firmaların yapacakları tüketim ve yatırım harcamaları ile devletin tüketim ve yatırım harcamalarından oluşur. Harcamalar yönünden GSMH şu şekilde ifade edilir.

$$\text{GSMH} = C + I + G + (X - M)$$

Bu ifadede, C özel tüketim harcamalarını, I özel yatırım harcamalarını, G devlet harcamalarını göstermektedir. Günümüzde bütün ülkeler ürettiği mal ve hizmetlerin ihtiyacının ihtiyaç fazlası kısmını diğer ülkelere satıp, sattığı malın yerinde ihtiyacı olan mal ve hizmetleri satın almaktadır. Bundan dolayı milli gelir rakamlarına ihraç edilen mal karşılığında elde edilen gelirle, ithal edilen mal için yapılan ödemeleri de milli gelir hesaplamalarına dâhil etmek gerekir. X ihracat, M ithalata harcamalarını gösterir (Dinler, 1997:291).

4.3. Büyümenin Ekonomik Dayanakları

Ekonomik büyüme bir ülkenin makro ekonomik unsurlarının başında gelmektedir. Ekonomik büyümeyi ise ülkeler açısından pozitif yönde etkileyen büyümenin dayanakları vardır. Buna göre ekonomik büyümeyi etkileyen temel unsurlar;

sermaye birikimi ve tasarruf, teknolojik gelişmeler, nüfus ve beşeri sermaye, gelir düzeyi, doğal kaynak, dış ticaret, kamu ekonomi politikalarıdır. Ayrıca ekonomik büyümenin temel dayanakları bir ülkede ekonomik yapının değişmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

4.3.1. Sermaye Birikimi ve Tasarruf

Mal ve hizmet üretiminde üretilmiş kaynak stokuna sermaye denir. Sermaye birikimi ise bir firma veya ülkenin; belirli bir dönemde üretebileceği mal ve hizmet toplamıdır. Üretim artışlarının en temel kaynağı sermayedir. Sermayenin kaynağı ise tasarruflardır. Sermaye birikimini arttıran tasarruflar, büyüme artışının en temel kaynaklarından birisidir. Aslında tasarruf artışı ile büyüme karşılıklı etkileşim içerisinde olan büyüklüklere. Tasarruf artışının olması için, öncelikle GSYİH' nin ve kişi başına düşen gelirin artması gerekir. Kişi başına düşen gelirin artması, marjinal tasarruf eğilimine bağlı olarak tasarruf artışını tetikleyerek üretim için gerekli fon kaynaklarının artmasına katkı sağlar.

Bir ekonomide toplumun ürettiği mal ve hizmetlerin karşılığında aldığı değerlerin hepsini tüketmeyip bir kısmını tasarruf yaparak sermaye mallarına ayırmasıyla o toplum sermaye birikimi yapmış olur. Fakat yeterli ölçüde tasarruf yapamayan ekonomilerde, üretim için gerekli fon kaynaklarına ulaşmak zorlaşır. Tasarruf yetersizliği sorunu diğer ülkelere göre az gelişmiş ülkelere özgü bir problemdir. Az gelişmiş ülkelerde, kişi başına düşen gelirin son derece düşük olması nedeniyle bireyler elde ettikleri gelirin neredeyse tamamını tüketime ayırır bu yüzden tasarruf yapamamaktadır. Bu durum nedeniyle üretim birimleri yeterli ölçüde fon bulamadıklarından dolayı üretim miktarı düşük düzeylerde kalır. Üretim azalışı, beraberinde GSYİH' nin, kişi başına düşen gelir seviyesinin ve dolayısıyla tasarruf miktarının daha da düşmesine yol açacaktır.

Büyüme artışı, sermaye yatırımlarındaki artıştan da etkilenir. Sermaye yatırımlarının artması, kişi başına düşen sermaye miktarının artmasına yol açarak emeğin üretkenliğini ve dolayısıyla büyümeyi pozitif yönde etkiler. Sermaye yatırımlarındaki artış, yatırımların rasyonel bir şekilde yapılması halinde mümkündür. Sermaye stokundaki yükselişe beraber net yatırımlardaki yükselişte önemli olan nokta bu yatırımların verimliliğidir. Üretim sürecinde yeterli sermaye kullanılmazsa, üretimde verimlilik düşecektir. Üretimde verimsizlik ise belirli bir süre sonra ekonomik büyümede negatif etki yaratabilir.

4.3.2. Teknolojik Gelişmeler

Ülkelerin ekonomik büyüme dayanaklarını oluşturan en önemli yapı taşlarından biriside teknolojik gelişmelerdir. Teknoloji üretim aşamasında kullanılan, bilgi, yöntem ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir.

Teknolojik gelişme ilk olarak sanayi devrimiyle iktisat yazınına eklenmiş ve Schumpeter tarafından ilk kez ekonomik büyüme dayanaklarına dâhil edilmiştir. Schumpeter sanayi devrimi sonucu oluşan kapitalist dönemin insanların hayatını negatif yönde etkileyeceğini ve insanları kendi yöntemleriyle baş başa bırakılacağını belirterek; bütün ekonomilerde rekabetçi üstünlüğün teknolojik gelişmelerden kaynaklandığını ve ekonomik büyümeye katkı sağladığını belirtmiştir (Tezel, 2000: 19).

Ekonomisi sanayiye dayalı ülkelerde uzun dönemde ekonomik büyümenin en önemli belirleyicisi teknolojik gelişmedir. Yeni teknolojik gelişmelerin olması ve var olan teknolojinin daha da ileri seviyelere taşınmasının, ekonomik büyümeye katkısı olmaktadır. Teknolojik gelişmeler; çıktı üretiminde artışı sağlar ve belli bir kaynaktan elde edilen çıktının kalitesini artırır. Teknolojik gelişmenin sonucu olarak, verimlilik ve üretim alanlarında yükseliş görülmekte ve malların birim maliyetlerinde de düşüş meydana gelmektedir. Bir ülkenin teknoloji sayesinde gelişmişlik seviyesini yükseltebilmesi ve iktisadi büyüme olarak kaydedebilmesi, diğer ülkelerin önüne geçebilmesi teknolojik gelişmelerle mümkün olabilir (Uzay, 2005: 36).

Teknolojik ilerlemeler sayesinde, yenilenen bilgi ve iletişim teknolojisinde görünen ilerlemelerin de ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi vardır. İletişim araçlarında görülen gelişmelerin telefon, faks ve internet gibi iletişimi kolaylaştırması ve bu sayede uluslararası ticaretin daha kolay bir şekilde yapılması yeni üretim alanlarına daha kolay ulaşılmasını sağlamaktadır. Yeni üretim alanlarına ulaşılması beraberinde yeni üretim tekniklerinin de gelişmesine neden olmuştur. Aynı zamanda ilerleyen bilgi iletişim teknolojisine uyum sağlayabilen nitelikli işgücü ortaya çıkmıştır. Böylece fiziki sermayenin yanı sıra, beşeri sermaye unsurlarında da ilerleme sağlanmaktadır (Turhan, 2007;25).

4.3.3. Nüfus ve Beşeri Sermaye

Nüfusun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde kısa ve uzun dönemde açıklamaya yönelik üç farklı yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlardan birincisi; Nüfus artışının ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediğidir. İkincisi; Nüfus artışının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğidir. Üçüncüsü ise Nüfus ile ekonomik büyüme arasında bir ilişkinin olmadığıdır. Birinci yaklaşıma göre, hızlı nüfus artışının yoksulluğa yol açtığını düşünen Ortodoks veya Malthusgil yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, nüfusun fazla olduğu ülkelerde doğurganlığı azaltmaya yönelik girişimler ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir. İkinci yaklaşım ise Malthusgil yaklaşımının tam tersi olan Revizyonist görüşüdür. Revizyonist görüşe göre ise yüksek büyüme hızı beşeri sermaye birikimini artırarak ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlar. Üçüncü yaklaşım olan geçiş teorisi yaklaşımına göre ise fert başına düşen gelirdeki değişmelerin nüfus artışını etkilediği savunulmuştur. Geçiş teorisi yaklaşımına göre, hızlı nüfus artışı ekonomik kötüleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Telatar ve Terzi, 2010:198,199).

Nüfus artışı ülkeler açısından incelendiğinde; gelişmiş ülkelerde eğitim, sağlık ve gelir artışı gibi sosyo-ekonomik durumlarla ilgili olmaktadır. Nüfus artışı sadece bu durumları etkilediğinden dolayı gelişmiş ülkelerde, nüfus artışı ile ekonomik büyüme arasında çatışma görülmemektedir. Az gelişmiş ülkelerde ise, doğum oranlarının fazla olması ve ölüm oranlarındaki azalmalar, tüketim mallarının talebinin fazla olmasına ve arzın bu durum karşısında yetersiz kalmasına neden olmuştur. Salgın hastalıkların yoğun olması, işsizlik ve düşük gelir dağılımı gibi olumsuz sosyo ekonomik durumların görülmesi, ekonomik büyüme ile nüfus artışı arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Japonya ve Almanya gibi ülkelerin gelişmiş ülke olmasında ki etken sebebinin, iş gücüne verilen ücretlerin düşük olması sonucu, girişimcilerin elde ettiği kazançların yeni yatırımlara dönüştürmesinde nüfusun önemli bir rol oynamasından kaynaklandığı görülmüştür. İş gücü talebi arttıkça, ücret farklılığının azalması, işçilerin teknik alanda gelişimine bu sayede verimliliklerinin artmasına, artan verimlilikten dolayı da gelirlerinin artmasına sebep olur (Turhan, 2007: 27-28).

Modern büyüme teorileri nüfus artışı ile var olan endüstrilere olan talebin artacağını ve yeni endüstrilerin kurulmasına bunun sonucu olarak ta piyasaların sürekli olarak büyüyeceğini savunmaktadır. Aynı zamanda nüfus artışından dolayı ortaya çıkan genç nüfus yapısı, büyümeye daha açık, yeni fikirlere daha yatkın ve kaynakları kullanmada daha etkin olacaktır. (Telatar ve Terzi, 2010:199).

İkinci Dünya Savaşından sonra dünyada ortaya çıkan bilgi ve teknoloji devrimiyle başlayan değişim süreci; ekonomik yapıyı dönüşüm süreci içerisine sokmuştur. Toplumlarda eğitim önem kazanmış, nüfus yeni teknolojilerin kaynağı olan ar-ge çalışmalarına yönelmiştir. Elde edilen bilgi ekonomide kullanılmaya başlanmış ve bilişim teknolojisiyle birlikte hizmet sektörünün de önem kazanması bu dönemde ortaya çıkmıştır. Beşeri sermaye teriminin önemi ise bu noktada fark edilmiştir. Beşeri sermaye arttıkça öncelikle fiziksel sermayenin verimliliği artmaktadır. Bununla beraber teknolojik gelişmeler hızlanır buda ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Ekonomik büyümenin temel dayanağını oluşturan beşeri sermaye kavramı, üretim faktörlerinin özelliklerini daha iyi anlayarak fiziki faktörler üzerinde daha verimli kullanılmasını sağlar. Toplam nüfustaki işgücünün niteliğini ve niceliğini artıran, mesleki donanım ve

kalifiye özelliklerini geliştirici bilgi, görgü ve deneyimlerin kazandırıldığı ve sağlık ve yaşam standardının durumu ile milli ve moral değerlerin kazandırıldığı ve sosyal ilişkilerin bir araya gelmesinden meydana gelen değerler bütünüdür (Aksu, 2016: 75).

İktisadi kaynakların etkin biçimde kullanılması ve yeni iktisadi kaynakların ortaya çıkıp verimli bir şekilde kullanılmasında eğitim önemli bir rol oynamaktadır. Uzun dönemde eğitim harcamaları yatırım olarak değerlendirilmektedir. Eğitim harcamalarında azalan verimler yasası değil artan verimler yasası geçerlidir. Eğitime yapılan yatırım araştırma ve geliştirme çalışmalarını hızlandırır. Bu sayede teknolojik gelişmeler hızlanır ve ekonomik büyüme gerçekleşir.

Bir ülkenin ekonomik büyümesinde önemli rol oynayan, beşeri sermaye unsurlarından bir diğeri de sağlık sektörüdür. Toplumdaki bireylerin sağlıklı olması eğitim konusunda yaptığı yatırımların daha iyi kavrayacak bireyler yetiştirmesi anlamına gelir. Sağlıklı bireylerin hem zihinsel hem de fiziksel yönden daha güçlü olacağı için daha fazla üretken olup bireylerin gelir düzeylerinde artış ülke ekonomisinde büyümenin gerçekleşeceğini de gösterir.

4.3.4. Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı bir ülkedeki işgücünün ürettiği mal ve hizmetlerden elde ettiği toplam gelirin, üretim faktörlerine ve üretime katılan bireyler arasında dağılmasına denir. Gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki uzun yıllar iktisat literatüründe tartışmalara neden olmuştur. Bu ilişki ilk olarak Kuznets tarafından ortaya atılmış ve Kuznets hipotezi olarak adlandırılmıştır. Bu hipoteze göre, gelir seviyesi düşük ülkelerde ekonomik gelişmenin ilk safhalarında ekonomik büyüme ile birlikte gelir eşitsizliği artarken, ekonomik gelişmenin ileri safhalarında ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği azalmaktadır. Bu tanımlamaya göre, gelir dağılımı ile gelir düzeyi arasındaki ilişki “ters U-eğrisi” şeklinde resmedilir (Topuz ve Dağdemir 2016:116).

Robinson 1976’da Kuznets’in hipotezini daha da geliştirmiştir. Robinson’un modeline göre, tarım ekonomide önemli bir rol oynamaktadır. Tarım sektörünün önemli özelliği kişi başına düşen gelirin düşük olması ve gelir eşitsizliğinin az olmasıdır. Buna karşılık, sanayide ve kentsel sektörde ise kişi başına düşen gelirin yüksek olup gelir eşitsizliğinin daha fazla olmasıdır. Ekonomik büyüme ile birlikte istihdam da tarım sektörü sanayi sektörüne doğru yönelir. Tarım sektöründe, daha yüksek gelir elde edildikçe birlikte, gelir eşitsizliği de giderek artar. Dolayısıyla, ekonomik büyümenin ilk aşamalarında gelir artarken, gelir eşitsizliği de artar. Ancak, ekonomik büyüme ile birlikte marjinal verimlilik yükselir, kentlere göç başlar buda tarımdaki gizli işçiliği sonlandırır böylece tarım işçilerinin gelirleri artar. Aynı zamanda sanayi sektöründe ki işçi sayısı ve verimlilikleri artmaya başlar böylelikle kişi başına düşen gelirleri yükselir. Bu durum ekonomik büyümeye katkı sağlar.

Yeni büyüme teorilerinden Barro ve Sala-i Martin 1997’de geliştirmiş oldukları ve ekonomik büyümenin dayanaklarına ilişkin yaptıkları araştırmalarda, büyümenin kişi başına düşen gelire etkileri, kamu harcamalarının gelir dağılımında adaleti dolaylı bir şekilde etkilediğini savunmuşlardır. Bu yaklaşımda kamu harcamaları parametresinin eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, altyapı gibi ekonomik büyümeyi destekleyici boyutlarının olduğu kabul edilmiştir (Özdemir vd., 2011:440).

4.3.5. Doğal Kaynak

Dünyanın geçmişinden bugüne kadar uzanan ve ülkelerin ekonomik büyüklükleri açısından önemli bir yere sahip olan doğal kaynaklar; sermaye birikimi, nüfus, beşeri sermaye, teknolojik ilerlemeler gibi ekonominin temel dayanaklarını oluşturmaktadır. Ekonomik büyüklük açısından ülkeleri etkilemesinin yanı sıra politik ilişkiler bakımından da önemli rolü vardır. Doğal kaynakların en önemli özelliği ülkeler üzerinde eşitsiz dağılımı ve alternatifsiz olmasıdır. Doğal kaynak bakımından zengin olan ülkelerde son dönemlerde kaynak fiyatlarındaki artıştan dolayı ekonomik büyümelerinde önemli ölçüde yükselişler görülmüştür.

Doğal kaynak zenginliğinin ekonomik büyüme üzerine etkisi incelendiğinde, doğal kaynak bakımından zengin olan ülkenin diğer ülkelere oranla daha iyi bir iktisadi performans gösterdiği görülmüştür. Burada önemli olan nokta doğal kaynakların ekonomik büyüme için lazım olan yatırım sermayesiyle teknolojik gelişmeleri söz konusu ülkeye sağlayacağı düşünülmektedir. Sermaye birikiminin önemli yapı taşlarından biride hızlı bir şekilde işletilebilir doğal kaynaklardır. Çeşitlendirilebilir ve büyük ölçüde doğal kaynaklara sahip olmak, ekonomik büyüme sürecinde olan ülkeler için ciddi bir avantaj olduğu tespit edilmiştir (Bal ve Akça 2018:57-59)

4.3.6. Dış Ticaret

Dış ticaret, farklı ülkeler veya bölgeler arasında gerçekleşen mal ve hizmet değişimi sürecini ifade eder. Dış ticareti ihracat ve ithalat faaliyetlerinin toplamı olarak da tanımlayabiliriz. Mal ve hizmetlerin üretimi, bölüşümü ve tüketimini toplumsal yaşamda ekonomi alanı inceler. Ekonomiler, her türlü mal ve hizmet ihtiyaçlarını kendi sınırları içinde, kendi kaynaklarıyla üretmezler. Bu durumdan dolayı ekonomilerin dış ticarete ihtiyacı olabilir. Ekonomiler kendi üretmedikleri mal ve hizmet dış ticaret yaparak üretim için gereken yan ürün ve hammaddeyi; üretimi geliştirici bilgi ve teknolojiyi başka ülkelerden dış ticaret ile ithal edebilirler. Ekonomiler piyasada olan her mal ve hizmeti üretmek için çabalaması hem kaynak yetersizliğinden hem de zaman faktöründen dolayı imkânsızdır. Bundan dolayı ülkelerin elinde olan kaynaklara göre iş bölümü yapması ve uzmanlaşmaya gitmesi gerekmektedir. Böylece ülkeler ürettikleri mal ve hizmeti diğer ülkelere ihraç edebilecek, aynı yöntemle kendi pazarı için gerekli olan mal ve hizmeti de diğer ülkelerden ithal edebilecektir (Savcı, 2009:4).

18.yüzyılda İngiltere, dünya sanayi üretiminin büyük bir bölümünü karşılıyordu. Sanayi üretiminde ve nüfustaki hızlı artışlar, İngiltere'nin gıda ve ham maddeler talebini arttırdı. İngiltere kaynak yönünden fakir bir ülke olarak ihtiyacı olan bu maddeleri ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Arjantin, Güney Afrika gibi o günkü yeni yerleşim alanlarından karşılıyordu. Bu durumdan dolayı İngiltere'deki büyümenin etkisiyle, zengin kaynaklara sahip söz konusu ülkelerin gıda ve hammaddeler ihracatında da önemli artışlar olmuştu. İngiltere'deki bu büyüme, çoğalan hızlanan bir mekanizma ile yeni yerleşim alanlarına ve diğer ülkelere doğru yayıldı. Sonuç olarak, ihracat artışları yeni gelişen bu ülkelerde büyümeyi hızlandıran sürükleyici bir etken durumuna geldi (Seyidoğlu 2013:536-537).

4.3.6. Kamu Ekonomi Politikaları

Ekonomi politikaları tercihi büyümenin dinamiklerinden birisidir. Ekonomi politikalarının ithal ikameci özelliği, ihracata dayalı özelliği, liberal karakteri ve müdahaleci karakteri büyümeyi etkiler. Hükümetin içinde bulunduğu ekonomik ortam büyüme hızını etkileyen temel faktörlerden biridir. Zira bir ekonomide geçerli olan rekabet koşulları ya da monopol koşulları, kamu kesiminin boyutu ya da kamunun ekonomiye müdahale edip etmemesi yani ekonomiye müdahale derecesi, ekonomik faaliyetlerin içinde olduğu toplum şartları büyüme üzerinde etkilidirler. (Özsağır, 2011:378-379).

Hükümet politikaları hem kamu hem de özel sektör üzerine kurulu olabilir. Hükümetler ekonomik büyümeyi sağlamak için hem yatırım yapar hem de yatırımların artırılması için özel sektörü teşvik etmektedir. Zamanla artan vergi gelirleriyle bütçeyi denkleştirir ve denk bütçe sayesinde kamu mallarının arzını artırır. Üretilen mal ve kullanılan bilgi akışını kolaylaştıran serbest ticaretin alt yapısını devlet sağlar. Böylece yeni bilgi üretimi ve ar-ge faaliyetleri artar buda teknolojik gelişmeleri hızlandırır. Teknolojik gelişmelerin hızlanması ile hükümetler ekonomik büyüme yolunda adım atmış olur (Çiftçi, 2015:35).

4.4. Ana Akım İktisadi Okullar Bakımından Büyümenin Açıklanması

Makroekonominin en önemli konularında biri olan ekonomik büyüme, iktisat bilimi üzerinde en çok durulan konulardan biridir. İktisadi doktrinlerde büyüme ve büyümenin kaynakları, yöntemi ve ekonomik büyümede devletin rolü hakkında birçok teori mevcuttur. Ekonomik büyümenin iktisadi doktrinlerde farklı biçimde incelendiği her iktisat okulunun özelliklerine göre, farklı büyüme modellerini ortaya koydukları görülmektedir. Ekonomik büyümenin farklı doktrinlerde açıklanması, uygulanacak iktisat politikası önerilerini de farklılaştırmaktadır. Doktrinlerde reel büyüme teorilerinin finans büyüme teorileri şeklinde gelişme kaydettiği görülmektedir. Günümüzde büyüme teorilerinden daha çok finans büyüme teorilerinin tartışıldığı bu tartışmalardan farklı politika önerileri, finans sistemine yönelik hükümet uygulamaları konusunda yeni fikirler ortaya çıktığı görülmektedir. İlk doktrinlerdeki büyüme teorilerinden günümüzdeki büyüme teorilerine gelindikçe reel sektör büyümesinin genel iktisadî büyümenin de itici gücü olduğu kabul edilmekle birlikte büyümenin kaynağı konusunda finans büyüme ile reel büyüme arasında nedensellik ilişkisi ortaya konduğu görülmektedir.

4.4.1. Merkantilist Büyüme

Merkantilizm büyüme ve büyümenin sebebini ülkedeki kıymetli maden artışına bağlayan bir doktrindir. Bu doktrine göre hem büyüme parasal bir olaydır hem de büyümenin en önemli dinamiği paradır. Bu doktrin devletçi, müdahaleci, tekelci, korumacı ve sömürgeci büyüme politikasının temel amacı, altını kullanarak büyümek büyüyerek para arzını artırmaktır. Merkantilist ekonomi özel piyasa ile kamu ekonomisinden oluşur, devletin kontrol ettiği ekonominin tüccarın öncülük ettiği ekonomiyi, tüccarın öncülük ettiği ekonominin devletin kontrol ettiği ekonomiyi desteklemesi amaçlanır. Merkantilizmde büyüme hem devletin hem de tüccarın kontrol ettiği piyasanın birlikte büyümesi olarak anlaşılır. Bu nedenle Merkantilizmin büyüme politikasını sırtlayan güçlerden devlet tüccarı, tüccar da devleti destekler, bu dayanışma ile altın biçimindeki servet artışı ile büyümenin sağlanacağına inanılır. Merkantilizmde büyüme stratejisi altın biçimindeki servet artışını amaçlamaktadır. Merkantilist doktrinde altın biçimindeki servetin; kıymetli madenlerin işletilmesi, korumacı ticaret ve sömürgecilikle, artacağı savunulmuştur.

Merkantilist doktrinde şayet bir ülkenin kıymetli madenleri, ülke içinde üretme olanakları yoksa, bu taktirde, ülkeye dış ticaret yoluyla kıymetli maden akışı sağlanmalıdır. Merkantilist düşünceye göre ihracat fazlasını sağlamak için ithalat kısıtlanmalıdır. Devlet bu alanda gerekli görülen tüm önlemleri almalıdır. İthalatın azalması ve ihracatın artırılması, ülkenin kıymetli maden varlığını arttıracak ve dolayısıyla dış ticaret fazlasına sahip olan ülke zenginleşecektir. Bunun için Merkantilist dönemde hammadde ihracatı yasaklanmış, mamul madde ihracatı da özendirilmiştir. Merkantilist düşünürler, dış ticarete devletin ödemeler dengesinin lehte bir gelişme göstermesi, altın, gümüş gibi kıymetli malların ülkeye akışını hızlandırması için gereken önlemleri alarak sıkı bir gümrük denetimi mekanizması kurmasını istemişlerdir. Merkantilizm dış ticaret fazlalığının sağlanması için dış piyasaların genişletilmesi gerekli görülmekteydi. Bu piyasalardan ham-maddeler ithal edilmeli, mamul olarak ihraç edilmelidir. Bu tür bir politika sömürgeci bir yayılmayı gerekli kılmaktaydı. Batı Avrupa ülkelerinin 15. yüzyıldan itibaren dışa açılmaları ve dünyanın büyük bir bölümünü (Batı Avrupa dışında hemen her ülkeyi) kolonileştirmeleri, o dönemde uygulanan Ticari Merkantilizmin bu temel ilkelerine bağlı bir uygulama olduğu söylenebilir. Sömürgeci uygulamalar, kolonilerin mevcut sanayi kuruluşlarının geliştirilmesini durdurmuş veya tamamen yok etmiş bu politika ile koloniler sömürgeci ülke için bir pazar, hem de ülke sanayinde kullanılacak ucuz hammadde kaynağı ve hatta ucuz emek piyasası haline getirilmiştir. Merkantilist düşünürler, devletin iktisadi faaliyetlere müdahalesini savunmuşlardı. Bu düşünürlere göre devlet ihracat hacmini artırmak için ülke sanayini düzenleyecek, gerektiğinde sanayi kuruluşları kuracak ve sanayi kesimini sıkı bir denetim altında bulunduracaktır. Sanayi mallarının kalitesini

kontrol etmek ve ülkede ortak ölçü ve tartı birimlerinin kullanılmasını yaygınlaştırmak, devletin üstlenmesi öngörülen görevleri arasındaydı (Aydemir ve Güneş, 2006: 145-146)

4.5.2. Fizyokrasi ve Büyüme

Büyüme için altın biçimindeki servet artışı ya da parasal artış olarak gören merkantilizmin aksine, Fizyokrasi büyüme için reel ürün artışı ile ölçmektedir. Fizyokraside göre ekonomik büyüme parasal büyüme değildir fiziki ürün artışıdır. Fizyokrasi fiziki ürün artışının yalnızca tarımdan sağlanabileceğini kabul ederek, tarıma odaklanmış büyüme politikalarını tarımı destekleyen politikalar olarak savunmuştur. Fizyokrasi'ye göre tarım dışı diğer ekonomik faaliyetler sanayi ve ticaret, fiziki ürün artışı sağlayamaz. Sanayi fiziki ürünün yalnızca şeklini ticaret fiziki ürünün yerini değiştirir. Bu bakımdan Fizyokrasi gerçek büyümenin ve gerçek fiziki ürün artışının tarımdan elde edileceğini kabul ettiğinden, tarımsal tabana dönük bir büyüme perspektifi çizmektedir. Büyüme tarımdan gerçekleşeceğine göre tarımın büyümesi nasıl sağlanabilir. Fizyokrasi'nin tarımın büyümesini sağlayacak iktisat politikası merkantilizm gibi devletçi, korumacı ve müdahaleci değil aksine liberal politikadır. Fizyokrasi'ye göre tarım doğal düzen içinde iktisadi liberalizmle büyüyebilir. Tarımda uygulanacak liberal politikalar sonucu, tarımda özel mülkiyet, girişim özgürlüğü ve rekabet serbest olmalı ve devlet iktisadi hayata müdahale etmemelidir. Fizyokrasi'nin tarımsal tabana dönük büyüme politikası bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler politikası olup, içeride ve dışarıda iktisadi özgürlüğü gerektirir, devlet müdahalesini ve korumacılığı reddeder.

Liberalizmin temellerini atan Fizyokratlar, devlet müdahalesinin olmadığı ve doğal kanunların hüküm sürdüğü tam serbest düzenin savunucusu oldular. Fizyokratlara göre bütün dünyada doğal düzen vardı ve bu dünya doğal düzen kanunların yönetiminde idi. İnsanlar kendi akıl ve vicdanlarına göre serbest bırakılınca, doğal düzene yöneleceklerdi (Ülgen, 2000: 89). Fizyokrasi'de tarıma ağırlık verilmesinin en önemli nedeni ekonomiktir, tarımın net hâsıla bırakmasıdır. Tarım kendisine yatırılanı fazlasıyla geriye veren bir üretim faaliyetidir. Buna karşın sanayide toprağın verdiği ürünler işlenir. Sanayi; yaptığı işin sonucunda, bir fiziki miktar artışı sağlayamadığından kısır sayılmıştır. Ülke ekonomisinin gelişiminde ticaret ve sanayinin de önemi vardır. Ancak bunların gelişimi tarımın gelişimine bağlıdır. Çünkü bunlar hammaddesini tarımdan almaktadır. Fizyokrasi'de tek üretken sektör tarım olduğu için tarım dışı faaliyetler kısır kabul edilmiştir. Burada doğaya karşı müthiş hayranlığın yansımaları görmek mümkündür. Doğanın doğurganlığı bir tek tarımda görülmektedir ve tarım doğal düzenin bir parçası sayılmaktadır. Sanayi ve ticaret doğurgan olmadığı için doğal düzenin dışında ve kısır sayılmıştır... Fizyokratlar; devlet müdahalesini en aza indirmenin ekonomik sorunların çözümüne yardımcı olacağına inanmışlardır. Dr. Quesnay, devlet görevlerinin ağırlığından şikâyet eden Fransa veliaht'ına "hiçbir şey yapmama" öğüdünü vermiştir. Fizyokratların ekonomi politikası devlet müdahalesinin olmadığı doğal kanunların hüküm sürdüğü tam serbest düzendir. Fizyokratlar insanın, tabii ilahi düzenin gerektirdiği doğal kanunlarla, baş başa kalmasını istediler. Bireyin hareket ve davranışlarında serbest olmasını içeride ve dışarıda mal giriş ve çıkışlarını kısıtlayan gümrük duvarlarından kurtulmasını, iktisadi faaliyette tam özgürlüğü savundurmışlardır, Merkantilizmin tamamen tersine devletin özel girişime kesinlikle müdahale etmemesini istediler. Tanrı fizik evrene karışmadığı gibi devlette piyasaya karışmaması gerektiğini savunmuşlardır. Nasıl kan dolaşımına dışarıdan yapılan her türlü müdahale organların yeterli kan almasını engeller ve vücuda zarar verirse, devletin de piyasaya müdahalesi kaynakların ihtiyaç duyulan piyasalara akışını engeller ve piyasaya zarar verir inancına sahiptirler. Fizyokratlar devletin her müdahalesinin bir doğal yasayı engelleyeceğine ve doğal düzenin mükemmel akışını bozacağına inanmışlardır (Günay ve Diğerleri;57-59)

4.5.3. Klasik Büyüme

Klasik iktisadi düşüncede ekonomik büyüme, sermaye birikimi, makineleşme ve iş bölümüne bağlı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ekonomik büyüme üretim artışı sağlayan teknolojik gelişme ile ilişkilendirilmiştir. Büyümenin kaynağı tasarruflar, buna bağlı olarak yatırımlar ve sermaye birikimidir. Bir ekonomide gelir arttıkça tasarruf da artmakta ve kar amacıyla tasarruflar yatırımlara yöneltilmektedir. Tam rekabet piyasası koşulları altında, sermaye daha verimli şekilde değerlendirilerek maliyetlerin azalmasına ve karlılığın artmasına olanak sağlamaktadır. Kârlılığın artmasının doğal bir sonucu olarak da sermaye birikimi ve yatırımlarda bir artış yaşanacak, sonuç olarak ekonomik büyüme gerçekleşecektir (Özel, 2012: 64).

On sekizinci yüzyılın son çeyreğine ve on dokuzuncu yüzyılın büyük bölümünde etkili olan Klasik iktisadi düşünce her ne kadar A. Smith tarafından kurulmuş olsa da klasiklerin büyüme modelinin David Ricardo tarafından geliştirildiği kabul edilmektedir. Klasik iktisadi düşünürler arasında büyük farklar vardır. Ancak Ricardo bu farkları izole ederek sentez niteliğinde bir klasik büyüme modeli oluşturmuştur (Hiç, 1988: 2). Bu nedenle Ricardo'nun büyüme modeli çok sayıda klasik düşünürün fikirlerini yansıtmaktadır.

Ricardo büyüme konusunu incelemeyi öte üretimden, üretim faktörlerinin alacağı paylar üzerinde yoğunlaşmıştır. Yani gelirin paylaşımını temel inceleme konusudur. Ricardo üretimin 3 gelir grubunun arasında paylaşılacağı üzerinde durmuştur. Buradan hareketle üretimde üç faktörün etkili olduğu söylenebilir. Bu faktörler dolaylı yoldan belirtmiştir. Bunları şöyle sıralanabilir. Müteşebbis-Sermayedar-Toprak Sahibi-Emek sahibi. Bu payların Zaman içinde değişeceğini ileri sürmüştür. Bu değişim karlar Açısında zamanla azalacak, Rantın payı zamanla artacak ve ücretlerin payının zaman içerisinde kişi başına sabit kalacağını ancak kümülâtif olarak toplam hasıla içerisinde artacağını ileri sürmüştür. Bunun nedeni nüfusun zamanla artmasıdır (Özsağır, 2008: 340-341)

Ricardo'ya göre üretim faktörlerinin uzun dönemde milli gelirden aldığı paylardaki değişim doğrultusunda ekonomide büyüme ve durgunluk olmak üzere iki süreç yaşanacaktır. Büyüme aşamasında A. Smith' de olduğu gibi kar oranları yüksek olduğundan tasarruf ve sermaye birikimi de yüksek olacaktır. Yüksek sermaye birikimi üretim artışını teşvik edecektir. Üretimi daha fazla artırma isteği ise işgücüne olan talebi artıracaktır. İş gücü talebindeki artış, kısa dönemde reel ücretleri asgari geçimlik ücret düzeyinin üzerine çıkaracaktır. Ayrıca ücret hadlerindeki artış Malthus'un nüfus kanunu gereği nüfus artışını da beraberinde getirecektir. Nüfus artacak nüfus artışı tarım ürünlerine olan talebi artıracak ve üretimi teşvik edecektir. Bu şekilde ekonominin büyüme süreci devam edecektir. Ücret hadlerindeki yükselme nedeni ile artan nüfusun gıda ihtiyacı da artacaktır. Bu ihtiyacı karşılamak için üretimi artırmak gerekecektir. Ancak ülkedeki verimli toprak miktarı sınırlı olduğundan daha verimsiz topraklar üretime açılacaktır. Gittikçe daha verimsiz topraklarda üretim yapılıncaya farklı maliyetler nedeni ile toprak sahiplerine ödenen rantlar artacaktır. Emek ve sermaye azalan verim kanununa tabi olduğundan uzun dönemde anormal karlar yerini normal karlara bırakacaktır. Karların azalması yatırımları durduracak ve ekonomide durgunluk süreci başlayacaktır. Diğer taraftan nüfus artışı uzun dönemde ücretlerin asgari geçimlik ücret düzeyi seviyesine inmesine neden olacaktır. Durgunluk döneminde daha ziyade yenileme yatırımları yapılacak ve ücretler asgari geçim düzeyinde kalacak ve nüfus azalma eğilimine girecektir (Bilen, 2010: 10)

4.5.4. Neo-Klasik Büyüme

Neo-klasik teorisinin iktisadî büyüme modeli olan Solow modeli, büyümenin kaynakları konusunda önemli bir temele sahiptir ve finans sistemindeki gelişmeler dâhil olmak üzere birçok açıdan genişletilmiştir. Solow büyüme modeli, Solow (1956) ve Swan (1956)'ya dayanmakta ve "Neo-Klasik toplam üretim fonksiyonundan" hareketle büyümeyi ve/veya büyümenin kaynaklarını açıklamaktadır. Modelin temel amacı, ülkeler arasındaki kalkınmışlık farkına ilişkin sebeplerin ortaya koyulmasıdır. Modelde

azalan verimler yasasına ve ölçüğe göre sabit getiriye tâbi üretim fonksiyonu kullanılmakta ve bu fonksiyonel ilişkiden hareketle büyümenin temel kaynakları da, emek, fizikî sermaye ve beşerî sermaye olmaktadır. Belirtilen girdiler arasında doğrusal ve pozitif ikâme olduğu varsayılmaktadır. Neo-Klasik büyüme modelinde teknolojik gelişme, analize dâhil edilmemiştir ki bu özelliği eleştiri almış ve çağdaş büyüme modellerinde belirtilen eksiklik giderilmeye çalışılmıştır... Neo-Klasik Teorinin Temel Argümanları Çerçevesinde Finans Sistemi ve İktisadî Büyüme İlişkisine bakıldığında neo-klasik teoride piyasaların etkinliği savunulmakta; etkin bir dengenin ise, fayda maksimizasyonu ile rasyonel hareket eden iktisadî birimlerin davranışları çerçevesinde oluşacağı iddia edilmektedir. Teoriye göre, finans piyasaları da dâhil olmak üzere serbest işleyen tüm piyasalarda bilginin toplanması ve dağıtılması konusunda fiyat mekanizması vasıtasıyla tam bir etkinlik söz konusudur. Belirtilen etkinlik, bilginin toplanmasına ve dağıtılmasına ilişkin maliyetlerin olmadığı varsayımı ile ileri sürülmektedir. Bilginin dağıtılması ise, fiyatlar vasıtasıyla gerçekleştirilir. Böylece hem piyasalarda oluşabilecek dengesizlikler anında giderilebilmekte hem de kaynak tahsisi etkin bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bilginin toplanmasındaki ve dağıtılmasındaki etkinliğin sağlanması ise, iktisadî birimlerin homojen beklentilere sahip olmalarına yol açmaktadır. Sonuçta, finans piyasalarının belirtilen özellikleri reel ve finansal varlıkların getirilerini birbirine eşitlemekte ve bu surette piyasa etkinliği sağlanmaktadır (Erdem ve Dumrul;2014: 54-57). Finans sistemi ve iktisadî büyüme ilişkisini açıklayan bu yaklaşım daha sonra finansal serbestleşme politikaları olarak tanındı. Finansal serbestleşme politikalarının en önemlileri, faiz oranlarının serbest bırakılarak kredi tavanlarının kaldırılması, bankaların Merkez bankasında tutmak zorunda oldukları mevduat munzam karşılık oranlarının indirilmesi ya da tamamen kaldırılması, bankacılık sektörünün hem yabancı hem de yerleşiklere açılması, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesidir. Bu tür politikalar genel olarak finansal serbestleşme politikaları olarak adlandırılmışlardır.

Finansal serbestleşme taraftarı Neo Klasik doktrinler geliştirmekte olan ülkelerin büyümelerini engelleyen sorunun yatırım eksikliği değil tasarruf eksikliği olduğunu ileri sürmektedirler. Finansal serbestleşme taraftarlarının önerdiği iktisat politikası tasarruf artışı sağlayan politikalar olarak kendini göstermektedir. Finansal serbestleşmeyi savunan Neo Klasik doktrinler; geliştirmekte olan ülkelerde uygulanan faiz politikalarının bir sonucu olarak, bankalarda tutulan mevduatın getirisinin, enflasyonun gerisinde kaldığını, bu nedenle kaynakların, bankacılık sektörü yerine değerli madenlere, gayrimenkullere ya da dövize yöneldiğini ileri sürerek finansal baskı politikalarının kaynakların etkin kullanımı sağlamadığını; ileri sürmektedirler. Finansal serbestleşme yanlısı Neo Klasik doktrinler; bankacılık sektörüne işlerlik kazandırılarak, faizlerin reel olarak pozitif hale getirilmesini ve böylece kaynakların onu çok daha verimli bir şekilde kullanacak olan bankacılık sektörüne yönlendirilmesini; savunmaktadırlar. Neo Klasik doktrinler kaynakların bankacılık sektörü tarafından verimli yatırımlara yönlendirildiğinde, bankacılık sektörüne kayan bu yeni kaynaklar, yatırımcıların kullanıma açık hale geleceğini ve büyümenin destekleneceğini savunmaktadırlar (Günay, 2020:242).

4.5.5. Keynesyen Büyüme

Keynes, büyüme sorunlarından daha çok; eksik istihdam içindeki ekonomileri tam istihdama çıkarmak için neler yapılması gerektiği üzerinde durmuştur. Keynes'e göre ekonomiler tam istihdamda süreli olmadıklarından genelde eksik istihdamda bulunmaktadır. Yani ekonomiler sürekli eksik istihdamda istisna olarak da tam istihdamda bulunmaktadır. Keynes ekonomilerin eksik istihdamda bulunmalarının nedeni olarak da ücretlerin ve fiyatların esnek olmadığı durumu ileri sürerek esnek olmayan fiyat ve ücretlerin piyasaların temizlenmesi önünde bir engel olduğunu savunmuştur. Keynes ücretlerin ve fiyatların esnek olmadığı kirli piyasalarda esnek faizlerin de söz konusu olmadığını bu sebeple tam istihdam dengesinin devlet yardımı olmadan mümkün olamayacağını ileri sürmüştür. Keynes eksik istihdamın sürekli

olduğu bu ortamda büyümenin kendi kendine sağlanmayacağını ve devletin büyümeyi aktivist politikalarla desteklemesini genişletici para ve maliye politikasına başvurarak ekonomik büyümeyi sağlamasını savunmuştur. Klasik Keynes'yen görüşe göre büyüme devlet sorumluluğunda olan bir durumdur. Keynes'yen iktisatta devletin büyüme sorumluluğunun sınırı söz konusudur. Keynes'yen iktisatta devlet ancak tam istihdam sınırına kadar büyümeyi desteklemelidir. Keynes'yen iktisatta ihtiyat, işlem ve spekülasyon güdüsüyle gelirin harcanmayan kısmı tasarruflar kadar, maliye politikası ve para politikası vasıtasıyla, piyasaya ilave talep yaratmalıdır.

Keynes'yen İktisat devletin tasarruf açığını kapatmak için maliye politikası ve para politikası vasıtasıyla aktardığı kaynakların çarpan ve hızlandırıcı etkisiyle daha ileri büyüme hızı yaratacağını kabul etmektedir. İktisadî faaliyet çarpan vasıtasıyla teşvik edilirken bu büyüme mekanizmasında, ekonominin eksik istihdamda olması nedeniyle, fiyatlar genel seviyesinde de bir artış olamayacağı kabul edilmektedir (Kar 2001:84-85; Kar ve Taş 2004:161). Klasik Keynes'yen büyüme modeli yeni ekonomik gelişmeleri açıklamakta yetersiz kaldığından daha sonraki yıllarda Keynes'in takipçileri Keynesyen iktisatla tuttarlı yeni büyüme modeli oluşturulmaya çalışmışlardır. "Harrod-Domar Büyüme Modeli" Keynes sonrası Keynes'yen modelle uyumlu bir büyüme modelidir. Keynes sonrası iktisadî büyüme modeli olan Harrod-Domar modeli, Keynes'in ihmal ettiği yatırımların kapasite etkisini analize sokmuştur. Bu nedenle modelin özü, yatırımların kapasite artışı etkisidir (Dinler, 2000: 513). Bu modelde ekonominin üretim kapasitesinin artırılmasından ziyade, ekonominin tam istihdam seviyesinde üretim yapması için gerekli tasarruf ve yatırım dengesi sorgulanmaktadır, ancak Harrod modelinin başlangıç versiyonlarında finans sistemi dikkate alınmamaktadır. Keynes, çağdaş kapitalist ekonominin bankacılık sistemi ne kadar gelişmişse, piyasaların kendiliğinden para üretme gücü de o denli artar. Bu yönüyle teoride para arzı ile ilgili temel fonksiyonel ilişkiler bankacılık sistemi üzerinden kurulmuştur. Keynes'e göre planlanan yatırımların artması ile yükselen "kısa vadeli" fon talebinin finansmanında bankacılık sistemi önem arz edebilir. Hatta ekonomideki âtil kaynakların harekete geçirilmesinde bankacılık sistemi anahtar bir rol oynayabilir. Başka bir deyişle, Keynes'e göre para yansız değildir. Keynes'in görüşleri dâhilinde, kapitalizmin yerleşmesi ve güçlenmesi ile finans sisteminin (özellikle bankacılık sisteminin) gelişeceği ve belirtilen gelişmenin de para arzı ve dolayısıyla da fiyat istikrarı üzerinde etkili olacağı iddia edilebilir... Finans sistemine yönelik kamu müdahalesine ilişkin Keynes'yen literatürde ileri sürülen gerekçelerden biri de, fiyat istikrarı ile ilgilidir. Zira, Keynes'yen görüşe göre fiyat istikrarının sağlanması, faiz oranlarının merkez bankası tarafından tayinini gerektirebilir. Böylesi bir politikanın uygulanabilmesi için de, finans sisteminin kamu kontrolünde yönlendirilmesi ve faiz oranlarının politika amaçlarına göre bu sisteme empoze edilmesi gerekebilir. Keynesyen teoriye göre, fiyat istikrarını sağlamanın yanı sıra faiz oranlarının düşük tutulma önerisinin başka bir nedeni de faiz oranlarının tasarruflardan çok yatırımları etkilediği iddiasıdır. Bu yüzden II. Dünya Savaşı'ndan sonra birçok gelişmiş ülkede (GÜ) ve GOÜ'de Keynesyen politika önerileri çerçevesinde ve finansal baskı politikaları dâhilinde yatırımların teşviki amacıyla faiz oranları düşük düzeylerde tutulmuş ve hatta negatif reel faiz politikası tercih edilmiştir. Başka bir deyişle, düşük faiz oranları vasıtasıyla finans sisteminde istikrarın sağlanması ve yatırımların teşviki amacıyla 1970'li yıllara kadar tüm GÜ'lerde ve GOÜ'lerde finansal baskı politikaları Keynesyen argümanlar çerçevesinde ve yaygın bir şekilde uygulanmıştır (Erdem ve Dumrul, 49-53). Finansal baskı politikası finans sistemi ve iktisadî büyüme ilişkisini açıklayan kavramlardan birisidir. Finansal baskı taraftarları Keynesyen görüşe dayanarak düşük faiz politikalarıyla yatırımların desteklenmesini savunmaktadırlar. Finansal baskı kredi sınırlaması, bankacılık sektöründe katı kurallar, döviz kurlarında sabit sistemler ve sermaye hareketlerinde kısıtlama gibi diğer kısıtlayıcı unsurları içermektedir (Günay, 2020:240-243). Reel faiz oranları, rekabetçi bir yapıda belirlenenden daha düşük bir düzeyde gerçekleştiği takdirde, finansal baskının varlığı kendisini göstermektedir (De Gregorio ve Guidotti: 1995, 436).

Faiz oranlarının baskı altında tutulması sermaye hareketlerinin kısıtlanması şeklinde uygulanan finansal baskı politikaları, 1970'li yıllarda ortaya çıkan ve 1980'li

yıllarda devam eden finansal ekonomik krizlere, gelişmekte olan ülkelerin yatırımlarda kullanacakları ve tasarruf açıklarını kapatacakları dış finansman yollarının tıkanmasına, kaynak yetersizliği sorununun ortaya çıkmasına neden olmuş ve büyümeyi olumsuz etkilemiştir(Gürbüz, 1995: 33).

4.5.6. Marksist Büyüme

Marks'ın büyüme modeli, Ricardocu iktisadın artı değer ilkesine dayanmaktadır. Marks kapitalist ortamda büyümeyi serbest kar fırsatlarının başlatacağını, kapitalist ortamda hızla gelişen büyümenin tekeli aşamaya ulaşacağını, oluşan ekonomik krizin proletarya ihtilali ile aşılabileceğini savunmuştur.

Marks'a göre Kapitalist girişimcilerin kullandıkları sermaye miktarı genişledikçe, bu durum kar haddinin düşmesine neden olacaktır. Kapitalistler düşen karları telafi etmek için işçileri daha fazla çalıştıracaklar ancak ücretleri arttırmayacaklardır. Kapitalist ortamda işçileri daha fazla çalıştırarak işçiler üzerinden artı değeri artırma imkânları tükendiğinde, kapitalist girişimciler sermaye yoğun yatırımlara yönelerek karları arttırmaya çalışacaklardır. Marks işçilerin düşük ücretle daha fazla çalıştırılmaları ve sermaye yoğun yatırımlarla büyümenin en yüksek seviyeye ulaşacağını ve ekonominin tekeli kapitalizm aşamasına gelineceğini ileri sürmüştür. Tekeli kapitalizm aşaması Marks'a göre büyümenin en ileri aşamasıdır. Tekeli kapitalizm üretimdeki aşırı artış nedeniyle fiyatların düştüğü karların azaldığı azalan karlar nedeniyle sermayenin az sayıda insanın elinde tekelleştiği ve yedek işsizler ordusunu sayısının arttığı dönemdir (Özgüven, 2001:)

Marksist ekonomik tezinin temel tezi, kapitalist sınıfın karının kaynağının ücretlilerin sömürülmesi ve işçilerin fazla çalıştırılmasına dayandığının ortaya konulmasıdır (Berber, 2006: 82). Marks'a göre kırılma tam da tekeli sermaye aşamasında gerçekleşecektir. Çünkü sermaye bu aşamada maksimum büyüklüğe ulaşmış ve az sayıdaki kapitalistin elinde tekelleşmiştir. İşçiler ise sermaye yoğun üretim nedeniyle işsiz kalmış ve ücretler minimum seviyeye inmiş ancak yedek işsizler ordusunun varlığı nedeniyle ücretlerin iyileşme imkânı kalmamıştır. İşte bu aşamada barışçıl yollardan haklar kazanılamayacağı için proletarya ihtilali ile kaybedilmiş haklar alınarak, kapitalist ortam kolektivist ekonomiye dönüştürülecek ve proletarya diktatörlüğü sonrası komünizme geçilecektir (Özgüven, 2001:)

Marks sosyalist aşamada kaynakların öncelikli toplumsal ihtiyaçların karşılanması için kullanılacağından, rekabet ve kar hırsı ile kaynaklar heba edilmeyeceğinden bu aşamada sosyalist büyüme sağlanacaktır. Marks'ın sosyalist büyüme modelinde kaynakları devlet kullanacak ve hasılanın dağıtımını devlet belirleyecektir. Sosyalist büyümede ihtiyaca dönük üretim olacağından üretiminde daralma olmayacak, üretim arttıkça toplumsal ihtiyaçlar karşılanacak ve aşırı üretim gibi sorunlar olmayacaktır.

4.5.7. Yeni Sağ-Monetarizm ve Büyüme

Yeni Sağ olarak tanımlanan düşünce 1970'lerden sonra, Keynes'yen iktisada karşı olan, küçük devlet düşüncesine yakın, Arz Yönlü İktisat, Rasyonel Bekleyişler Teorisi, Kamu Tercihi Teorisi ve Monetarizm gibi birçok liberal okulu tanımlamak için kullanılmıştır. Yeni Sağ çatısı altında birçok liberal okul yer almasına rağmen büyüme konusu Monetarizm içinde açıklamak gerekir. Yeni sağ içinde bulunan bütün bu okullar özgün iktisadi büyüme analizine sahip olsalar da bunlardan Monetarizm daha güçlü bir biçimde iktisat politikalarını etkileyebilmiştir, bu bakımdan Yeni Sağın büyüme teorisi Monetarizm çerçevesinde ele alınmıştır.

Monetarizm bir liberal teori olmakla birlikte sürekli tam istihdam durumunun olmadığı gerekçesiyle Klasik iktisattan farklılaşan ve bu yönüyle Keynes'yen iktisada değen bir doktrindir. Monetarizme göre ekonomiler sürekli tam istihdamda olmadığına göre, ekonomileri tam istihdama taşıyarak büyümeyi sağlayacak araçlara ihtiyaç bulunmaktadır. Monetarizme göre bu araç maliye politikası değildir, ekonomileri tam istihdama taşıyacak ve tam istihdamda tutacak araç para politikasıdır. Bu sebeplerle

Monetaristler büyümeyi parasal bir sorun olarak görmekte ve sağlıklı büyümenin bu istikrarsızlıkları önlemenin tek yolunun para arzının belirli bir oranda ve ekonomideki gelişmelerle orantılı olarak kademeli bir şekilde artırılması olduğunu önermektedirler. Monetarizm büyümenin desteklenmesinde maliye politikalarından uzaklaşılmasını bütçe açığı yaratarak büyümenin finansmanı yolu seçildiğinde bunun vergi yükü artışı, borç yükü artışı, faiz ve kur baskısı yaratacağını ileri sürmüşler maliye politikasının esnek olmadığını, gecikmeli etki yarattığını ve politik istikrarsızlıklara neden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Monetarizm büyümenin desteklenmesi ve korunmasında para politikasının tercih edilmesini, etkin ve esnek özelliği nedeniyle büyümenin sağlanması ve korunmasında para politikasının daha iyi sonuçlar vereceğini ileri sürmüşlerdir.

Friedman, 1962 yılında yazdığı ünlü Kapitalizm ve Özgürlük adlı eserinde para politikası tercihinin, parasal otoritenin para stokunu belirlenen bir oranda artırması olduğunu belirtmiştir. Friedman para stokunu belirlenen bir oranda artırması izin veren bir yasal düzenlemenin yapılmasından yana olduğunu, para stokunun yıllık artış oranı yüzde 3 ile yüzde 5 arasında bir oran olabileceğini önererek istikrarlı büyümenin para politikası sınırını çizmiştir. Açıkça görüldüğü gibi Monetarizm enflasyonu Modern Miktar Teorisi içinde açıkladığı gibi, büyüme meselesini de Modern Miktar Teorisi içinde açıklamakta, para miktarındaki genişlemenin önce nominal geliri, nominal gelir artışının büyümeyi sonra da fiyatları artıracağını kabul etmektedir. Monetarizmin büyümeyi açıklayan temel ilkeleri aşağıdaki özelliklere sahiptir.

Para arzındaki büyüme oranı ile nominal gelirin büyüme oranı arasında çok kesin olmamakla birlikte bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki çok kesin değildir. Çünkü para arzındaki artışların geliri etkilemesi zaman alır. Ayrıca, bunun ne kadar süreceği de belli değildir. Ortalama olarak para arzındaki artış, nominal gelirleri yaklaşık 6 ve 9 ay arasında geçecek bir süre sonunda etkiler. Nominal gelirin büyüme oranındaki artış etkisi ilk olarak üretim üzerinde görülür. Bu daha sonra fiyatlara yansır. Ortalama olarak, fiyat etkisi yaklaşık olarak 6 ve 9 ay arasında değişen zaman boyutu içerisinde ortaya çıkar. Para arzındaki artış ile enflasyon arasında toplam gecikme ortalama 12-18 ay arasındadır. Para arzındaki artış ile bunun nominal gelirlere ve daha sonra fiyatlara yansımaya ilişkisi 'çok kesin ve belirli' değildir. Bu ilişkide bir kayma söz konusudur. Kısa dönemde (5 veya 10 ay kadar bir sürede) para arzındaki değişimler öncelikle üretimi etkiler. 10 ayı aşan bir sürede para arzının büyümesi fiyatları etkiler (Aktan; 2010: 168-179).

5. ENFLASYONLA BÜYÜME İLİŞKİSİNİ AÇIKLAYAN İKTİSADİ OKULLAR, TEORİLER VE MODELLER

Enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönü ve bu ilişkinin ekonomiyi nasıl etkilediği, buna karşılık nasıl politikalar uygulanması gerektiği ekonomide uzun yıllardır tartışma konusu olmuştur. İktisadi okullar açısından enflasyon ve büyüme ilişkisi yaşanan ekonomik koşullardan etkilenmiş ve teorik açıdan birçok ele alınmıştır.

5.1. Klasik Okul

Enflasyon olgusu oldukça eski tarihlere dayanmakla birlikte, enflasyon büyüme ilişkisinin incelenmesi II. Dünya Savaşı sonrası döneme denk gelmektedir. Klasik okulun kurucularından A. Smith, D. Ricardo, J. S. Mill gibi düşünürler, ekonomide tam istihdamın var olduğunu ve yapılacak müdahalelerin piyasada parasal ve reel dengeleri bozacağını söyleyerek, yaklaşımlarını “Laissez-faire” deyimini ile anlatmışlardır. Bu görüşte klasik okulda piyasaya müdahale etmeden, piyasanın kendiliğinden dengeye gelmesinden dolayı enflasyon ve işsizlik gibi durumların yaşanmadığını varsaymıştır. Klasik okulun bakış açısıyla “uzun vadede hepimiz ölmüş olacağız; işsizlik yıllarca sürebilir fakat devlet müdahalesine gerek yoktur” görüşü politika yapıcıların ekonomiye müdahalesiyle ekonomik büyümenin bu durumdan etkilenmeyeceği bununla beraber fiyatlar genel seviyesinin yükselerek enflasyona neden olacağını ifade etmişlerdir. (Emsen vd., 2012: 25).

Klasik okulda tek bir arz eğrisi olduğu kabul edilmekte arz eğrisinin tam istihdam düzeyinde eksene dik olarak konumlandığı varsayılmaktadır. Reel bir değişken olan üretim seviyesi, nominal bir değişken olan enflasyondan etkilenmektedir. Klasik okulda üretim; sermaye, emek ve teknolojik gelişme ile ifade edilirken enflasyon toplam talep ile ifade edilir. Müdahale edilmeyen ekonomide kendiliğinden dengeye ulaşması varsayımı, ekonomide arz fazlası oluşturacak ve buna bağlı olarak talebin yetersizliğinden kaynaklanan dengesizlik giderilecektir (Yeşiloğlu, 2018: 22).

5.2. Keynesyen Okul

1930’lu yıllara kadar iktisat literatüründe hâkim olan görüş; görünmez el yardımıyla ekonominin kendi kendini düzeltmesiydi. Bu görüş batıda ekonomileri derinden etkileyen 1929 Büyük Buhranına kadar etkisi sürdü. Keynes’in 1936 yılında yazdığı Büyük buhranın analizini yapan “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” isimli çalışması; krizin neden-sonuçlarını ele alarak ilerideki krizlerde çözüm önerileri ve hatta krizler yaşanmadan önüne geçilmesi adına önemli reformlar geliştirmiştir. Keynesyen okul, ekonominin daima tam istihdam seviyesinde olduğunu, tam esnek fiyat ve ücret varsayımına dayanan ekonominin yalnızca uzun dönemini inceleyen klasiklerin aksine ekonominin eksik ve fazla istihdam durumu yaşayabileceğini, tam istihdam durumunun tesadüfî ortaya çıktığı görüşünü benimsemiştir. “Uzun dönemde herkes ölür” söylemi ile Keynes ekonomide ki kısa dengesinin göz ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yapmıştır (Dornbusch ve Fisher, 1998:445).

Keynesyen okulun temel varsayımları doğrultusunda enflasyon olgusunu açıklayacak olursak; ekonomi eksik istihdamda dengedeysen para arzında ortaya çıkan bir artış toplam talepte bir artış gerçekleştirir. Fiyatlar esnek olmadığı için enflasyon üzerinde göz ardı edilebilir bir etki meydana getirecektir fakat arz eğrisi pozitif eğimli esnek bir yapıdadır. Tam istihdam seviyesine yaklaştıkça artan talep fiyatlarıyla birlikte çıktı düzeyi de artacaktır. Bu durumdan enflasyon ve ekonomik büyüme aynı yönlü ve pozitif olarak etkilenecektir. Ekonomi tam istihdam seviyesine yaklaştıkça arz eğrisi fiyat eksenine göre konumlanacaktır. Arz eğrisinin geldiği bu noktadan sonra uygulanacak politikalar büyüme üzerinde hiçbir etki göstermezken enflasyonun artmasına neden olacaktır (Aren, 2014: 127).

5.3. Neo Klasik Okul

1900'lü yılların ilk çeyreğine kadar dünyada egemen olan klasik okul, eleştirilmeye başlanmıştı. Klasik okulun varsayımlarına yapılan bu eleştiriler, zamanla kendini yenilemesine ve neo klasik iktisadi akımın oluşmasına zemin hazırlamıştır (Güran, 2006:11). Neo klasik görüşte ilk olarak enflasyon ve büyüme ilişkisini detaylı bir şekilde 1963'te Mundell ele almıştır. Mundell enflasyon durumunda ve enflasyon beklentisi içinde olmanın bireylerin mal varlıklarında azalmaya neden olacağını savunmuştur. Bu azalma karşısında bireyler, insanlar eski durumlarına kavuşabilmek için daha fazla tasarruf yapacaklardır. Daha fazla yapılan tasarruflar, faiz oranlarını düşürecek; dolayısıyla da yatırımlar artacaktır. Yatırımların artmasıyla ekonomik büyüme gerçekleşmiş olacaktır (Saraç, 2009:37).

Mundell'in bu görüşüne ek olarak ekonomik büyüme ile enflasyon arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu savunan James Tobin 1965'te yaptığı çalışmada; ekonomik büyüme modellerinde parasal faktörlerin önemsenmediğine vurgu yapmakta, kısa dönemde bu faktörlerin sermaye birikimi üzerinde etkili olacağını belirtmektedir. Tobin'e göre parasal varlıklar sadece merkez bankası tarafından üretilir ve devlet tarafından sabitlenmiş ödeme ve değişim aracı olarak kullanılır. Bu sebeple toplam mal varlığı; daha önceki yatırımlar, elde edilen sermaye ve devlet tarafından üretilen para gibi bileşenlerden oluşmaktadır. Varlık mı yoksa para mı seçimini bireyler getirisi fazla olandan yana kullanmaktadırlar. Dolayısıyla Tobin'e göre paranın faiz oranı kontrol edilebiliyorsa sermayenin getirisi de kontrol edilebilir. Paranın portföyler içindeki pay oranı azalıyorsa, sermaye ve üretimin artmasına sebep olmaktadır. Bu durumda parayı elde tutmanın fırsat maliyeti sermayenin getirisi ve enflasyon oranı olmaktadır. Bu durumda uygulanan enflasyon oranı sermaye lehine değişecek ve ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkileyecektir (Tobin, 1965: 680-685).

Neo klasik okulda enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkileri konusundaki diğer bir çalışma ise Sidrauski tarafından 1967'de yapılmıştır. Paranın yansız olduğunu kabul eden Sidrauski modelinde ise bireylerin kendi faydalarını maksimize edecek bir oranda tasarruf oranı belirlediklerini savunmuştur. Aynı zamanda, Sidrauski kurduğu modelde paranın kapalı bir görevi olduğunu varsaymaktadır. Başka bir ifadeyle, bireylerin elde ettikleri fayda maksimizasyonları ellerinde tutmuş oldukları reel para balanslarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu duruda dolayı enflasyon oranında ortaya çıkacak bir artış durağan durumdaki sermaye stokuna etki etmeyecektir. Bu nedenle Sidrauski'nin modeli enflasyon oranında ortaya çıkan bir artış ile yalnızca reel para balanslarının azalmasına neden olacaktır. Sonuç olarak ekonomik büyüme üzerinde negatif yönlü bir etki bırakacaktır (Sidrauski, 1967: 797).

Enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönlü etkilemesi savunan diğer iktisatçılar; Stockman, Cooley ve Hansen'in modellerinde ise enflasyon oranında ki artışların bireylerin refah seviyelerinde düşüş ile mücadele etmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Aynı zamanda, Stockman bir ülkenin ekonomisinde enflasyon oranlarının artış göstermesi sermaye oranları da dahil bireylerin birçok harcama ile ilgili aldığı kararlarını ertelemesine sebep olacaktır Cooley ve Hansen'a göre ise, bir ülkede enflasyonun olması durumu karşısında bireylerin nakit mal almak yerine kredili mal almayı seçeceklerini bunun karşılığında da faiz ödemek zorunda kalacakları için refah seviyelerinde düşüş olacağını belirtmektedirler (Haslag, 1997: 15).

5.4. Monetarizm

Parasalcı yaklaşımda denilen monetarizm, 1970'lerden bu yana iktisat literatüründe yer almaya başlamıştır. Monetarist kuramın öncüsü Milton Friedman'dır. Monetarizme göre para stokundaki değişimler; milli gelir düzeyini etkileyen en önemli faktördür. Monetaristler, ekonominin her zaman doğal işsizlik oranında olacağını varsayarak, enflasyon ve ücretlerin uzun dönemde doğal işsizlik oranını değiştirmeyeceğini savunmuşlardır (Paya, 2013:373).

Monetarist görüşe göre; Para arzında ve nominal gelirdeki büyüme oranı arasında ilişki bulunmamaktadır. Fakat bu ilişki net değildir. Çünkü para arzında ortaya

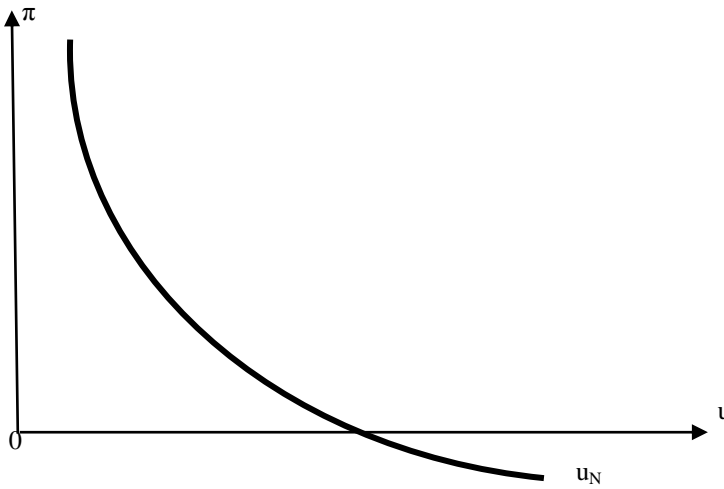
çıkan bir artışın geliri etkilemesi zaman alabilir. Nominal gelirin büyüme oranı üzerindeki artış etkisi ilk olarak çıktı düzeyi üzerinde belli olur. Sonrasında bu durum fiyatlara yansır. Bir süre sonra para arzındaki artıştan kaynaklanan enflasyon ortaya çıkar. Kısa dönemde para arzında bir artış yaşanması öncelikle üretimi etkiler. Uzun dönemde para arzındaki artışın fiyatları etkilediği görülür (Macesich, 1983: 3-4).

1970'lerde sanayileşen ekonomilerin stagflasyon sürecine girmiş olmalarından dolayı, enflasyonun ekonomik büyümeyi pozitif yönde etki ettiğine dair görüşlerin zamanla çürüdüğü görülmüştür. Friedman, enflasyonla ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ters yönlü olduğunu iddia eden Phillips Eğrisi'nin bu görüşünü eleştirmiştir. Phillips Eğrisine göre, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında ters yönlü ilişkinin kısa dönemde geçerli olması, uzun dönemde ise böyle bir ilişkiden bahsedilemeyeceği ifade edilmiştir. Monetarizme göre uzun dönemde para arzındaki artışlar fiyatları etkileyecek, üretimde ise bir değişiklik göstermeyecektir. Ekonomik büyümeden fazla para arzı yaşanması, yüksek enflasyon sürecinin yaşanmasına sebep olacak, yatırımlar azalacak ve ihracat olumsuz etkilenecektir. Bu durum karşısında ekonomik büyüme azalacaktır (Gokal ve Hanif, 2004).

Friedman'ın 1977'de yaptığı çalışmasında, fiyatlar genel düzeyinin yüksek ve inişli çıkışlı bir yapıda olması mal ve hizmetlerin fiyatlarının net olma özelliğini kaybettiğini ve ekonomik büyümenin olumsuz etkilendiğini ileri sürmüştür. Monetarist görüşe sahip iktisatçılardan De Gregorio 1992'de, enflasyonun kısa dönemde gelir ve kaynak dağılımını bozduğunu, uzun dönemde ise diğer makroekonomik değişkenler ile birleşerek ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini öne sürmüştür. Fischer ise 1994'de, ılımlı enflasyondan bile ekonomik büyümenin olumsuz etkilendiğini açıklamıştır. Barro 1996'da artan enflasyonun ve enflasyon belirsizliğinin insanların ve firmaların etkinliğini düşürdüğünü, enflasyon oranının yıllık yüzde 15'in üstüne çıkması halinde ise ekonomik büyümenin olumsuz etkileneceğinden bahsetmiştir (Terzi ve Oltulular, 2004: 20).

5.5. Phillips Eğrisi

A.W. Phillips 1958'de, İngiltere ekonomisinin 1861-1957 dönemleri arasında işsizlik ve enflasyon oranları belirleyerek, gözlemsel bir eğri oluşturmuştur. Phillips Eğrisi, işsizlik ve enflasyon arasında negatif bir ilişki ortaya koymuş 1960'da Samuelson ve Solow'un katkılarıyla da bu ilişkinin kararlı ve ters yönlü olduğu formüle edilmiştir (Saraç, 2009:35).

Şekil 5.1. Phillips Eğrisi (Saraç, 2009:35).

$$\pi = -\gamma(u - u_N)$$

π : Enflasyon Oranı

u_N : Doğal İşsizlik Oranı u: İşsizlik Oranı

γ = Enflasyon oranının işsizlik oranı ile doğal işsizlik oranı arasındaki değişmeye olan duyarlılığını göstermektedir.

1960'lı yıllarda, enflasyon ile işsizlik arasında ilişkiyi kabullenerek, işsizliği azaltmak amacıyla genişletici para ve maliye politikaları izlemişler ve bunun sonucunda büyük oranda tahmin edilen bir sonuç elde edilmiştir. 1970'lerde ülke ekonomilerinde yaşanan stagflasyon süreci işsizlik ve enflasyonun artış sürecine girdiği durumda, Phillips Eğrisi'nin uzun dönem etkisi sorgulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde Friedman ve Pheleps'in, Phillips Eğrisi'ne yönelik beklentileri göz önüne almadığı eleştirileri önem kazanmıştır. Değişen enflasyon beklentilerinin dikkate alınması halinde, Phillips eğrisinin zamanla istikrarlı olmayacağını ve eğri üzerindeki herhangi bir noktada, beklenen enflasyon oranının uyum içinde kalmayacağını ve başka bir noktaya kayması durumu ile karşılaşılacağını işaret etmişlerdir. Dolayısıyla da Phillips Eğrisine bekleyişleri dahil edip, şu şekilde ifade etmişlerdir (Yıldırım ve Karaman, 2003:340).

$$\pi = \pi^e - \gamma(u - u_N)$$

Yukarıdaki enflasyon oranı denkleminde, beklentilerin eklenmesiyle gerçekleşen enflasyon oranı ile beklenen enflasyon oranı eşit olur. Bununla birlikte işsizlik oranıyla, doğal işsizlik oranı da eşitlenmektedir. Neoklasik bakış açısına göre geliştiren bu yaklaşım, beklentilerinde eklenmesiyle Phillips Eğrisi'nin kısa dönemde enflasyon ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu kabul etmiştir. Aynı yaklaşıma göre; Uzun dönemde ise Phillips Eğrisi dikeydir. İşsizlik oranı ve doğal işsizlik oranının birbirine eşitlenmesiyle kısa dönemde bir ilişki olduğu kabul edilmekte fakat uzun dönemde bir ilişki olmadığı kabul edilmektedir (Saçkan, 2006:9).

5.6. İçsel Büyüme Modelleri

İçsel büyüme modelleri, ekonomik büyümeyi üretim sürecinde olan ölçek ekonomileri ile artan getiriler ve bunlar sebep olduğu teknolojik gelişmeler ile açıklamaktadır. İçsel büyüme modellerindeki büyüme oranı sermayenin getirisine göre değişir. Sermaye birikimini azaltan enflasyon dolayısıyla ekonomik büyüme oranını da azaltmaktadır. Ekonomik büyüme oranlarının etkilerini anlayabilmek için büyümenin içsel alınması gerekmektedir. Neo klasik modellerin dışsal kabul ettiği büyüme oranı söz konusu olan etkileri ortaya koymak için yetersiz görülmektedir.

Büyüme oranının içsel olduğu modeller oluşturulurken; sabit fiziki sermaye getirisi, beşeri sermaye birikimi, sermaye birikiminde var olan pozitif dışsallıklar ile beraber sermayenin marjinal ürününün pozitif veya sıfırın altına düşmemesi durumu sermaye birikimini devam ettirir. Bu durum tüm okullarda ortak noktadır. Buradaki amaç: sermayenin getirisi yüksek oldukça insanların yatırım yapmaya devam etmesidir. Fiziki ya da beşeri sermaye faktörlerini etkileyen herhangi bir dışsal faktör, durağan durumda olan büyüme oranını da etkilemektedir. İçsel büyüme modellerinde bunun yanında üretimde kullanılan ölçeğe göre artan getirilere olanak tanımakta ve sermayenin getiri oranının belirlenmesinde dışsallıkların rolü önemsenmektedir. İçsel büyüme modellerindeki enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkide, büyüme oranının içsel olmasının yanı sıra paranın reel değişkenleri üzerindeki etkisi de ortaya çıkmıştır. Bu duruma göre enflasyon oranında bir artış, büyüme ile beraber paranın reel değişkenlerini de etkilemektedir. Bu durumda içsel büyüme modelleri birbirinden farklı durumlar göstermediği görülmektedir (Saçkan 2006: 15-16).

Gomme 1993'de kurduğu içsel ekonomik büyüme modelinde, enflasyon oranındaki artışın istihdam üzerinde bir azalışa sebep olduğunu açıklamıştır. Bu modele göre Gomme, ilk olarak etkili kaynak dağılımının, son tüketiminin marjinal değeri ile son birim çalışmanın maliyeti eşitlenince sağlanacağını ortaya koymuştur. Bu bağlamda Gomme enflasyon artışının son tüketimin marjinal faydasını azalttığını ve bu koşulunun kişilerin daha az çalışmasıyla gerçekleşeceğini ve kişilerin daha az çalışması sebebiyle, sermayenin marjinal ürün değerinin düşeceğini ve sermaye birikim sürecinin azalacağını iddia etmiştir. Bu iddialara göre, Gomme enflasyonun, ekonomik büyüme

üzerindeki etkisinin çok küçük bir etki olacağını savunmuştur. Çünkü, kurduğu modelde yüzde 10'larda olan ılımlı bir enflasyon oranının ekonomik büyüme üzerinde yüzde 1'den daha az bir etki yaptığı ortaya çıkmıştır (Walsh, 1976: 63).

Marquis ve Reffert 1995'te kurduğu modelde ve bu modele benzer olan Haslag'ın 1995 de yaptığı çalışmada sermaye ile paranın birbirlerini tamamlayıcı mallar olduğunu kabul ederek hareket etmişlerdir. Bu durumda, Marguis ve Reffert, enflasyonun etkilerini bir Stockman'ın çalışmalarına göre açıklamaktadırlar. Paranın getirisinin sermayenin getirisinden daha az olması sebebiyle ekonomide nakit rezervi zorunlu kılınmaktadır. Öte yandan, mevduatın denge getirisi, para ve sermayenin getirisinin ağırlıklı toplamı olarak kabul edilmektedir. Bu durumda enflasyonda yaşanan bir artış, mevduat getirisini azaltmakta ve dolayısıyla da mevduat birikim hızı düşmektedir. Sermaye de mevduatın bir parçası olması sebebiyle sermaye birikimi ve çıktı büyümesi yavaşlamaktadır. Bununla birlikte, Marguis ve Reffert ile Haslag enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini, Gomme'nin kurduğu modelden farklı olarak oldukça yüksek bulmuşlardır. Marquis ve Reffert, ABD'nin 1959:1-1991:6 arası aylık verilerini kullanarak oluşturduğu modelde, enflasyon yüzde 5 düzeyindeyken yüzde sıfır düzeylerine düşmesi halinde ekonomik büyümenin yüzde 0.68 oranında arttığını; Haslag'ın kurduğu modelde ise 1960-1995 arası 60 ülkenin yıllık verilerini kullanarak oluşturduğu yatay kesit analizinde, enflasyonun yüzde 10 düzeylerinden inmesi halinde ekonomik büyüme de yüzde 0.22 oranında artış olduğu görülmüştür (Marquis ve Reffert, 1995: 117; Haslag, 1995:).

6. TÜRKİYEDE ENFLASYON VE BÜYÜMENİN TARİHİ SEYRİ VE TÜRKİYE'DE AĞIR EKONOMİK SORUNLAR; ENFLASYON VE BÜYÜME İLE MÜCADELE POLİTİKALARI

Bu bölümde 1920'lerden günümüze kadar Türkiye ekonomisi tarihi incelendiğinde, Türkiye'de enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin, dönemlere ayırarak ve içinde bulunduğu konjonktür ortamına göre değerlendirerek, dönemler itibariyle enflasyon ve büyümenin tarihsel istatistikleri ve ağır ekonomik sorunlar ile mücadele politikalarını alt başlıklara ayırarak incelenmiştir.

Türkiye'de ki enflasyon ve ekonomik büyüme olgusu bu bölümde, 1923'ten günümüze kadar geçen ekonomik gelişme yapısına göre farklı dönemlerde değerlendirilmiştir. Böyle bir dönemin yapılmasında önemli görülen iki hususlardan birincisi, ulus-devlet kurma çabası ve ikincisi, dünya konjonktüründeki gelişmelerdir. Ortak hedef ise ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi ve gelişmiş ülkeler arasına katılabilmektir (Boratav ve Türkcan, 1993: 54).

6.1. Liberal Dönem: 1923-1945

Enflasyon parasal değerde sürekli yaşanan bir artış olduğu için enflasyonun tarihinin paranın mübadele amacıyla kullanılmaya başlanması kadar eski bir tarihe dayandığı belirtilmektedir. Aynı zamanda; Osmanlı imparatorluğu döneminde de enflasyon ile ilgili sorunlar görülmüştür. 1476-1585 yılları arasında %1-2 arasında enflasyon var olduğu düşünülürken, 1585-1605 yılları arasında yıllık ortalama %9-10 oranında enflasyon görüldüğü araştırmalara sonucunda tespit edilmiştir (Eren, 2002:101).

Osmanlı imparatorluğu döneminde görülen enflasyonla ilgili durumlardan sonra Cumhuriyet'in ilanı ile 1923 ve 1929 yılları arasında uygulanan sıkı para politikası ve denk bütçe politikası sonucunda maliye politikalarının başarıyla uygulandığı ve bu durumun sonucunda da kayda değer bir enflasyon durumuna denk gelinmediği görülmüştür. Birinci iktisat kongresinin düzenlendiği 17 Şubat 1923'te, kurtuluş savaşından galip olarak çıkan Türkiye'nin iki amacı vardı. Birincisi, işçi, tüccar, çiftçi ve sanayi gibi kesimlerin bir bütünlük içinde sosyal ve siyasal yönden sorunlarını belirlemektir. İkincisi ise yabancı sermayelere ekonominin gelecekteki konumunu ispatlamaktır. Bu kongreyle iç ve dış sermaye topluluklarına güven aşılama çalışılmıştır. Bu dönemde milli ekonomi anlayışının da etkisi ile para politikasında istikrar sağlamaya çalışılırken, maliye politikasında denk bütçe ilkesi geçerli olmuştur. Genişleyici maliye politikasından kaçınılmış ve borçlanmaya gidilmemiştir. Henüz bir merkez bankasının olmaması kâğıt para arzının artışını önlemiştir. İktisat kongresi ile başlayan çalışmalar 1930'da Merkez Bankası'nın (TCMB) kurulmasıyla neticeye ulaşmıştır (Oktar, 1998:247-248).

Tablo 6.1. 1923-1929 Türkiye Büyüme ve Enflasyon Rakamları (Turan, 2010: 43).

YILLAR	GSMH (milyon TL)	REEL BÜYÜME	ENFLASYON
1923	953	0.0	4.77
1924	1.204	14.9	16.42
1925	1.526	12.8	7.91
1926	1.651	18.2	1.64
1927	1.471	-12.8	-12.19
1928	1.633	11.0	-0.01
1929	2.073	21.6	6.29

Bu dönemde izlenen para politikasının fiyat istikrarı dışında istihdam, ekonomik büyüme ve dış ticaret dengesinin sağlanması gibi amaçları vardı. İstikrarlı bir para

politikası izlenen bu dönemde en önemli amaç fiyat istikrarıdır. Ekonomik büyüme açısından bu dönemde ise verilerin istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Etkin bir merkez bankası ve bankacılığın olmadığı bu dönemde ekonomik büyümenin yavaş ilerlemesine neden olmuştur (Uludağ, 1990: 364).

Tablo 6.2. 1930-1939 Türkiye Büyüme ve Enflasyon Rakamları (Turan, 2010:44).

YILLAR	GSMH (milyon TL)	REEL BÜYÜME	ENFLASYON
1930	1.581	2.2	-7.88
1931	1.392	8.7	14.0
1932	1.171	-10.7	-0.5
1933	1.141	15.8	2.8
1934	1.216	6.0	18.1
1935	1.310	-3.0	5.2
1936	1.695	23.2	1.6
1937	1.807	1.5	-9.3
1938	1.896	9.5	-6.0
1939	2.063	6.9	1.4

Dünya ekonomisinin girdiği bunalım, gelişmemiş ülkelerin birçoğunu buhranın etkileri ile mücadele etmeye zorlarken, Türkiye'nin o dönemlerde dışı kapalı bir ekonomi olması bir ölçüde ülkeyi krizin dışında tutmuştur. Bu dönemde, aynı zamanda kamunun çabalarıyla sanayileşme adına birçok yatırım planlamaları yapılmıştır. Fakat dönemin en önemli gelişmesi 3 Ekim 1931 merkez bankasının kuruluşu olmuştur. 1930-1939 yılları arasında döviz ekonomisinde, klasik para politikası görüşleri hâkim olduğundan, ekonomik dengenin para piyasasında gerçekleşmesi, merkez bankasının bu konuda etkili bir rol oynayabileceği hususu göz ardı edilmiştir. Ancak büyük depresyonla klasik para politikası yıkılmış yerini keynesyen para politikasına bırakmıştır. Böylelikle devletin ve dolayısıyla merkez bankasının fonksiyonlarının ekonomide üzerinde etkileri tartışılmaya başlanmıştır. Fakat 1930-1939 dönemleri arası uygulanan politikalarda hala fiyat istikrarı amacı güdülmektedir. Bu durumdan dolayı, dönemin verileri incelendiğinde fiyat artışlarının ılımlı bir enflasyon türünde ilerlediği görülmektedir. Bu dönemdeki, fiyat hareketleri büyük ölçüde ithal seviyesindeki değişimlerden etkilenmiş ve 1930'ların ilk yarısında ilk yarısında büyük depresyondan etkilenerek yükselen tarım sektörünün olumsuz hava koşullarından etkilenerek üretim azalması fiyatlar genel seviyesinde üzerinde büyük rol oynamıştır.

Bu dönemdeki deflasyonist para politikasının uygulanması fiyatlar genel seviyesinin düşük oranlarda kalmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra 1937 yılında hükümetin "Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu" kapsamında dış ticaretin yapılması altın ve döviz rezervlerini korumak adına önemli bir adım olmuştur (Uludağ, 1990: 367-368).

Tablo 6.3. 1940-1945 Türkiye Büyüme ve Enflasyon Rakamları (Turan, 2010:45).

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Reel Büyüme	Enflasyon
1940	2.403	-4.9	9.6
1941	2.992	-10.3	-10.3
1942	6.196	5.6	5.6
1943	9.232	-9.8	-9.8
1944	6.685	-5.1	-5.1
1945	5.470	-15.3	-15.3

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Türkiye'de 1940-1945 arası dönemlerde savaşa dahil olunmamasına rağmen tüm ekonomik etkilerinin yaşandığı görülmüştür. Bu dönemde, savaş ile beraber Türkiye'de, savaşabilecek nüfusun önemli bir kısmının

silahlanması ve devlet bütçesinin büyük oranda savunma giderlerine ayrılması, ülkenin savaş ekonomisi durumuna geçmesine neden olmuştur. Savunma harcamalarının artması ve devletin bunu finanse edememesi fiyat istikrarını bozmuş ve ülke enflasyonist sürece girmiştir. Savaş ekonomisinin yarattığı durum içinde önlem alınması kaçınılmaz olmuştur. Hükümet iç üretim ve tüketimde, ihracat ve ithalatta miktar ve fiyat kontrolü sağlayıcı etkiyi yasal yollardan sağlamışsa da miktar teorisinin ekonomide geçerli olmaya başlaması enflasyonun ilerlemesi kontrol altına alınamamıştır (Eroğlu, 2003:30).

6.2. İkinci Liberal Dönem ve Dışa Açık Ekonomi:1946-1960

İkinci Dünya Savaşının bitmesiyle ve tüm dünyada liberal politikaların etkinleşmeye başlamasıyla birlikte Türkiye'de de bu politikalar etkili olmaya başlanmıştır. Türkiye'de tek partili rejimden çok partili parlamenter rejime geçiş yılı olan 1946 yılı, iktisadi yapıdaki dönüşümlerin de başlangıcı sayılabilir. İkinci Dünya Savaşında izlenen enflasyonist politikaların sonucunda gerçekleşen 7 Eylül 1946 devalüasyonu ile TL'nin değerindeki fark ortadan kaldırılmış ancak devalüasyon ile dış ticaret dengesinde beklenen olumlu gelişmeler sağlanamamış aksine ekonomik denge daha da bozulmuştur. Türkiye'nin devalüasyon uygulanması sonucu ucuzlayan mallarına, Avrupa'nın savaş sonrası talebi artmış fakat devalüasyondan ucuzlayan malların diğer ülkeler tarafından daha yüksek fiyatlarla ithal edilmesi, ülke ekonomisini olumsuz etkilemiş ve dış ticaret açığı verilmesine yol açmıştır (Uludağ, 1990:371).

1946 yılında aynı zamanda Türkiye'de tek partili rejimden çok partili parlamenter rejime geçilmiştir. Parlamenter rejimindeki bu değişiklik ekonomik yapıdaki birçok dönüşümün de başlangıcı olmuştur. İkinci Dünya Savaşının yaşandığı esnada İsmet İnönü'nün Türkiye'nin savaşa girmesini engellemesi fakat aynı zamanda Fransa ve İngiltere ile ilişkilerini devam ettirmesi, ilişkilerini batı ile devam ettireceğini gösteriyordu. Bu durumda çok partili sisteme geçmeyi zorunlu kılıyordu. Bunun ekonomiye yansması ise devletçilik ilkesinden ayrılıp devletin ekonomideki yerini daraltmak, iktisadi kalkınmayı ve özel kesimi geliştirerek liberal ekonomiye geçiş olarak görülüyordu (Turan, 2010: 45-46).

Liberal ekonomiye geçişle genişleyici para ve maliye politikaları izlenmiş, bütçe denkliliği önemsenmemiştir. Kamu harcamalarının iç borçlanma ve TCMB kaynakları ile finansman yöntemleri olağan hale gelmiştir. Dönemin ilk yıllarında içerde üretim artışları ve artan ithalat sayesinde enflasyon makul sınırlar içinde kalmıştır. Fakat dönemin ikinci yarısında genişlemeci para ve maliye politikası iç talep artışı nedeniyle enflasyonist baskıları arttırmıştır. İkinci Dünya Savaşının ardından Cumhuriyet tarihinde ilk defa, sosyal ve mali yapıları etkileyen enflasyonist bir ortam yaşanmıştır (Şahin, 2012: 104-105).

Dış ticaret açıklarının ve enflasyonun artmasıyla önceden var olan altın ve dövizin kullanımı giderek artmıştır. Dış borçlanmaya tekrar başlayan Türkiye'nin bu dönemde başlıca kaynak Amerika Birleşik Devletleri'dir. Dış borçlanma ile ithalat devam etmiş bu konuda verilen teşvikler yeni bir boyut kazanmıştır. Fakat, ihracat gelirlerinin azalmasıyla ve kaynakların tükenme eşiğinde olmasıyla ithalata sınırlama zorunluluğu gelmiştir. İthalatın sürekli artması, ihracatın ise yerinde sayması, ülkede yeterli sermayenin olmaması, dış borçlanmanın sınıra gelmesiyle ekonomik sorunlar için hükümet yeni önlemler alma arayışına girdi (Kepenek ve Yentürk, 1994: 108-111).

Türkiye'ye kredi açan mali kuruluşların birçoğu yeni bir istikrar politikası uygulamasını ve parasını devalüe etmesini istemişlerdir. Hükümetin başta bu duruma yanaşmaması üzerine verdikleri kredileri daraltarak bu istikrar programını uygulamaya mecbur bırakmışlardır. 1954 yılından sonra tarım ve dış ticarete meydana gelen tıkanmalardan dolayı bu alanlarda sanayileşme terkedilmiş, iç pazara yönelik tüketim mallarının üretimi ön planda tutulmuştur. İthal ikameci politikaların öncelik verildiği sanayileşme girişimlerine adım atılmıştır. Bu politikalar ile ülkedeki dış ticaret açıklarının giderilmesi, yaşanan enflasyon oranlarının düşürülmesi adına ve Avrupa İktisadi İş Birliği Teşkilatının ülkede bir ekonomi politikası uygulanması gerektiğini açıklamasıyla, hükümet kredilerinde kesilmemesi adına yeni bir politika uygulamasına

gitmiş ve 1958 kararları alınmıştır. Bu kararların ardından devalüasyona gidilmiş, KİT ürünlerinin fiyatları arttırılmış, para arzı daraltılmış ve ithal ikame politikaları yerine liberal politikalar getirilmiştir. Bu dönemde KİT ürünlerinin fiyat artışı ve uygulanan devalüasyon enflasyonun artmasına neden olmuştur. Yurtdışı piyasalarına göre fiyatların düşük olması, yurtdışından alınan kredileri arttırmış ve ithalatın artması devam etmiştir. İhracatta azalma devam etmiş ve kısa vadeli dış kredilere dayanarak uygulanan liberal politikalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Demircan ve Ener, 2004 91-92).

Tablo 6.4. 1946-1960 Türkiye'de Büyüme ve Enflasyon Rakamları (Turan, 2010:48).

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Büyüme	Enflasyon
1946	6.858	31.9	-1.0
1947	7.543	4.2	-1.5
1948	9.493	4.2	2.4
1949	9.054	-5.0	8.1
1950	9.694	9.4	-4.4
1951	11.644	12.8	0.2
1952	13.389	11.9	5.1
1953	15.607	11.2	3.8
1954	15.915	-3.0	9.5
1955	19.117	7.9	12.2
1956	22.047	3.2	9.9
1957	29.310	7.8	11.9
1958	35.000	4.5	15.8
1959	43.670	4.1	24.4
1960	46.664	3.4	5.2

Yukarıdaki tabloda 1946-1960 dönemleri arasında gerçekleşen enflasyon rakamlarında, 1954 yılına kadar olan süreçte dikkate değer bir yükselme görülmemiştir. 1954 yılından sonra ülkeyi yeni bir istikrar politikası arayışına götüren nedenlerden dolayı enflasyonda artışlar görülmeye başlanmıştır. 1950'li yıllara kadar geçen süreçte enflasyonun, büyük buhran ve ikinci dünya savaşı gibi dış nedenlerden kaynaklandığı, bu dönemden itibaren görülen enflasyonlar ise ülkede uygulanan ekonomi politikaları ve politika arayışları sebebiyle gerçekleşmiştir. Aynı zamanda cumhuriyet döneminden bu yana tasarruf yapan insanların yerini, üretimin olmadığı bir ve daha çok tüketime yönelen bireyler almıştır. Bu dönemdeki GSMH rakamlarında ise sürekli dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir. 1946-1960 yılları arasında, Türkiye ekonomisi büyüme eğiliminde olması fakat sürekli dalgalanmalar göstermesi sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleşmediğini göstermektedir (Turhan, 2007:56)

6.3. Planlı Kalkınma ve Sistemli İthal İkamecilik: 1961-1979

Türkiye ekonomisi 1950-1960 yılları arasında istikrarsız, sürdürülebilirlik koşullarını taşımayan bir büyüme sürecinden geçmiştir. Dönemin ilk yarısında yani 1954'e kadar olan süreçte iç ve dış gelişmeler yaşanmış, yapısal değişimler sağlanmıştır. Fakat 1954'ten itibaren ekonomi üretim artışında yavaşlama, gittikçe büyüyen dış borçlar yani döviz dar boğazı ve enflasyon ile beraber ülkeyi ciddi bir bunalıma sürüklemiştir. Bunalım döneminde tüm sektörlerde büyüme hızı yavaşlamıştır. Dönemin sonlarına doğru iç ve dış çevrelerde ekonominin bir plana bağlanması fikri ortaya atılmıştır. Mevcut hükümetin bu fikre karşı çıkmasıyla 1959 yılında yatırımcı bakanlıklar arasında koordinasyonun sağlanması için Koordinasyon Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Planlı Kalkınma, karma ekonomi ve ithal ikame kavramları gündeme alınmıştır.

1960 yılında, askeri darbe ile hükümet değişikliğinden sonra, ekonominin bir plana bağlanması etkili çevrelerde kabul görünce, planlama bir kurum olarak 1961'de kabul edilen yeni Anayasa'ya girmiştir (Şahin, 2012: 129-130).

Bu dönemde planlamayı savunan tarafların başında sanayiciler gelmekteydi. 1950-1960 dönemleri arasında sanayiye daha önceki dönemlere göre daha az kaynak tahsis edilmişti. Diğer taraftan, dönemin ikinci yarısında ekonomik istikrarsızlık, kaynakların üretken olmayan spekülative sektörlere kaymasına neden olmuştur. Bu gelişmelerin sonucunda sanayileşme yavaşlamış, sanayi sektörü etkinliğini yitirmeye başlamıştı. Sanayiciler için yeniden sanayileşme çabalarının başlamasında ekonomik istikrarın sağlanması temel koşuldu. Ekonomik istikrarın sağlanması koşulunun ise ekonomik planlama ile gerçekleşeceğini savunmaktaydılar (Kepenek ve Yentürk, 1994:129).

1961 Anayasası hazırlanırken, çıkarılan bir kanunla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Devlet Planlama Teşkilatının amacı, kalkınma planlarını hazırlamak ve yürütmektir. Kalkınma planlarında belirtilen temel amaç, GSMH'nin hızlı büyümesi ve bu büyümede asıl katkının sanayileşme ile sağlanmaya çalışılmasıdır. Fakat büyüme hedeflerine ulaşmada ortaya çıkan en büyük engel, iç tasarruf yetersizliğidir ve planlanan yatırımların tamamının gerçekleşmesi zorluğudur. Böylece 1962'den itibaren Türkiye'de planlı kalkınma dönemi başlamıştır. Birinci Kalkınma Planı (1963-1968), 1963'ten itibaren yürürlüğe konulmuştur. Birinci Kalkınma Planı 15 yıllık uzun vadeli planın ilk halkasını oluşturmuştur. Birinci Kalkınma Planında öncelik ithal ikameci sanayileşme olmuştur. Kamu kesimini de içine alan bir sanayileşme modeli kurulmuştur. Ayrıca bu dönemdeki sanayileşme modeli yoğun devlet müdahalesini gerektirse de bu durum özel yatırımlardaki gelişmenin yararına olmuştur. Bu sayede özel kesim planlanan hedeflerini üzerine çıkmıştır (Tokgöz, 2001: 16).

Tablo 6.5. 1961-1970 Türkiye'de Büyüme ve Enflasyon Rakamları (Turan, 2010:50).

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Reel Büyüme	Enflasyon
1961	49.536	2.0	1.3
1962	57.593	6.2	3.8
1963	66.801	9.7	6.5
1964	71.313	4.1	0.8
1965	76.726	3.1	6.7
1966	91.419	12.0	5.5
1967	101.481	4.2	6.3
1968	163.893	6.7	4.1
1969	183.356	4.3	5.7
1970	207.815	4.4	11.8
1971	261.073	7.0	21.8
1972	314.140	9.2	15.3

Birinci Kalkınma Planı, Türkiye ekonomisinde büyümenin arttığı ve fiyat istikrarının korunduğu bir dönem olmuştur. Yukarıda ki tablo da görüldüğü gibi fiyat istikrarı ile büyüme arasında olumlu bir ilişki vardır. Tablodaki verilerden de anlaşıldığı üzere Birinci Kalkınma Planı başarı ile sonuçlanmıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972 yılları arasında uygulanmaya başlamıştır. Birinci Kalkınma Planından farklı olarak, madencilik, tarım, üretim sektörü vb. bütün sektörler tek tek ele alınarak, kamunun da dahil edildiği detaylı bir plan hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra bu planda, tüm sektörler yerli ve yabancı olmak üzere iki ayrı bölümde incelenmiştir. Sanayi sektörüne bu planda da yine büyük önem verilmiştir. 1968-1972 yılları arası GSMH artış oranı ortalama yıllık %7 düzeylerinde olması, sanayi sektörünün devamlılığı ve ülke ekonomisi üzerindeki enflasyonist ve deflasyonist eğilimlerin gerçekleşmesine izin verilmemesi gibi amaçlar ortaya konulmuştur. Birinci Kalkınma Planının; tarım, üretim sektörü ve kamuda yarattığı pozitif gelişmelerin özüne inince dış borçlarla yapıldığı ve ithal ikame ile korumacılığa

dayalı sanayileşme sebebiyle ülke ekonomisinde döviz sıkıntısı yaşanmaya başlamıştır. Yaşanan bu sıkıntı karşısında 1970'lerde yılında Türk Parası %66 oranında devalüe edilmiştir. Fakat ekonomideki bu sıkıntıya devalüasyon da çare olmamıştır. Halk ekonomideki darboğazla mücadele ederken, yaşanan siyasal ve sosyal huzursuzluklar sokağa dökülmüş 12 Mart 1971 muhtırası gerçekleşmiştir. İkinci Kalkınma Planının yaşandığı beş yıllık süreçte üç ayrı hükümetin kurulması bu dönemde görülen siyasi istikrarsızlığın bir göstergesi olmaktadır (Tokgöz, 2001: 20).

Tablo 5.5.'te gösterilen 1968-1972 yıllarında gerçekleşen İkinci Kalkınma Planı dönemine ait enflasyon ve büyüme oranları, bu dönemin başında enflasyonun ılımlı bir şekilde ilerlemesi, büyüme oranlarının ise ortalama %6-7'lerde izlediğini göstermektedir. Ülke ekonomisinde yaşanan sıkıntılardan dolayı enflasyonun tek haneli rakamlardan çift haneli rakamlara ilerlediği görülmüştür. 1971 yılında enflasyon en yüksek rakamlara ulaşmıştır. Aynı zamanda bu dönemde GSMH büyüme hızında önemli dalgalanmaların görülmediği ve en yüksek değerin 1972 yılında yaşandığı görülmektedir.

1973-1979 yılları arasında gerçekleşen Üçüncü Kalkınma Planı; her ne kadar 15 yıllık vadeli planın son halkasını oluştursa da diğer istikrar planlarında yaşanan sorunlar ve hedeflerin istenilen düzeyde olmaması sebebiyle, yapısal bir değişikliği zorunlu kılmıştır. Bu nedenle, Üçüncü kalkınma Planı, 22 yıllık bir planlamanın ilk evresi olarak yürürlüğü girmiştir. Daha önceki planlamalarda fiyat istikrarı ve kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde ki sorunlardan kaynaklı bu planda istikrar içinde kalkınma fikri en temel nokta olarak alınmıştır. Bu plana engel olacak ya da aksatacak nedenlerin ortadan kaldırılması veya en düşük düzeyde tutulmasının gerektiği düşünülmüştür (Avcı,1988: 33).

Tablo 6.6. 1973-1979 Türkiye'de Büyüme ve Enflasyon Rakamları (Turan, 2010:62).

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Reel Büyüme	Enflasyon
1973	399.089	4.9	15.8
1974	537.678	3.3	15.4
1975	690.901	6.1	19.0
1976	868.066	9.0	16.4
1977	1.108.271	3.0	22.5
1978	1.645.969	1.2	53.3
1979	2.876.523	-0.5	62.0

22 yıllık bir planlama sürecinin ilk halkası olan Üçüncü Kalkınma Planı en temel hedefi GSMH büyüme hızının yıllık ortalama %7,9 seviyelerinde gerçekleşmesi, sanayinin milli gelir içindeki payının yükselmesi ve planlanan dönemde 291 milyar TL büyüklüğünde yatırım yapılması olarak belirlenmiştir (Tokgöz, 2001: 23).

Ülke içindeki sınırlı talep, ihracatın düşük düzeyde olması, kapasitelerin etkin kullanılmaması, ardı ardına gelen hükümetlerden dolayı kaynaklanan siyasi istikrarsızlık Üçüncü Kalkınma Planı döneminde ekonomide bir istikrarsızlığa yol açmıştır. Ayrıca, bu dönemde 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve 1973 yılında dünyada yaşanan petrol şoku, petrol ihracatçısı olan Türkiye'de dış ticaret açığını üç kat arttırmıştır.

Tablo 5.6'da görülen enflasyon rakamları; İkinci Kalkınma Planının son dönemlerinde başlayan çift haneli rakamlar ile devam etmiş ve Üçüncü Kalkınma Planının son dönemlerinden itibaren iyice yükselişe geçmiştir. Üçüncü Plana ait dönemde gerçekleşen en yüksek enflasyon değeri 1975 yılında olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon rakamları artış hızını devam ettirerek, 1979 yılında 1973 ile 1979 yılları arasındaki en yüksek değerlere ulaşmıştır. 1973 yılından 1979 yılına kadar geçen süreçte ise yıllık ortalama GSMH büyüme hızının ortalama %3,85 gibi düşük bir seviyede gerçekleştiği hedeflenen düzeyin altında gerçekleştiği görülmektedir.

6.4. 24 Ocak Kararları, İhracata Dayalı Kalkınma: 1980-1989

Türkiye'de enflasyon 1930'ların sonlarından başlamış ve artarak devam etmiştir. Yüksek oranlı enflasyonun görüldüğü 1939-1949 yıllarında ortalama %14,3 iken 1950-1959 yıllarında %8,8'e gerilemiştir. En düşük ortalama enflasyon 1960-1969 yılları arasında %4,4 olarak gerçekleşmiştir. Devam eden yıllarda enflasyon rakamları giderek yükselmiş ve 1980-1989 döneminde % 50,7, 1990-1996 döneminde % 78,7 düzeyinde olmuştur. Ülke ekonomisinin 70'li yılların sonlarında yaşadığı zor ekonomik koşullar hayatın her alanını olumsuz etkilemiştir. Enflasyonun 1980'lerde üç haneli boyutlara ulaşmasıyla, enerji ve dövizde yaşanan darboğazlar özellikle sanayi sektöründe kendini hissettirerek sektörde eksik kapasite kullanımına yol açmıştır. Sanayi sektöründeki bu gerileme GSMH' ya da yansıyarak halkın refah düzeyinde düşüşlere sebep olmuştur.

Ülke ekonomisinde fiyat istikrarın yeniden sağlanması ve dış borçların ödenmesi amacı ile o dönemin hükümeti (IMF) Uluslararası Para Fonundan kredi desteği talep ederek 24 Ocak 1980'de bir istikrar programı açıklamıştır. Bu program ile piyasalarda fiyat serbestliğinin sağlanması ve yüksek oranlı devalüasyonlara başvurularak dış borçların kapatılması amaçlanmıştır. Uygulanan araçlar ise piyasadaki fiyat serbestliğinin sağlanması ve yüksek oranlı devalüasyonlar uygulanması olarak belirlenmiştir. 24 Ocak İstikrar Programının şartları şu şekilde belirlenmiştir (Dikilitaş, 2019: 33).

1. Bu programın ilk amacı enflasyonu kontrol altına almak ve ekonomide kalıcı istikrarı sağlamak.
2. Devletin ekonomideki yerini daraltmak ve piyasaya doğrudan müdahalesini önlemek.
3. Dış ticaretin serbestleştirilmesiyle, yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilecek böylece ekonominin dışa açık bir ekonomi haline gelmesiyle ülkedeki döviz arzı artacaktır.
4. Bu programın stratejik amaçlarından biriside faiz hadlerinin serbest piyasada oluşması ve negatif faiz uygulamasına son verilmesiydi. Yurt içi tasarrufların arttırılmasına yönelik bir faiz politikası uygulanması ve bu sürecin mali kurumlar aracılığıyla yapılması
5. Gerçekçi bir kur politikası ile ihracatın arttırılmaya çalışılması.
6. Faiz hadlerinin serbest piyasada oluşması ve negatif faiz uygulamasına son verilmesi.

24 Ocak 1980'de uygulanmaya başlayan programın ilk dönemlerinde hükümet azınlık ve istikrarsız bir şekilde yönetiliyordu. 12 Eylül 1980 darbesi gerçekleşikten sonra askeri hükümetin yönetimi ele geçirmesiyle demokrasi askıya alınmıştır. Programın uygulanmasında o dönemde varolan siyasal şartlar ve dünyadaki konjonktür etkili olmuştur. Bu dönemde özellikle gelişmekte olan ülkeler için olumsuz ekonomik faktörler etkili olmuştur. Petrol şoklarının etkisinin hala devam ettiği bu dönemde gelişmekte olan ülkeler için sermaye akışı azalmıştır. Uluslararası kredilerin azaldığı ve faizlerinin arttığı bir dönem olmuştur (Şahin, 2012:195).

İstikrar Programı döneminin ilk zamanlarında kısa vadeli amaçlara öncelik verilmiştir. Alınan önlemlerle kısa vadede enflasyon baskının kırılması ve piyasaların bir düzen içinde olmasına özen gösterilmiştir. Bir yandan arz artarken, öte yandan fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine balı olarak iç talep daralması yaşanmış, arz-talep dengesi kısmen sağlanabilmiştir. Ancak 1980 yılında enflasyon oranı rekor bir yükselme ile %108'leri görmüştür. 1981'den itibaren enflasyon gerilemeye başlamış yıllık ortalama %31'lere düşmüştür. 20 Ocak 1980'de TL'nin değeri %32.9 oranında devalüe edilmiştir. Mayıs 1981 tarihinden itibaren %5'leri aşmayan mini devalüasyonlarla TL'nin aşırı değerlenmesi önlenmek istenmiştir. Bu uygulamaların amacı piyasada oluşan karaborsaları önlemektir. 1980 sonrası ithalattaki serbestleşme ile hem ithalat hem de ihracat artmıştır. Dış ticaretteki bu gelişmelere paralel olarak yabancı sermaye girişi büyük bir hızla artmıştır. Türkiye 24 Ocak istikrar programı ile döviz sorununu ekonomide ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır. 1980-1983 yılları arasında uygulanan sıkı para politikası ile enflasyonda düşme görülmüştür (Sönmez, 1998:30).

İstikrar programının uygulamaya konulduğu 1980 yılında büyüme yerine %1.1 oranında küçülme yaşanmıştır. 1981'den itibaren ekonomi yeniden büyümeye başlamıştır. 1981-1983 yılında ortalama %4 oranında büyüyen ekonomi 60'lı ve 70'li yıllardaki büyüme oranlarına nispeten daha düşük oranlarda seyretmiştir. Bunun sebebi istikrar programı çerçevesinde gerçekleşen yatırımları kısma ve para arzını kontrol altında tutma politikaları yüzünden büyüme hızının nispeten daha düşük düzeyde kalmasıdır (Şahin, 2012:197).

Tablo 6. 7. 1980-1990 Türkiye'de Büyüme ve Enflasyon Rakamları (Turan, 2010:53).

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Reel Büyüme	Enflasyon
1980	5.303.010	-2.8	101.4
1981	8.022.745	4.8	34.00
1982	10.611.859	3.1	28.40
1983	13.933.008	4.2	31.40
1984	22.167.740	7.1	48.40
1985	35.350.318	4.3	45.00
1986	51.184.759	6.8	34.60
1987	75.019.388	9.8	38.90
1988	129.175.104	1.5	68.30
1989	230.369.937	1.6	63.90
1990	397.177.547	9.4	60.30

1984-1987 döneminde ekonomideki durgunluğu aşmak ve daha yüksek büyüme hızına ulaşmak için genişlemeci bir para ve maliye politikası izlenmiştir. Para arzının kontrol altında tutulamaması ve döviz hesaplarının genişlemesine izin verilmesi parasal genişlemeye ivme kazandı. Kamu kesimi borçlanma ihtiyacı, özellikle 1987'den itibaren çok hızlı bir şekilde arttı. Bu uygulamalar sonucunda 1984-1987 döneminde GSMH büyümesi de hızlandı ve yılda ortalama %6'lar civarında gerçekleşti. Fakat söz konusu olan gevşek para ve maliye politikasının kaçınılmaz sonucu olarak enflasyonda ivme kazandı. Söz konusu hükümet o dönemde büyümeyi enflasyona tercih etmişti. Enflasyonun kontrol altına alınamamasında en önemli sebeplerin başında; ekonominin yapısı, işleyişi ve mali sistemin sürekli para arzını artırma çabası gelmekteydi (Kazgan, 1999: 156).

Para arzının kontrol edilememesi, iç talebin sınırlandırılmaması, buna karşılık kredi faizlerinin ve ithal girdilerin sürekli yükselmesi 1984'den itibaren enflasyonun yeniden kontrolden çıkmasına neden olmuştur. 1988'de enflasyon oranı %68'lere ulaşmasıyla 80'li yılların en yüksek düzeyine ulaşmasına devam eden yıllarda da %60'larda kalmasına neden olmuştur. Hükümetin büyümeyi enflasyona tercih etmesi enflasyonun durdurulamaz hale gelmesine neden oldu. GSMH 1987'de en yüksek düzeye ulaşmış %9.8'e çıkmıştı. Ancak yüksek oranlı büyüme sürdürmek ve süreklilik kazandırmak mümkün olmadı. 1988'de 1.5, 1989'da 1.6 büyüme oranları ile 80'li yıllar son buldu. 1980-1989 dönemleri fiyat istikrarının sağlanamadığı ve yapısal reformların birçoğunun gerçekleşmediği bir dönem olmuştur (Şahin, 2012: 200-201).

6.5. Üçüncü Liberal Dönem Dışa Açık Özgün Kalkınma: 1990-2002

1988-1993 dönemi iç talep iç talep genişlemesine dayalı büyüme stratejisinin sürdüğü, büyümenin istikrara tercih edildiği bir dönem olmuştur. Bu yüzden GSMH yıllık %6'nın üstünde büyümüş fakat enflasyon %60'lara çıkmıştır. Düzenli istikrarın sağlanamadığı bu dönem ekonomideki istikrarsızlığın derinleşmesine neden olmuştur. 1988'de Türkiye'de ciddi bir stagflasyon yaşanmış ve bu stagflasyon 4 Şubat 1989'da parasal ve mali önlemler ile aşılmaya çalışılmıştır (Kazgan, 2017: 225-228).

Türkiye'de yaşanan talep patlaması, 1993'te hem reel piyasaların hem de finansal piyasaların sınırını zorlamaktaydı. Yüksek talep ve hızlanan enflasyon, tasarruf oranını iyice düşürmekteydi. 1989'da %23.3 olan tasarruf oranı 1993'te %15.3'e

gerilemişti. Aynı zamanda ikiz açıklar problemi ekonominin geldiği bu durumda iyice belirginleşmeye başlamıştı. 1993 yılının ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan döviz piyasasındaki gelişmeler, döviz kurunda tırmanışa sebep oldu. Dış ülkelere döviz kaçıışı başladı ve döviz rezervleri eridi. Bu sebepler Türkiye'yi 5 Nisan 1994 kararlarını almaya zorladı. 5 Nisan 1994 Kararlarının öncelikli hedefleri (Karluk, 1999:414-415).

1. Mali piyasalarda istikrarı sağlamak ve TL kaçışını durdurmak.
2. Piyasalarda istikrarın sağlanması için fiyatlar genel seviyesindeki yükselişin durdurulması gerekiyordu. Bu amaçla kamu kesimi tarafından üretilen malların fiyatlarında ayarlama yapıldı ve yüksek oranlı zamlar uygulandı.
3. Bu kararların bir diğer hedefi ise kamu kesimi gelir gider dengesini kurmak, devletin borçlanma ihtiyacını düşürmektir. Ancak bu sayede faizlerin yükselmesi önlenilecek, devlet bütçesi üzerindeki faiz yükü hafifleyebilecekti.
4. Ödemeler bilançosu açıklarının daraltılması; döviz piyasasında arz ve talep dengesinin sağlanması ve döviz piyasasının istikrarlı olması; ekonominin iç dengesinin yeniden oluşturulması için öncelikli bir hedefti.
5. Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir olması için ekonomik yapıda bir dizi yapısal ve kurumsal düzenlemeler yapılması alınan kararlar arasındaydı.

Ortodoks ve heterodoks nitelikte sayılabilecek 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının etkisi uygulandığı ilk dönemlerde olumlu etkiler bırakmıştır. Bu çerçevede, para ve döviz piyasaları hızlı bir şekilde istikrar yoluna girmiş, kur kontrol altına alınmış, alınan önlemlerle birlikte cari fazla söz konusu olmuş, kamu açıkları azalmış ve döviz rezervleri çok ciddi boyutlarda artış kaydetmiştir (Parasız, 2001: 404).

Tablo 6.8. 1991-2000 Türkiye'de Büyüme ve Enflasyon Rakamları (Turan, 2010:55).

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Reel Büyüme	Enflasyon
1991	634.392.841	0.3	65.90
1992	1.103.604.909	6.4	70.10
1993	1.997.322.597	8.1	66.10
1994	3.887.902.917	-6.1	106.30
1995	7.854.887.167	8.0	88.00
1996	14.978.067.282	7.1	80.40
1997	29.393.262.147	8.3	85.70
1998	53.518.331.580	3.9	84.70
1999	78.282.966.809	-6.1	64.90
2000	125.596.128.755	6.3	54.90
2001	176.483.953.021	-9.5	54.40
2002	275.032.365.953	7.9	45.00

5 Nisan kararlarının iyi yönetilmemesi ve sürekli değişen koalisyon hükümetlerinin kurulması sebebiyle ortaya çıkan siyasi istikrarsızlığın negatif etkileri, artan faizler karşısında devletin para piyasalarından borç alması bütçeye ağır yükler yüklemiştir. 1995-1998 döneminde dış kaynak kullanımı ve talep genişlemesine bağlı istikrarsız büyüme süreci tekrar yaşanmıştır. GSMH oranının ve enflasyonun giderek yükselmesi, ekonomik daralmanın hala devam ediyor olması Kasım 2000'de orta vadeli enflasyon ile mücadele programını devreye sokulmasını mecbur bırakmıştır. Kronikleşen enflasyon, ulusal para değerinin devamlı değer kaybetmesi enflasyonla mücadele programına bakış açısını olumsuz etkilemiştir. Türkiye'nin geçmiş dönemlerde IMF ile anlaşması ve bu anlaşmanın başarısızlıkla sonuçlanması ve yeniden IMF ile anlaşıp bir program yapıyor olması programın yeniden olumsuz sonuçlanacağını düşündürmekteydi. Bu bağlamda diğer ülkelerde de aynı programın başarısız olması, ekonomik programın enflasyon düşerken ekonomik büyümenin gerçekleşmesi amacına hizmet edeceğinin belirtilmesine rağmen böyle bir sonucu elde edilemeyeceğine dair negatif beklentilerin varlığı devam etmekteydi. Bu program kapsamında enflasyon üç yıl içerisinde %5 düzeylerine çekilecek, cari açık azaltılacak ve büyüme istikrarlı bir şekilde %5'lerde seyredecektir. Fakat 2000 yılının başlarında

ülkeden dışarı oldukça yüksek oranda yabancı sermaye çıkışının olması ve bankacılık sektöründe düzenlemelerin yetersiz kalması sebebiyle, kamu bankaları da dahil olmak üzere birçok bankanın batması, cari açığın oldukça hızlı bir şekilde artması ve artan cari açığın dış ülkelere borçlanarak kapatılmaya çalışılması, Kasım 2000'de uygulanan programın başarısız olmasına neden olmuştur. Şubat 2001 krizinden sonra stand-by anlaşması ile sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçiş yapılmıştır. Bu programların başarısız olmasıyla 2002'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulanmaya başlanmıştır (Turhan, 2007: 68-69).

6.6. 2002 Sonrası ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

Sabit kur sisteminin bırakılıp dalgalı kur sistemine geçilmesiyle Türkiye yeni bir döneme giriş yapmıştır. Şubat krizinin ardından uygulanmaya başlayan programın amacı ekonomik istikrarı sağlamak ve ekonomiyi yeniden yapılandırmaktır. Bu uygulamayla programın temel amaçları (Dikilitaş, 2019: 46):

1. Sabit kur sisteminin terk edilip dalgalı kur sistemine geçilmesiyle, enflasyonla mücadele programının özenli bir şekilde devam ettirilmesi
2. Kamu ve TMSF bünyesindeki bankalar olmak üzere hızlı ve kapsamlı yeni bir yapılandırma yoluna gidilmesi ve bankacılık kesimi ile reel kesim arasında ilişkinin kurulması
3. Kamu finansman dengesinin kurulması
4. Enflasyon hedefi ile toplumun dengesi sağlanmalı ve bu dengeye yönelik gelirler politikasının sürdürülmesi
5. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için etkinlik, esneklik ve şeffaflık gibi nitelikleri göz önünde bulundurulacak yeni bir yasal düzen kurulması

Kasım 2000 krizi ile başlayan Şubat 2001 krizi ile devam ekonomide ki olumsuz gelişmeler ilerleyen süreçlerde de etkisini göstermiştir. Reel kesim ve mali kesim açısından ciddi oranda bir daralma yaşanmış, enflasyonist etkiyi azaltmak için Merkez Bankasının öncelikli hedefi para politikası olmuştur. Bu politika ile amaç enflasyonist yurtiçi talebin oluşturduğu enflasyonist eğilimleri önlemektir (Doğruel ve Doğruel, 2005).

2002 yılında Merkez Bankasının uygulamaya başladığı örtük enflasyon hedeflemesi ve ardından 2006 yılında uygulanmaya başlanan açık enflasyon hedeflemesi enflasyonun düşük seviyelerde istikrara kavuşmasında başarılı olmuştur. Para politikasındaki değişiklikler enflasyonun seviyesini ve enflasyonun seviyesinin sürekliliği üzerinde etkili olmuştur (Oğuz, 2010: 13-14).

TCMB, 2002-2005 döneminde mali disiplin ve döviz kuru esnekliği programında iyiye giden gelişmeler ile iletişim politikalarının, şeffaflığın ve kurumsal alt yapısının iyileştirilmesinin ardından 2006 yılında açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçildiğini açıklamıştır. Açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesiyle enflasyon tahminlerini sürekli kamuoyuyla paylaşmış ve hesap verebilirlik mekanizmasını devreye sokmuştur (Telek, 2012: 30).

Tablo 6.9. 2002-2005 Türkiye'de Enflasyon ve Büyüme Rakamları (Çiftçi, 2015:93).

Yıllar	GSMH	Ekonomik Büyüme	Enflasyon
2003	123.164.990.0	5.9	25.3
2004	135.308.023.0	9.9	8.6
2005	145.650.603.0	7.6	8.2

Türkiye yaşadığı krizlerde, ulusal paranın değer kaybetmesiyle, uluslararası piyasada ki sanayiciler tarafından rekabetçi bir duruma gelmiştir. 2002 ile 2004 arası dönemde gerçekleşen finansal sermaye girişleri 2004 yılında 20 milyar \$'a kadar çıkmıştır. Ülkede yaşanan bu olumlu gelişmelerin etkisiyle, Türkiye 2004 yılında % 9,9

gibi rekor bir büyüme rakamı yakalamıştır. Yaşanan bu ekonomik büyüme oranı, Türkiye'de son 38 yılın en büyük büyüme rakamıdır. Aynı yıl dünyada en çok büyüyen ülke konumuna çıkan Türkiye, Çin'in %9,1'lik büyüme hızından bile daha yüksek bir büyüme oranı yakalamıştır. Ekonomideki bu olumlu gelişmeler, yabancı yatırımcıların da dikkatini çekmiş ve 2005 yılında Türkiye'ye 7 milyar doların üstünde direkt yabancı yatırım yapılmıştır (Harman, 2007: 33).

2006 yılından itibaren, TCMB açık enflasyon hedeflemesi stratejisini uygulamaya başlamış, enflasyon oranını düşürmek için para politikası aracı olarak da kısa vadeli faiz oranlarının kullanılmasına devam edilmiştir. Uluslararası piyasalardaki dalgalanmalar ve petrol fiyatlarındaki artışlar enflasyonun hedefinin üstüne çıkmasına neden olmuş, 2007 ve 2008 yılının ilk yarısında petrol fiyatlarının yanı sıra gıda ve diğer emtia fiyatlarındaki artışlar enflasyondaki düşüşü engellemiştir (Telek, 2012: 30).

2006 yılında uygulanan sıkı para politikasının etkisiyle, 2007 yılının sonunda enflasyon, %8,8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl yaşanan kuraklığında etkisiyle tarım ürünlerinin azalması yüzünden arz yönlü bir şok yaşanmış ve 2007 yılı enflasyonundaki düşüş yavaşlamıştır. 2007 yılında ham petrol fiyatlarının yaklaşık %50 civarında bir yükselişe geçmesi üzerine enflasyondaki düşüş yavaşlamıştır. 2007 yılı aynı zamanda Türkiye'de enflasyon eğiliminin diğer ülkelere kıyasla daha olumlu seyrettiği bir yıl olmuştur. 2008 yılında Türkiye'nin enflasyon oranlarında daha çok küresel ekonomide yaşanan krizin etkileri belirleyici olmuştur. Yılın son çeyreğine girene kadar, fiyatlarda görülen sert artışlar, son çeyrekte küresel finans krizinin derinleşmesiyle ve dünya ekonomisinde gözlenen belirgin yavaşlamayla düşmüştür. Ekonomik büyüme oranı, küresel finans krizinin de etkisiyle 2008 yılında büyük ölçüde yavaşlayarak yıllık %1,1'e kadar gerilemiş, 2008 yılı sonunda enflasyon %10,4 düzeyinde gerçekleşmiştir (Kurnaz, 2009: 24).

2008 finansal krizinde gelişmiş ülkeleri etkisi altına alan enflasyonist baskılar, 2009 yılının ilk döneminde yerini deflasyonist kaygılara bırakmıştır. Aynı dönem Türkiye ekonomisi de küresel krizin etkilerini 2009 yılının ilk döneminde kadar hissetmiştir. Avrupa borç krizinin giderek derinleşmesiyle dış ticaret hacminin ve sermaye akımlarının hızla daralması, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde bir d daralmaya sebep olmuştur (Çiftçi, 2015:98).

2009 yılı açık enflasyon hedeflemesinin uygulandığı dördüncü yıl olmuştur. Açık enflasyon hedeflemesinin dördüncü yılında enflasyon belirlenen hedef aralığının içerisinde kalmıştır. 2010 yılı beklenen enflasyon %6,5 olarak hedeflenirken 2011'de %5,5, 2012'de %5 ve 2013 yılında da %5 olarak hedeflenmiştir. 2009 yılında TÜFE yıllık artış hızı, 2008 yıl sonuna göre yaklaşık 3,5 puan azalış kaydederek %6,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, küresel krizin etkileriyle iktisadi faaliyetlerdeki yavaşlamanın belirginleşmesi ve emtia fiyatlarındaki düşüş belirleyici olmuştur. 2009 yılında ekonomi % 4,7 düzeyinde daralma yaşamıştır (TCMB, 2009:10-11).

Ekonomik belirsizliklerdeki yavaşlama, tüketici güven oranındaki artış, kredi koşullarında iyileşme tüketim ve yatırım kararlarını olumlu yönde etkileyerek yurtiçi talebi artırmış ve ekonomideki canlanma sağlanmıştır. Bu canlılık 2010 yılında da devam etmiş, yılın ilk yarısında GSYH, bir önceki yılın aynı dönemine göre % 11 oranında artış göstermiştir. 2011 enflasyon %6,5 ile son yılların en düşük enflasyon seviyesi olarak tarihe geçmiştir. Böylece, Türkiye dünyanın en hızlı büyüyen birkaç ekonomisi arasında yerini almıştır.

Türkiye ekonomisi 2010 ve 2011 yıllarında ortalama %8,8 oranında bir ekonomik büyüme performansı göstermiş ve dünyada kriz sonrası en hızlı büyüyen ülke ekonomileri arasında yerini almıştır. Bu dönemde özel sektör tüketim ve yatırım harcamalarındaki artış, özellikle yurtiçi talebi arttırarak canlanmanın itici gücü olmuş ve büyümeyi büyük ölçüde etkilemiştir. 2011 Aralık ayında TÜFE %0,58 oranında, ÜFE %1 oranında artarak yıllık enflasyon TÜFE'de %10,45 ve ÜFE'de %13,33 olmuştur. 2012 yılında %2,2 büyüyen Türkiye ekonomisi, ekonomide "yeniden dengelenme" politikası ile birlikte beklentilerin altında kalmıştır. 2012 yılında TÜFE %8,9; ÜFE %2,45 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında ise TÜFE, gıda fiyatlarındaki artış ve Türk Lirasındaki değer kaybı sebebiyle hedefin üzerinde %8'e yakın civarda seyretmiştir.

Geçen yılın aralık ayında TÜFE %0,46 artış gösterirken, ÜFE %1,11 oranında yükselmiştir. TÜFE %7,4; ÜFE %6,97 ve büyüme %4 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye ekonomisinin, 2014 yılı büyüme oranı %4 olarak hedeflenmiştir. Fakat 2014 yılında büyüme oranı %2,9 olarak hedeflenen rakamın altında gerçekleşmiştir. 2014 yılının enflasyonunda gerçekleşen gelişmeler değerlendirildiğinde; canlı olmayan talep nedeniyle kur artışlarının tüketici fiyatlarına birebir yansıtılmadığı ve enflasyonun %7 ile %9 arasında bir seyir izlediği görülmüştür. Nitekim TÜFE enflasyonu 2013 yılını %7,4; 2014 yılını ise %8,17 düzeyinde kapatmıştır. ÜFE ise %6,36 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler yapılan revizyonlara rağmen bu yıl da hedeflerin tutturulmadığını ortaya koymaktadır. Bu gelişmenin öncesinde yaşanan kur artışları etkili olmuştur (Çiftçi, 2015:99-100).

2015 yılında küresel piyasalarda görülen hareketlilik ve ülke içindeki belirsizliklerin risk primi göstergelerini arttırdığı, dolayısıyla da uzun vadeli faiz oranlarını yükselttiği, artan belirsizliklerin neden olduğu sermaye çıkışları döviz kurunu arttırarak enflasyonist baskı yaratmıştır. TCMB 2015 yılı içerisinde enflasyonist görünümü iyileştirmek amacıyla finansal istikrarı destekleyici ve döviz likiditesini dengeleyici politikalar izlemiştir. Bu büyüme rakamlarına yansımış bir önceki yıla göre ekonomik büyüme %5,7 artmıştır. Yıl sonunda enflasyon önceki yıllardaki gerçekleştirmelere benzer şekilde ulusal paranın dış değerindeki kayıplar ve gıda fiyatlarındaki yükselmeler sonucunda yüzde 8,81 düzeyinde beklentilerin üzerinde bir değer almıştır (Dikilitaş, 2019:55).

2016 yılında ise, kur artışları ve düşük emtia fiyatlarının getirdiği dış ticarete yavaşlama gibi hususlar ekonomik faaliyetlere etki eden önemli faktörler olmuştur. Özellikle, 15 Temmuz sonrasında ortaya çıkan siyasi atmosfer, FED'in faiz kararı sürecinin uluslararası finans piyasalarında yarattığı belirsizliğe ve zorlaşan dış likidite koşullarına rağmen büyümesini sürdürmüş, ancak 2016 yılı üçüncü çeyreğinde kısmi bir daralma yaşanmıştır. 2015-2016 yılında da döviz kuru artış oranları ile kamunun yönlendirdiği fiyatlar şeklindeki alkol ve tütün ürünlerindeki fiyat artışları ve akaryakıt ürünlerinden alınan vergi oranlarındaki düzenlemeler enflasyonun gerilemesini engellemiş, asgari ücret ayarlamaları bu sürece katkı sağlamıştır. Yıl sonunda enflasyon yüzde 8,53 düzeyinde gerçekleşmiştir (TÜRMOB, 2016:37).

2017 yılında TL'de yaşanan değer kaybı ve petrol ve diğer emtia fiyatlarındaki yükselişlere paralel olarak ithalat fiyatlarında gözlemlenen artışlar enflasyon oranlarında yükselmeye neden olmuş ve bu gelişmelere bağlı olarak enflasyon önceki yıllara oranla yükseliş eğilimi göstererek hedeflenenin üzerinde bir seyir izlemiş ve yıl sonunda enflasyon yüzde 11,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomisinin 2017 yılında yaşanan büyüme oranlarında %7,4'lük büyüme gerçekleşmiş ve böylece dünya ekonomisinin %85'ini oluşturan G-20 ülke ekonomileri arasında ilk sıralara yerleşmiştir (Dikilitaş, 2019:56).

2018 yılında yıllık enflasyon %'20, 30 oranında artış gösterdiği 2019 yılında ise %15,18 e gerilediği görülmüştür. Türkiye ekonomisi 2018'de yüzde 2,6 büyürken, bir önceki yılın son çeyreğine göre yüzde 3 daralma yaşamıştır. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) açıkladığı verilere göre, bir önceki yıla göre Türkiye ekonomisi %6 büyüme kaydetti.

7. TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN AMPİRİK OLARAK BELİRLENMESİ MODELİ

Bu bölümde, Türkiye'de enflasyon ve ekonomik büyümenin ampirik analizi yapılmaktadır. Bu amaçla öncelikle enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisine yönelik literatür taraması sunulmakta, ardından enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemek amacıyla kullanılan zaman serileri analizine ilişkin temel varsayımların ve kurulan hipotezlerin tanımlanması için teorik açıklamalara yer verilmektedir. Elde edilen sonuçların özetlendiği kısım ile devam eden bölüm ampirik bulgulara ilişkin değerlendirmeler ile son bulmaktadır.

7.1. Enflasyon ve Büyüme İlişkisine Yönelik Yapılan Literatür Çalışmaları

Çalışmanın bu kısmında, enflasyonun büyüme üzerindeki etkilerini araştıran ampirik çalışma sonuçları ve enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkinin yönü incelenmektedir.

Tablo 7.1. Türkiye'de Enflasyon ve Büyüme İlişkisini İnceleyen Ampirik Çalışmalar

Yazar	Dönem	Değişkenler	Değişkenler	Sonuç
KARACA (2003)	Türkiye 1987:2- 2002:4 (3'er Aylık)	GSYİH TÜFE	Granger Nedensellik Regresyon Analizi	Granger nedensellik analizi sonucunda, enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Yapılan regresyon analizi ise Türkiye'deki enflasyon-büyüme ilişkisinin negatif işaretli olduğunu göstermiştir.
BERBER ARTAN (2004)	Türkiye 1987:1- 2003:2 (3'er Aylık)	GSYİH TÜFE VCPI(Enflasyon Belirsizliği)	Ko-entegrasyon Testi ARCH GARCH Analizi	Ko-entegrasyon testi sonucuna göre enflasyon ve enflasyon belirsizliğindeki bir artış uzun dönemde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca enflasyon, enflasyon belirsizliği ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
TERZİ (2004)	Türkiye 1924-2002 (Yıllık)	GSMH TÜFE	Granger Nedensellik EKK yöntemi	Uygulanan korelasyon, EKK ve nedensellik analizleri sonuçlarına göre kronik enflasyonun Türkiye'de ekonomik büyümeyi negatif etkilediği görülmektedir.
SAÇKAN (2006)	Türkiye 1987:1- 2005:3 (3'er Aylık)	Enflasyon Büyüme Oranı	EKK Yöntemi VAR Analizi Granger Nedensellik	Türkiye'de enflasyon büyüme ilişkisinin yönünü belirlemek için yapılan korelasyon analizleri ve EKK yöntemi ile tahmin edilen regresyon denklemleri söz konusu ilişkinin negatif olduğunu göstermiştir. VAR analizi kapsamında yapılan Granger nedensellik testleri iki değişken arasında herhangi bir nedenselliğin olmadığını göstermiştir.

TERZİ, OLTULUL AR (2006)	Türkiye 1923-2003 (Yıllık)	Enflasyon Sektörel Büyüme	Granger Nedensellik Analizi	Enflasyondan sektörel büyümeye doğru bir nedensel ilişki vardır. Enflasyon oranı tarım ve sanayi sektörlerindeki büyüme oranlarını negatif etkilemektedir. Yüksek oranlar enflasyon ekonomik büyümenin önünde önemli bir engeldir.
TERZİ OLTULUL AR (2006)	Türkiye 1976-2003 (Yıllık)	GSMH TEFE Toplam- Kamu Özel Sabit Sermaye Yatırımları	Eşanlı Denklemler Sistemiyle Analiz	Enflasyon-büyüme ve enflasyon-sabit sermaye yatırım harcamaları arasındaki ilişkilerin negatif ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.
YAPRAKLI (2007)	Türkiye 1987:1- 2007:1 (3'er Aylık)	GSYİH TÜFE ÜFE	Eş-Bütünleşme Granger Nedensellik Analizi	Eş bütünleşme testi sonuçlarına göre uzun dönemde ekonomik büyümenin enflasyondan negatif olarak etkilendiğini; hata düzeltme modeline dayalı Granger nedensellik testi sonuçlarına göre ise enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu belirlemiştir.
TABAN (2007)	Türkiye 1988:1- 2005:4 (3'er Aylık)	TÜFE TEFE GSYH Deflatörü Reel GSYH	Eş Bütünleşme Testi ARDL Sınır Testi Yaklaşımı	Enflasyonun büyüme üzerinde hem uzun hem de kısa dönemde istatistiksel olarak anlamlı negatif etkilerinin olduğunu göstermiştir.
TURHAN (2007)	Türkiye 1988-2004 (Yıllık)	GSYH Deflatörü TEFE TÜFE Büyüme oranları	Granger Nedensellik Analizi	Enflasyon oranları ile büyüme oranları arasında tek yönlü negatif bir ilişkiye rastlanırken, TEFE ve TÜFE endeksleri ile büyüme arasında ise herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.
ARTAN (2008)	Türkiye 1987:1- 2003:3 (3'er aylık)	GSYİH TÜFE Enflasyon Belirsizliği	GRACH Analizi	Yapılan analizde enflasyon, enflasyon belirsizliği ve büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır. Elde edilen bulgular, enflasyonun ve enflasyon belirsizliğinin, Türkiye'de ele alınan dönem içerisinde büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.
UYSAL, MUCUK, ALPTEKİN (2008)	Türkiye 1950-2006 (Yıllık)	Enflasyon Büyüme	VAR Analizi Ko-entegrasyon Testi Granger Analizi	Uzun dönemde değişkenlerin birlikte hareket edip etmediklerine yönelik koentegrasyon testi bulguları, söz konusu değişkenlerin eş bütünleşik olmadıklarını göstermiştir. Granger nedensellik analizi ise enflasyon ile büyüme değişkenleri arasında enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü bir nedenselliğin bulunduğunu ortaya koymuştur.

AKYAZI EKİNCİ (2009)	Türkiye 1990:1- 2007:1 (Aylık)	TÜFE SÜE	Granger Nedensellik Analizi		Yapılan analizde TÜFE ve SÜE arasında negatif yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
SARAÇ (2009)	Türkiye 1988:1- 2007:4 (3'er Aylık)	Ekonomik Büyüme Oranı Enflasyon Oranı(TÜFE) Enflasyon Oranı(TEFE) Reel Gayri Safi Yatırım Harcamaları/ Reel GSYİH	ARDL Testi	Sınır	TÜFE'ye göre hesaplanan enflasyon oranları ile ekonomik büyüme arasında hem kısa dönemde hem de uzun dönem de negatif yönlü bir ilişki olduğu, TEFE'ye göre hesaplanan enflasyon oranları ile ekonomik büyüme arasında ise sadece kısa dönemde negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
KARAÇOR , ÖZER, SARAÇ (2011)	Türkiye 1988:1- 2007:4 (3'er Aylık)	Enflasyon Oranı Ekonomik Büyüme Oranı Reel Gayri Safi Yatırım Harcamaları/ Reel GSYİH	ARDL Testi	Sınır	TÜFE'ye göre hesaplanan enflasyon oranları ile ekonomik büyüme arasında hem kısa hem uzun dönemde negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
ŞENGÖRÜ N (2011)	Türkiye 1987:1- 2007:3 (3'er Aylık)	Reel GSYİH Sektörel GSYİH TÜFE	Çapraz korelasyon analizi VAR Analizi		Çalışmanın sonucunda, enflasyon ile iktisadi büyüme arasında negatif ilişkinin geçerli olduğu bulunmuştur.
AKGÜL, ÖZDEMİR (2012)	Türkiye 2003:01- 2009:12	Reel GSYİH TÜFE	İki Rejimli TAR Modeli		Elde edilen ilk bulgu, eşik değerinin altındaki ilk rejimde, düşük enflasyonun ekonomik büyümeye istatistiksel anlamlı pozitif etkisi varken, diğer yandan eşik değerinin üstünde oluşan ikinci rejimde, yüksek enflasyonun ekonomik büyümeye etkisinin istatistiksel anlamlı ve negatif olduğudur.
OLGUN (2012)	Türkiye 1980-2010 (Yıllık)	GSYİH(CAR İ) TÜFE	Ko-entegrasyon (Eş Bütünleşme) Testi Granger Nedensellik Testi		Ko-entegrasyon testi sonucunda, arasında uzun ve kısa dönemde pozitif ilişkinin olduğu görülmüştür. Granger Nedensellik testi sonucunda ise %10 anlamlılık düzeyinde enflasyondan GSYİH doğru tek taraflı bir nedenselliğin ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

ESMEN, TURAN, AKSU (2012)	Türkiye 1968-2008 (Yıllık)	GSYİH(Büyüme Oranı) POP(Nüfus Büyüme Oranı) CAP (brüt sermaye birikiminin GSYİH içerisindeki payı), ACİK (dış açıklık) TÜFE	ARDL Testi	Sınır	Ekonometrik analizler sonucu, Türkiye ekonomisinde büyüme ve enflasyon oranı ilişkilerinde kısa dönemde cari enflasyonun büyüme üzerine etkilerinin negatif olduğu ve bir dönemli gecikmesinin ise pozitif olduğu; net etkinin ise birbirini götürerek yansızlığa sebebiyet verdiği gözlenmiştir. Bu durumun uzun dönemli modelde de benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir.
ÇİFTÇİ (2015)	Türkiye 1980-2014 (Yıllık)	GSYİH Deflatörü Enflasyon(1987 yılı sabit alınarak)	Granger Nedensellik Analizi		Yapılan Granger nedensellik testi sonucunda enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine rastlandığı görülmektedir.
TUNÇ (2015)	Türkiye 1962-2011 (Yıllık)	Büyüme Oranı Enflasyon	JohansenEş Bütünleşme		Türkiye'de enflasyonun, ekonomik büyüme üzerine etkisinin negatif yönlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
ŞEN TAŞAR ACÇI (2016)	Türkiye 2005:1-2015:11 (Aylık)	SÜE TÜFE	Breitungve Candelon nedensellik testi		Yapılan analizlerin sonucunda orta ve uzun dönemde nedensellik ilişkisi var iken kısa dönemde herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca test sonucunda enflasyon ile büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir.
TOPÇU (2017)	Türkiye 2006:I-2017:II (3'er Aylık)	GSYİH TÜFE	JohansenEş Bütünleşme Granger Nedensellik Analizi		Johansen testi sonuçları, değişkenler arasında uzun dönem bir ilişkinin olmadığını göstermiştir. Nedensellik analizi bulguları, ekonomik büyümeden enflasyona doğru tek yönlü bir nedensel ilişkinin olduğu göstermiştir
YEŞİLOĞLU (2018)	Türkiye 1961-2016 (Yıllık)	GSYİH TÜFE	ARDL Testi	Sınır	Çalışma kapsamında uygulanan ARDL analizi sonucuna göre enflasyon ve ekonomik büyüme arasında kısa dönemde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde, uzun dönemde enflasyonun büyümeyi negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
AYVAZ GÜVEN (2018)	Türkiye 1990-2017 (Yıllık)	GSMH TÜFE	Granger Nedensellik		Granger nedensellik analizi ile enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik analizi bulunmuştur.

ÜNAL (2019)	Türkiye 2000-2017 (Yıllık)	Enflasyon İşsizlik Ekonomik Büyüme	Regresyon Analizi Granger Nedensellik Analizi	Ekonomik büyüme ve enflasyon arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer yandan, ekonomik büyüme ve işsizlik arasında da negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, ekonomik büyümeden enflasyona doğru, işsizlikten enflasyona doğru ve ekonomik büyümeden işsizliğe doğru tek yönlü olan nedensellik ilişkileri ortaya çıkmıştır.
----------------	----------------------------------	---	---	---

7.2. Veri Seti

Türkiye’de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme literatürü özetle değerlendirildiğinde, enflasyonun göstergesi olarak genelde TÜFE oranları kullanılırken, TEFE enflasyonu da araştırmalar yapıldığı gözlenmektedir. Bununla beraber bu çalışmada ekonomik büyümeyi temsil eden değişken olarak kişi başına GSYİH değişkeni kullanılarak ekonometrik tahminler yapılmıştır.

Çalışmanın temel amacı, büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiye yatırımları ekleyerek bir model çerçevesinde incelemektir. Veri seti 1970-2018 dönemini kapsayan verilerden oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler ise, (IMF)Dünya Bankası’nın Data Bank (WDI) sayfasından alındıktan sonra analizler yapılmıştır (Terzi ve Oltulular, 2006:8).

7.3. Ekonometrik Model ve Uygulama

Bu çalışmadaki ekonometrik model, ekonomik büyümeyi açıklayabilecek değişkenlerden biri olan enflasyon oranlarını kullanmaktadır. Kontrol değişkeni olarak da sabit sermaye yatırımlarına yer verilmiştir. Ele alınan değişkenlerle temel istatistiksel göstergeler incelenmiş ve elde edilen bulgularla sonuçlar değerlendirilmiştir. Ekonometrik modelin kapalı formu $LPCY = F(LET, LI, e)$ şeklindedir. Simgeler ve bunlara ait açıklamalar ise Tablo 7.2’de sunulmaktadır.

Türkiye’de enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin belirlenmeye çalışıldığı bu tahminde, VAR temelli Johansen Eşbütünleşme analizi sınanmaktadır. Öncelikle ekonometrik model kurularak değişkenler tanımlanmaktadır. Akabinde değişkenler için birim kök testleri yapılarak VAR analizi ve ilgili istatistiksel testlere yer verilmektedir. Son kısımda ise Johansen eşbütünleşme testi yardımıyla seriler arasındaki uzun dönem ilişkisinin varlığı araştırılarak, VECM hata düzeltme modeli uygulanmıştır.

Tablo 7.2. Değişkenlere Ait Temel Özellikler

SERİ	AÇIKLAMA	DÖNEM	KAYNAK
LPCY	Logaritması Alınmış, Kişi Başına Gelir	1970-2018	WDI
LET	Logaritması Alınmış, Enflasyon Oranı	1970-2018	WDI
LI	Logaritması Alınmış, Yatırım Oranı	1970-2018	WDI

$$LPCY = e + LET + LI$$

Bu denklemde e sabit terim parametresini; LPCY kişi başına geliri, LET enflasyonu, LI ise sabit sermaye yatırımlarını göstermektedir. Literatürdeki birçok çalışma gibi kurulan bu modelde enflasyonun büyümeyi negatif etkilediği beklenilmektedir.

Ekonometrik analize konu edilen ve yukarıda tartışılan değişkenlerin özelliklerinin araştırılması gerekmektedir. Serilerin zaman serisi özelliklerinin ortaya konulabilmesi için öncelikle ADF (Augmented Dickey Fuller, 1981) birim kök testi yapılmaktadır. Bu çalışmada elde edilen tüm ampirik sonuçlar Eviews 9.5 ekonometri paket programının çıktılarıdır.

Tablo 7.3. Augmented Dickey Fuller, 1981 (ADF) Birim Kök Testleri

Değişkenler	Seviye			Birinci Fark		
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitsiz ve Trendsiz	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitsiz ve Trendsiz
LPCY	-1.2527 (0) [0.6442]	-2.1093(0) [0.5280]	-2.3551(0) [0.9950]	-6.6802(0) [0.0000]	-6.6893(0) [0.0000]	-6.0421(0) [0.0000]
LET	-1.7672(0) [0.3921]	-2.2023(0) [0.4779]	-0.1259(0) [0.6354]	-6.2297(0) [0.0000]	-6.4084(0) [0.0000]	-6.2718(0) [0.0000]
LI	-1.8097(0) [0.3717]	-2.9059(0) [0.1695]	-1.0969(0) [0.9270]	-6.6680(0) [0.0000]	-6.6341(0) [0.0000]	-6.5321(0) [0.0000]
Kritik Değerler						
%1	-3.5683	-4.1525	-2.6120	-3.512033	-4.1567	-2.6130
%5	-2.9211	-3.5023	-1.9475	-2.9224	-3.5043	-1.9476
%10	-2.5985	-3.1806	-1.6126	-2.5992	3.1806	-3.181275

() gecikme uzunluğunu göstermektedir.

[] prob istatistiklerini göstermektedir.

Tablo 7.3'de ADF birim kök testi sonuçları gösterilmektedir. H₀ hipotezi, serilerin birim kök içerdiği; yani durağan olmadıkları şeklinde kurulmuştur. Serilerin trendli, trendsiz, sabitsiz ve trendsiz düzeylerindeki t-istatistik değerleri ortaya konmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, modelde yer alan değişkenlerin düzey değerlerinde, t-istatistik değerleri %1, %5 ve %10 kritik değerleri ile karşılaştırılmıştır. Serilerin düzeyde yer alan olasılık değerleri de tabloda gösterilmiştir. Serilerin durağan durumları ve anlamlılık düzeyleri incelendiğinde H₀ hipotezinin kabul edildiği görülmektedir. Buna göre seriler düzeyde durağan değildir. Serilerin birinci farkta sahip olduğu anlamlılık düzeyinde yer alan değerler incelendiğinde- H₀ hipotezinin reddedildiği görülmektedir. Buna göre, serilerin tamamı birinci farkta durağandır(Kara ve Ağır, 2017:221).

Yöntem, VAR analizinde seçilen gecikme uzunluğuna oldukça duyarlı bir yöntemdir. Dolayısıyla Johansen eş bütünleşme testine geçmeden gecikme uzunluğu belirlenerek, VAR tahminlerinin yapılması gerekmektedir. Tahmin edilen VAR modellerinin analiz sonuçlarında, diagnostik testlerin (otokorelasyon, değişen varyans ve normallik) de değerlendirilmesi gerekmektedir. VAR modelleri, fonksiyonel form içermeyip doğrusal olduğundan, tanımlama hatası incelemesi yapılmamaktadır (Tarı, 2005:447).

Tablo 7.4. VAR Modeli Uygun Gecikme Uzunluğu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	45.39033	NA*	3.18e-05*	-1.843058*	-1.723799*	-1.798383*
1	49.32269	7.180828	3.97e-05	-1.622726	-1.145689	-1.444025
2	56.90570	12.85815	4.24e-05	-1.561118	-0.726303	-1.248391
3	59.79749	4.526267	5.61e-05	-1.295543	-0.102951	-0.848791
4	65.26707	7.847660	6.72e-05	-1.142046	0.408323	-0.561269

*Kriter tarafından seçilen uygun gecikme uzunluğunu göstermektedir. FPE: Final prediction error, AIC: Akaike information criterion, SC: Schwarz information criterion, HQ: Hannan-Quinn information criterion.

Buna göre SC (Schwarz information criterion) kriteri bir gecikmeyi uygun gecikme uzunluğu olarak gösterirken, LR, FPE, AIC ve HQ bilgi kriterleri de iki gecikmeyi uygun gecikme uzunluğu olarak belirlemektedir. Seçilen gecikme uzunluğunun otokorelasyonlu olmaması gerekmektedir. Birim kök analizi sonuçlarından elde edilen bilgiler serilerin farkın durağan olduğuna işaret ettiğinden, VAR analizi uygun gecikme uzunluğu seçimi de değişkenlerin farkları kullanılarak belirlenmiştir. Sıfır olarak görülen uygun gecikme uzunluğu, VAR modeli için alınabilecek en düşük gecikme sayısı olan 1 gecikme belirlenmiştir.

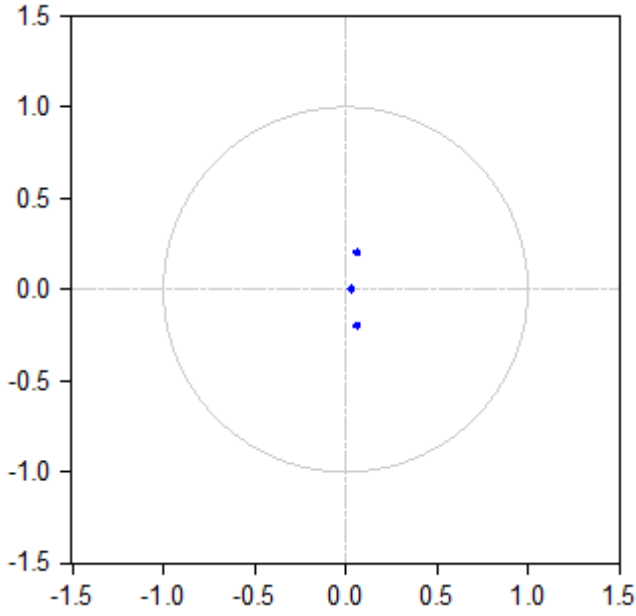
Tablo 7.5. Diagnostik Testler

Gecikme	LM istatistiği	Prob.
1	12.52178	0.1855
VAR Değişen Varyans Testi		
Ki-Kare İstatistiği	21.15550	
Prop	0.9767	
Normal Dağılım Testi		
Skewnees	5.4917263	
Prop	0.1391	
Kurtosis	5.4393643	
Prop	0.1427	
Jarque-Bera	10.925296	
Prop	0.0907	

VAR analizi için otokorelasyon LM testi, boş hipotezi otokorelasyon yoktur şeklindedir. Tablo 7.5 tüm gecikme uzunluklarında H0 boş hipotezini kabul etmektedir. Dolayısıyla VAR analizinde otokorelasyon yoktur.

Değişen varyans sınamalarında, boş hipotez, hata terimlerinin sabit varyanslı olduğu şeklindedir. Buna göre, Tablo 7.5'deki sonuçlar, VAR analizinde değişen varyans sorununun olmadığını göstermektedir.

VAR analizi için normallik sınamaları ise, çarpıklık basıklık ve Jarque-Bera istatistikleri yardımıyla normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 7.1. Karakteristik Polinomların Ters Kökleri

Şekil 7.1’de AR karakteristik polinomlarının ters kökleri, çemberin içerisinde bulunmaktadır. Bütün AR köklerinin çemberin içinde yer alması, kurulan VAR modelinin durağan olduğunu desteklemektedir.

Tablo 7.6. Eşbütünleşme Testi Johansen & Juselius Testleri

Ho: rank=r	Trace İstatistiği	%5 Kritik Değer	Prop.	Max. Eigen İstatistiği	%5 Kritik Değer	Prop.
r=0*	43.79840	35.19275	0.0047	31.02400	22.29962	0.0024
r≤1	12.77440	20.26184	0.3821	9.181080	15.89210	0.4146
r≤2	3.593317	9.164546	0.4760	3.593317	9.164546	0.4760

Johansen eş bütünleşme testinin İz ve Maksimum Özdeğer istatistiklerinin kritik değerlerden büyük olması, boş hipotezin reddedilerek alternatif hipotezin kabul edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu çerçevede ekonometrik tahminde yer alan değişkenler arasında iki eş bütünleşme vektörü (cointegration vector) bulunduğu her iki istatistik tarafından da kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle bu değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki mevcut olup seriler eşbütünleşiktir. Tahminde yer alan değişkenlerin LPCY’ye göre normalize edilmiş uzun dönem vektörü Tablo 7.7.’de sunulmaktadır.

Tablo 7.7. Normalize Edilmiş Eşbütünleşme Katsayıları

LPCY	LET	LI	C
1.000000	0.358702	-2.933486	-0.437760
	(0.06884)	(0.23946)	(0.78867)
	(5.210662)	(-12.25042)	(0.555061)

Burada değişkenler arasında tespit edilen bu normalize edilmiş vektör (modeldeki diğer değişkenlerin zayıf dışsal (weakly exogenous) olduğu varsayımı altında) şu şekilde de gösterilebilir:

$$LPCY = 0.4377 - 0.3587LET + 2.9334LI$$

Buna göre tahmin edilen ekonometrik modelde, uzun dönemde Türkiye'de ekonomik büyüme değişkeni olarak kullanılan kişi başına geliri (LPCY); enflasyon (LET), sabit sermaye yatırımları (LI), pozitif olarak etkilemektedir. Değişkenlerin bu etkileri de istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu çerçevede enflasyon, Türkiye ekonomisinde ekonomik büyümeyi negatif etkilediği, sabit sermaye yatırımlarının ise, literatürde tartışılan çalışmalara benzer bir şekilde, Türkiye ekonomisinde büyümeye olumlu katkı sağlayan önemli bir değişken olduğu görülmektedir.

Eş-bütünleşik değişkenlerin önemli noktası zaman içerisinde uzun dönem dengesinde saptmalar meydana gelmesidir. Model uzun dönem dengesine yeniden gelebilmesi için değişkenlerden bir kısmının bunu sağlayacak noktaya gelmesidir. Hata düzeltme modelinde, değişkenlerin kısa dönem dinamikleri dengedeki saptmadan etkilenmektedir. Hata düzeltme modeli denklemleri değişkenlerin birinci farklarının yanında eş bütünleşme regresyonunun bir dönem gecikmeli hatalarını da içermektedir. Hata düzeltme modelinin kullanılmasının avantajlarından birisi kısa ve uzun dönemli nedensellikleri ortaya koyması ve değişkenler arasındaki dengesizliğin belirlenerek düzeltilmesini sağlamaktadır (Özsağır ve Çütcü, 2015:126).

Tablo 7.8. VECM Hata Düzeltme

LPCY	LET	LI
1.000000	0.358702	-2.933486
	(0.06884)	(0.23946)
	[5.21058]	[-12.25504]

CointEq1 = -0.160818 [-2.73741]

VECM' de bağımlı değişken olarak seçilen değişkenin cointEq1 katsayısı (hata terimlerinin bir gecikmeli değeri) istatistiksel olarak anlamlı ve negatif değerli olmalıdır. Bu durum hata düzeltme mekanizmasının işlediğini gösterir. Katsayı değeri -0.16'dır. Bu değer dengeden bir sapma olduğunda, dengeye yeniden gelinebilmesi için 1/0.16 dönem geçmesi gerektiğini işaret eder.

8.SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde yüksek oranlı enflasyon rakamları ekonomik büyümenin önünde önemli bir engel teşkil etmemiş. Türkiye’de enflasyon ve ekonomik büyüme arasında ki ilişkinin incelendiği bu çalışmada öncelikle teorik yaklaşımlar ve iktisadi kuramlar araştırılmıştır. Sonraki süreçte enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisinin tarihsel süreci incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünü oluşturan ekonometrik analiz kısmında ise Türkiye’de enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisinin uzun dönem etkisi incelenmiştir.

Bu çalışmada, 1970-2018 dönemine ait yıllık kişi başına düşen gelir, enflasyon ve sabit sermaye yatırım endeksleri serileri kullanılarak, Türkiye’de enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ekonometrik açıdan incelenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkileri araştırmak amacıyla Johansen & Juselius Testleri Eşbütünlük testi ile VECM hata düzeltme modeli uygulanmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, uzun dönemde Türkiye’de ekonomik büyüme değişkeni olarak kullanılan kişi başına geliri (LPCY); enflasyon (LET), sabit sermaye yatırımları (LI), pozitif olarak etkilemektedir. Değişkenlerin bu etkileri de istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu çerçevede enflasyon, Türkiye ekonomisinde ekonomik büyümeyi negatif etkilediği, sabit sermaye yatırımlarının ise, Türkiye ekonomisinde büyümeye olumlu katkı sağlayan önemli bir değişken olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle, uzun dönemde Türkiye’nin GSYİH’sı üzerinde TÜFE endeksinin negatif etkisinin, ÜFE endeksinin negatif etkisinden daha büyük olduğunu söylemek mümkündür.

VECM hata düzeltme uygulamasında, bağımlı değişken olarak seçilen değişkenin cointEq1 katsayısı değeri -0.16’dır. Bu değer dengeden bir sapma olduğunda, dengeye yeniden gelinebilmesi için 1/0.16 dönem geçmesi gerekmektedir.

Yapılan bu çalışma sonuçlarından hareketle, Türkiye ekonomisinde ekonomik büyüme oranının arttırılabilmesi için öncelikle yüksek enflasyon oranlarının düşürülmesi gerektiğini söylemek mümkündür. Bu ise büyük ölçüde, özellikle yüksek ve dalgalı enflasyonun yarattığı orta ve uzun dönemli belirsizliklerin ortadan kaldırılmasına bağlıdır. Bu bağlamda politika yapıcıların, düşük enflasyon ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme için gerekli olan finansal istikrarı sağlamaları, enflasyonla mücadeleye yönelik politika ve hedefleri başarıyla uygulamaları ve bu hedeflerden sapmamaları gerekir. Bu politikalar çerçevesinde ve kararlı bir tutum içinde yapılacak uygulamalar, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve beraberinde kalıcı istihdam için oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- ACAR, Y., 2002. İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri, Uludağ Üniversitesi Güçlendirmen Vakfı Vipas Yayınevi, Bursa, 171s.
- AREN, S., 2014. İstihdam, Para ve İktisadi Politika, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 395s.
- AKKUŞ, E. 2012. Phillips Eğrisi: Enflasyon-İşsizlik Değiş-Tokuşu Teorik Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 62(2), ss.101-153
- AKSU, L., 2016. “Türkiye’de Beşeri Sermayenin Önemi: İktisadi Büyüme İle İlişkisi, Sosyal Ve Stratejik Analizi”, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi, 3 (2), ss.(68-129).
- AKTAN, C.C, 2010. “Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2 (1), ss.168-187.
- AVCI, N., 1988. “Bütçe ve Para Politikalarının Makroekonomik Etkileri”, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara, 64s.
- AYDEMİR., C. VE GÜNEŞ, H.H., 2006. “Merkantilizmin Ortaya Çıkışı”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (15), ss. (136-158).
- BAL, H., VE AKÇA, E.E., 2018. “Doğal Kaynak Zenginliği ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Eksik Halka: Beşeri Sermayenin Aracılık Etkisi”, 11 (1), ss. (55-84).
- BERBER, M., 2006. İktisadi Büyüme ve Kalkınma, Derya Kitabevi, 3. Basım, Trabzon, 396s.
- BİLEN, İ. E., 2010. “Araştırma -Geliştirme (Ar-Ge) ve Ekonomik Büyüme: Seçilmiş Gelişmekte Olan ülkeler Üzerine Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum
- BOCUTOĞLU, E., BERBER, M. ve ÇELİK, K., 2000. İktisada Giriş, Akademi Yayınevi, Trabzon, 416s.
- BORATAV, K., ve TÜRKCAN, E., 1994. “Türkiye’de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve KİT’ler”, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 290s.
- BÜYÜKAKIN, T., 2008. Phillips Eğrisi: Yarım Yüzyıldır Bitmeyen Tartışma, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 39, ss.133-159.
- CAN, A., 2019. “Enflasyon ve Enflasyon Belirsizliğinin Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- COLEMAN, W. O., 2009. “The Causes, Costs and Compensations of Inflation: An Investigation of Three Problems in Monetary Theory”, Edward Elgar Publishing, 272s.
- ÇİFTÇİ, E., 2015. “Türkiye’de Enflasyon ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama (1980-2014)”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- DE GREGORIO, J. VE GUIDOTTI, P., 1995. “Financial Development and Economic Growth, World Development”, Volum 23, ss.433-448.
- DEMİRCAN, E. S. ve ENER M., 2004. “IMF'nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye’de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, 1(2), ss: 83-102.
- DİKİLİTAŞ, S., 2019. “Başlıca Enflasyon Kuramları Bağlamında Türkiye Ekonomisinde Enflasyonist Sürecin İncelenmesi (1980 Sonrası Dönem)”, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- DİNLER, Z., 1997. İktisada Giriş, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa, 644s.
- DİNLER, Z., 2000. İktisada Giriş, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa, 611s
- DİNLER, Z., 2008. İktisat, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa, 308s.
- DOĞRUEL, F., ve DOĞRUEL, S., 2005. Türkiye’de Enflasyonun Tarihi, TCMB Tarih Vakfı, 226s.

- DORNBUSCH, R., FISCHER, S., 1998. Makro Ekonomi Çev.: AK, S., FİSİNOĞLU, M., YILDIRIM, E., YILDIRIM, R., McGraw Hill-Akademi Yayınları, İstanbul, 672s.
- EĞİLMEZ, M., 2010. Makroekonomi: Türkiye'den Örneklerle, Remzi Kitapevi, İstanbul 194s.
- EMSEN, S., TURAN, S.A., AKSU, H., 2012. "Sınır Testi ile Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye Üzerine İncelemeler", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2), s.25-40.
- ENÇ, E., 1993. "Enflasyon: Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları", Ekonomik Yaklaşım, 4 (8), ss: 1-8.
- EREN, A., 2002. Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar, Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Muğla, 222s.
- EROĞLU, N., 2003. "Türkiye'de İktisat Politikalarının Gelişimi (1923-2003)", Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, 80. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, İstanbul, Marmara Üniversitesi, ss.29-31.
- EROL, İ., 2002. Para-Banka Teori ve Politika, Orion Yayınları, Manisa, 301s.
- ERDEM, E., VE DUMRUL, C., 2014. "Keynesyen ve Neo-Klasik Yaklaşımlarda Finansal Sistem ve İktisadi Büyüme" Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33 (2), ss 45-86.
- ERTEK.T., 2016. Makro Ekonomiye Giriş, BETA Yayınları, 428s.
- ESEN, O., 1993. "Hiperenflasyon Korkusu ve İstikrar Programları", Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 4 (8), ss. 19-33.
- FRISCH, H., 1989. Enflasyon Teorileri, Çev. E. Oktay, Elif Matbaacılık, Ankara, 1989.
- GÖK, A., 2019. "Enflasyon Belirsizliğinin Enflasyon Üzerindeki Etkisi; Türkiye Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- GOKAL, V., ve HANIF, S., 2004. "Relationship Between Inflation and Economic Growth", Economics Department Reserve Bank of Fiji, ss. 1-51.
- GÜNAY, E., Kara, M. A. (Ed.) ve Baylan, M., (Ed.), 2020. "Kalkınmanın Finansal Tarihi, Kalkınma Yazıları Teorisi ve Uygulama İçinde", İksad Yayınevi, Ankara, 324s.
- GÜNAY, E., VD., 2018. "İktisadi Düşünce Üzerinde Doğa Bilimlerinin Etkisi, Klasik Fizik'in İktisadi Alana İlk Uyarlaması: Fizyokrazi", KSÜ İİBF Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, ss41-66
- GÜNGÖR, A.İ., 2006. "Enflasyon Üzerindeki Etkileri ve Dezenflasyon Programı Uygulamasındaki Sonuçları", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÜRAN, N., 1999. Makro Ekonomik Analiz, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 347s.
- GÜRBÜZ, B., 1995. "Finansal Gelişmenin Kalkınmaya Etkisi", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi. 32, 33-46.
- HARMAN, O.,2007. "Enflasyon ve Büyüme Etkileşimi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- HASLAG, J.H., 1995. Monetary Policy, Banking and Growth. Research Working Paper. Federal Reserve Bank of Dallas, ss. 1-37.
- HASLAG, J. H. 1997. "Output Growth, Welfare, and Inflation: A Survey", Economic Review, Second Quarter, 11-21.
- HİÇ, M., 1988. "Büyüme ve Gelişme Ekonomisi", Menteş Kitabevi, İstanbul, 259s.
- İÇÖZ PEKER, G., 2019. "Türkiye'de Enflasyon ve Çözüm Önerisi Olarak Lisanslı Depoculuk Sistemi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KAR, M., (2001). "A Critical Review of The Theory of Financial Liberalization", Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 15 (3-4), ss.81-96.
- KAR, M., TAŞ, S., 2004. "İktisadi Kalkınmada Para ve Sermayenin Yeri", Kalkınma Ekonomisi: Seçme Konular İçinde, Derl. Sami Taban; Muhsin Kar, s. 159-195, Ekin Kitabevi, Bursa.

- KARA, M.A. ve AĞIR, H., 2007. “Girişimcilik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), ss. 213-227.
- KARLUK, S.R., 1999. *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim*, BETA yayınevi, 668s.
- KAZGAN, G., 1999. *Tanzimat’tan 21.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 586s.
- KAZGAN, G., 2017. *Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 353s.
- KEPENEK, Y., ve YENTÜRK N., 1994. *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 510s.
- KÖKLÜ, A., 1972. *İktisat Bilimine Giriş*, Sevinç Matbaası, Ankara, 158s.
- KURNAZ, Ö., 2009. “Türkiye’de Enflasyon ve Büyüme İlişkisi 1987-2006 Dönemi”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- KÜNÇ, Ş., 2011. “Enflasyon Teorileri”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- MACESICH, G., 1984. “The Politics of Monetarizm: Its Historical and Institutional Development”, Rowman and Allanel, New Jersey, 158s.
- MAMADOV, O., 2016. “Teknolojik Gelişimin İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi: Geçiş Ekonomileri (MDA ve BDT ülkeleri) örneği”, İkinci İktisadi Bilimler Zirvesi (Congreconomics 2016), 1-18s., İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- MARQUİS, M. H. AND REFFETT, L. K., 1995. The Inflation Tax in a Convex Model of Equilibrium Growth, *Economica*, 62 (245), ss. 109–121.
- METE, T., 2019. “Enflasyon ve Nominal Faiz Oranı İlişkisi: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- OĞUZ, Ş., 2010. “Türkiye’de Enflasyon Sürekliliğinin Analizi: Tarihsel Trendi ve Tüfe Alt Gruplarındaki Farklılaşması”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- OKTAR, S., 1998. “Cumhuriyet’in Başında Parasal Sorunlar ve Merkez Bankasının Kurulması”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14 (2), ss.244-251.
- ORHAN, O. Z. VE ERDOĞAN, S. 2008. *İktisada Giriş*, Palme Yayıncılık, Ankara 605ş.
- ÖLMEZOĞULLARI, N., 1999. *Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm*, Ezgi Kitabevi, 3. Baskı, Bursa, 1-283.
- ÖZÇOBAN, D., 2019. “Dış Ticaret Hadlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinde Enflasyonun Rolü: Türkiye Uygulaması”, Yüksek Lisans, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bandırma.
- ÖZEL, H. A., 2012. *Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri*, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi H. A. Özel, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 63-72
- ÖZDEMİR, D., EMSEN, S., vd. 2011. “Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı İlişkileri: Geçiş Ekonomileri Deneyimi”, *Orta Asya Ekonomileri III*, ss. (440-447), International Conference On Eurasian Economies
- ÖZGÜVEN, A. 2001. *İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler*. Filiz Kitabevi. İstanbul, 229s.
- ÖZSAĞIR, A., 2008. *Dünden Bugüne Büyümenin Dinamiği*, KMU İİBF Dergisi, 8 (14), ss. 337-347.
- ÖZSAĞIR, A., 2011. “Ekonomik Büyüme”, *Makro İktisat*, (Ed.) Nurettin Öztürk, Ali Sözdemir, İstanbul, ss:360-380.
- ÖZSAĞIR, A., ve ÇÜTCÜ, İ., 2015. “İnovasyon – Dış Ticaret Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Vektör Hata Düzeltme Modeli ile Türkiye Analizi (1980-2013)”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 10 (2), ss. 119-132.
- ÖZTÜRK N. & SÖZDEMİR A., 2011. *Makro İktisat*, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 323s.
- PARASIZ, İ., 2001. *Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar: Dünyada ve Ülkemizde Kalkınma Makro Ekonomi Sorunları*, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 488s.
- PAYA, M., 2013. *Para Teorisi ve Para Politikası*, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 476s.

- POLAT, A., 2020. "Makro Faktörler ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi: Türkiye Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- SAÇKAN, O., 2006. "Uzun Dönemde Enflasyon Büyüme ilişkisi: Türkiye Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SARAÇ, T.B. 2009. "Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007)", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- SAVCI, Y., 2009. "Kobiler' in Dış Ticarete Karşılaştıkları Sorunlar"; Yüksek lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- SEYİDOĞLU, H., 2013. Uluslararası İktisat, Güzem Can Yayınları, 908s.
- SİDRAUSKİ, M., 1967. "Inflation and economic growth", The Journal of Political Economy, 75 (6), ss.796-810.
- SONGUR.M., 2017. "Türkiye'de Beşeri Sermaye ve Fiziksel Sermaye Arasındaki İkame Olanakları: Translog Üretim Fonksiyonu Yaklaşımı", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, ss. 201-224
- SÖDERSTEN, B. ve REED, G. 1994. "International Economics", Macmillan Pres, 554s.
- SÖNMEZ, S., 1998. Dünya Ekonomisinde Dönüşüm, İmge Kitapevi, 474s.
- ŞAHİN, H., 2012. Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitapevi, Bursa, 676s.
- ŞİŞİK, Ü., 1982. Enflasyon Kuramında Gelişmeler ve Türkiye'de Enflasyon: 1962-1977, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 175s.
- TARI, R., 2002. Ekonometri, Alfa Yayınları, İstanbul.
- TAŞ, S., 2011. "Ulusal ve Uluslararası Makro Ekonomik Krizler ve İzlenen politikalar", Makro Ekonomi, (Ed.) Nurettin Öztürk, Ali Sözdemir, İstanbul, ss: 404-433.
- TCMB (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası), 2019. 2010 Yılında Para ve Kur Politikası, 41s.
- TCMB (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası), 2013. Enflasyon ve Fiyat İstikrarı, Ankara, 32s.
- TEKİN, Ü.S., 2019. "Bazı Makroekonomik Göstergelerle Tüketici Fiyat Endeksi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TELATAR, O.M., VE TERZİ, H., 2010. "Nüfus ve Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24 (2), ss. (197-214).
- TELEK, A., 2012. "Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (2003-2011): Türkiye Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- TERZİ, H. VE OLTULULAR S., 2004. "Türkiye'de Ekonomik Büyüme-Enflasyon Süreci: Sektörler İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz", Bankacılar Dergisi, Sayı:50, ss.19-33.
- TEZEL, Y. S., 2000. İktisadi Büyüme, İmaj Yayınevi, Ankara, 244s.
- TOBİN, J., 1965. "Money and Economic Growth", Econometrica, 33 (4), ss. 671-684.
- TOKGÖZ, E., 2001. "Türkiye'de İktisadi Gelişme Tarihinin Ana Çizgileri", Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz, Ed: Ahmet Şahinöz, İmaj Yayınevi, Ankara, ss: 3-50.
- TOPUZ, G.S. VE DAĞDEMİR, Ö., 2016. "Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Kuznets Ters-U Hipotezi'nin Geçerliliği", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİB Dergisi, 11(3), ss. (115- 130).
- TORUN, M., 2005. "Türkiye'de Yaşanan Yüksek Enflasyonun Hiperenflasyona Dönüşme Riski ve Hiperenflasyonu Önlemek İçin Uygulanması Gereken Politikalar", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TUIK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2020. "Temel İstatistikler Amaç ve Kapsamı", Ankara.

- TURAN, S.A., 2010. “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye Üzerine İncelemeler”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- TURHAN, S.E., 2007. Enflasyon ve Ekonomik Büyüme ilişkisi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- TÜRK, İ., 1997. Maliye Politikası: Amaçlar-Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri, Turhan Kitapevi, Ankara, 392s.
- TÜRLÜOĞLU, E., 2019. “Türkiye’de Ekonomik Büyüme Dinamikleri: Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi Nedensellik Analizi”, Yüksek Lisans, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği), 2016. 2016 Ekonomik Rapor, Ankara 176s.
- ULUDAĞ, İ., 1990. İzlenen Ekonomik Politikalar Işığında Türkiye Ekonomisi (Teori-Politika-Değerlendirme), M.Ü. Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayın No:2, İstanbul, 512s.
- UYSAL, D., MUCUK, M., ALPTEKİN, V., 2008. “Türkiye Ekonomisinde Vektör Otoreresif Model ile Enflasyon-Büyüme İlişkisinin Analizi”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (8), ss. 55-71.
- UYGUR, E., 1993. “Enflasyonun Aktörleri Faktörleri ve Antienflasyonist Politikalar”, İktisat-İşletme ve Finans Dergisi, 8 (91), ss: 6-38.
- UZAY, N., VE BARIŞ, S., 2005. “Verimlilik ve Büyüme”, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 168s.
- ÜLGEN, G., 2000. “Merkantilizmden Liberalizme Geçiş ve Piyasa Ekonomisi”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi, (40), ss. 85-90.
- ÜLGENER, S., 1976. Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme, Der Yayınevi, İstanbul, 462s.
- ÜNAL, E., 2019. “Türkiye’de Ekonomik Büyüme İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Analiz”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- ÜNSAL, E., 2001. Makro Ekonomi, İmaj Yayınevi, Ankara, 2447s.
- ÜNSAL, E., 2007. İktisadi büyüme, İmaj Yayınevi, Ankara, 328s.
- WALSH, C. E., 1976. Monetary Theory and Policy, Second Edition, The Free Press, London, 338s.
- YEŞİLOĞLU, B., 2018. “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Özelinde Ekonometrik Bir Uygulama”, Yüksek Lisans, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- YILDIRIM, K. ve KARAMAN, D., 2003. Makroekonomi, Etam Matbaası, Eskişehir, 585s.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Esra Kütükçü
Doğum Yeri ve Tarihi : Almanya/ 04.08.1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Çukurova Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (YÖKDİL: 55)
Bilimsel Faaliyetleri : 2018-2019 2. Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi ve Siyaset Kongresi'nde Düzenleme Kurulu Üyesi
2019-2020 3. Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi ve Siyaset Kongresi'nde Düzenleme Kurulu Üyesi

İş Deneyimi

Projeler : 2013-2014 40. Yıla 40 Kütüphane Projesi Koordinatörlüğü (Gençlik ve Spor Bakanlığı Proje Destek Programı Kapsamında 200 Bin TL Bütçeli Projesi)
2013-2014 Gençlik Medeniyeti Projesi Koordinatörlüğü (SODES Destek Programı Kapsamında 161 Bin TL Bütçeli Projesi)

İletişim

E-Posta Adresi : esra_ktkcu@hotmail.com
Tel. : 0506 965 45 38
Tarih : 03.09.2020